

T.C.

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ARAP BAHARI SONRASI YEMEN'DE ZORLA YERİNDEN
EDİLME: TAİZ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ebrahim Mohammed AHMED AL-YAMANI

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

Ankara, 2021

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ARAP BAHARI SONRASI YEMEN'DE ZORLA YERİNDEN
EDİLME: TAİZ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ebrahim Mohammed AHMED AL-YAMANI

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Musa ÖZTÜRK

ANKARA, 2021

ONAY SAYFASI

Ebrahim Mohammed Ahmed ALYAMANİ tarafından hazırlanan Arap Baharı Sonrası Yemen’de Zorla Yerinden Edilme: TAİZ Örneği” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Göç Politikaları ve Araştırma Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvan Adı Soyadı		Unvan Adı Soyadı	İmza
Doç. Dr. Musa ÖZTÜRK (Danışman)		AYBÜ /İnsani ve Sosyal Bilimleri Fak/ Sosyoloji Bölümü.	
Kabul ☐	Red ☐		
Prof. Dr. Ömer AYTAÇ		Fırat Ü/ İnsani ve Sosyal Bilimleri Fak/ Sosyoloji Bölümü.	
Kabul ☐	Red ☐		
Dr. Öğr. Üye. Ali Zafer SAĞIROĞLU		AYBÜ /İnsani ve Sosyal Bilimleri Fak/ Sosyoloji Bölümü.	
Kabul ☐	Red ☐		

Tez Savunma Tarihi: 07.12.2021

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Göç Politikaları ve Araştırma Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü Unvan Ad Soyad

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim. Tarih (07/12/2021)

İmza

Adı SOYADI

X

TEŞEKKÜR

Bu Teze başlarken beni her anlamda özgür bırakan, bilimsel düşünceyi yaşam biçimi olarak algılamamı sağlayan beni her zaman destekleyen, takdir ve taltif eden bir öğrencisi olarak değil meslektaşısı olarak gören bana hep güvenen ve güven veren danışman hocam Doç. Dr. Musa ÖZTÜRK'e tezimin her aşamasında bana destek olduğu için çok teşekkür ederim.

En değerli hazinem olan, sevgisini benden hiçbir zaman esirgemeyen, dualarını eksik etmeyen canım annem ve babam çok teşekkür ederim.

Hayatımın her alanında olduğu gibi tez yazma sürecimde de bana destek olan, tezimle ilgili her problemimi dinleyip bana motivasyon sağlayan sevgili eşim çok teşekkür ederim. Bu süreçte yanımda olduğun için çok şanslıyım.

ÖZET

Arap Baharı Sonrası Yemen'de Zorla Yerinden Edilme: Taiz Örneği

Arap Baharı ismi ile anılan halk ayaklanmaları, Tunuslu seyyar satıcı Mohammed El Buazizi'nin kendisini ateşe vermesi ile başlamış ve Mısır, Libya, Yemen, Bahreyn ve Suriye'yi etkileyerek Arap coğrafyasında köklü değişimlere yol açmıştır. Arap Baharı, bazen ülkelerin iç dinamikleri ile bazen de uluslararası baskı veya müdahalelerin tasarrufu ile rejim, yönetim ve yönetici değişikliklerine sebep olmuştur. İlk kıvılcımları 2010 yılına dayanan olaylar 2011'de Yemen'de de yankı bulmuş ve halkın sokağa dökülmesiyle hızla alevlenmiştir. Yemen'deki Arap Baharı'nın gençler ve sivil toplum örgütleri tarafından alevlendirildiğini söylemek mümkündür. Arap Baharı sonrası Yemen'de yaşanan krizin ise -başka ülkelerde olduğu gibi- ayaklanma, kendilerini yerleşik siyasî örgütlenme dışında gören gençlerin girişimiyle yaygın sosyo-ekonomik sıkıntılar, yüksek düzeydeki yoksulluk ve en önemlisi işsizliğe tepki olarak kendini gösterdiğini söylemek mümkündür. Yemenlilerin üçte ikisinin 24 yaşın altında olmasının yanı sıra %2,8'lik nüfus artış hızı ile Afganistan ile birlikte dünyada nüfusun en fazla arttığı ülke olması da işsiz ve memnuniyetsiz büyük bir kesimin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Mevcut durumdan hoşnut olmayan bu kesim, siyasi dışlanma ve işsizlik nedeniyle ciddi şekilde hayal kırıklığına uğramış insanlardan oluşmaktadır.

Yemen, şimdiye kadar içinde bulunduğu mevcut durumun zor şartları altında birçok sorunla mücadele etmiştir. Fakat bu zor koşulların başında kriz sonrası oluşan iç savaş sebebi ile zorla ülkelerinden ve ikamet yerlerinden edilen Yemenlilerin yaşadığı olumsuzluklar gelmektedir. Bu çalışmada Arap Baharı süreci, Arap Baharı'nın Yemen'de ki yansımaları ve Yemen krizi ile Arap Baharı sonrasında oluşan göç hareketleri irdelenerek bir Yemen şehri olan Taiz'den zorla göç eden/ettirilen Yemenlilerin yaşadıkları olumsuzluklar incelenmiştir. Araştırmada Yemen'in Taiz şehrinde 499 kişi ile anket yapılmıştır. Anket sonuçları SPSS programı ile değişkenler arasında basit ve çapraz ilişkilerin kurularak tabloların dökümü yapılmıştır. Daha sonra ilgili tablolar yorumlanarak konu detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Arap Baharı, Yemen, Taiz, Zorunlu Göç, İşsizlik.

ABSTRACT

Forcibly Displaced In YEMEN After The Arab Sping: The Case Of TAIZ

The popular uprisings known as the Arab Spring began when a street vendor, Mohamed Bouazizi, set himself on fire and then the uprising in Tunisia occurred. This uprising affected Egypt, Libya, Yemen, Bahrain and Syria and brought about radical changes in Arab geography. The Arab Spring has caused changes in the system, administration and organization of these and other countries either through internal dynamics or international intervention. For instance, in 2011, small riots began in Yemen and soon broke out as people got out to the streets. It can be said that the Arab Spring in Yemen was caused by the incitement of youth and NGOs. It can also be said that the crisis in Yemen, as in other countries, emerged as a reaction to the spread of social and economic problems, the high level of poverty and the most importantly the young people unemployment who see themselves outside the existing political organization. In addition, Yemen is among the most populous growing countries in the world with a population growth rate of 2.8%, along with Afghanistan. This has led to the emergence of a large group of unemployed and dissatisfied youth. This segment, who is not satisfied with the current situation, suffers from great disappointment because of Political exclusion and unemployment.

Yemen suffers so far from many problems under difficult circumstances. However, the beginning of this difficult circumstances is the negatives experienced by Yemenis who were forcibly displaced from their country or places of residence due to the civil war that occurred after the crisis. In this study, the Arab Spring process, the reflections of the Arab Spring in Yemen, the Yemeni crisis and the migration movements after the Arab Spring were examined, and the negative experiences of the Yemenis who were forced to migrate from Taiz, a Yemeni city, were examined. In the research, a survey was conducted with 499 people in the city of Taiz, Yemen. The results of the questionnaire were analyzed by establishing simple and cross relations between the variables using the SPSS program. Then, the relevant tables were interpreted and the subject was discussed in detail.

Keywords: Arab Spring, Yemen, Taiz, Forced Migration, Unemployment.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar DİZİNİ.....	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	ix
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE TEORİK YAKLAŞIMLAR	3
1.1. Bir Sosyal Hareket Olarak Arap Baharı	3
1.1.1. Toplumsal Hareketin Tanımı	5
1.1.2. Toplumsal Hareketlerin Motivasyon Kaynakları.....	7
1.1.3. Toplumsal Hareketlerin İşlevleri.....	9
1.1.4. Toplumsal Hareketleri Açıklayan Kuramsal Yaklaşımlar	10
1.2. Arap Baharını Ortaya Çıkaran Faktörler	12
1.2.1. Siyasi Faktörler	12
1.2.2. Ekonomik Sebepler	17
1.2.3. Sosyo-Kültürel Sebepler	19
1.3. Gelişmiş Devletlerin Etkisi	20
1.3.1. Avrupa Birliği'nin Tutumu	21
1.3.2. Arap Ligi'nin Tutumu	22
1.3.3. Türkiye'nin Tutumu	22
1.4. Arap Baharının Orta Doğuya Yansımaları	23
1.5. Yemenin Kısa Tarihi.....	26
1.5.1. Birleşmeden Önce ve Sonra Yemen	28
1.5.2. Arap Baharında Yemen'in Yeri Önemi ve Etkileri.....	29

1.6. Göç Olgusu	32
1.6.1. Savaş ve Sonrası Oluşan Göç Olgusu	34
1.6.2. Göçe Sebep Olan Etkenler	36
1.6.3. Göç Yolları.....	41
1.6.4. İç Savaş Sonrası Zorla Yaptırılan Göçler.....	43
1.6.5. Uluslararası Göç Yönetimi.....	45
İKİNCİ BÖLÜM	49
TAİZ'İN SOSYAL YAPISI	49
2.1. Fiziki Yapı ve Coğrafya.....	49
2.2. Demografik Yapı	50
2.3. Kent ve Kentleşme.....	51
2.4. Ekonomik Yapı	53
2.5. Sosyo-Kültürel Yapı	53
2.6. Günümüzdeki İnsani Durum.....	54
2.6.1. Sağlık Sisteminin Durumu	55
2.6.2. Eğitim Sisteminin Durumu	55
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	57
ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE METODOLOJİSİ	57
3.1. Araştırmanın Konusu.....	57
3.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	58
3.3. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Problemleri	59
3.4. Araştırmanın Modeli.....	60
3.6. Evren ve Örneklem	60
3.7. Verilerin Toplanması ve Analizi.....	61
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	62
BULGULARIN YORUMU	62
4.1. Göç Edenlerin Demografik Özellikleri.....	63

4.1.1. Cinsiyet	63
4.1.2. Yaş	64
4.1.3. Öğrenim Durumu	65
4.1.4. Medeni Durum	66
4.1.5. Ailedeki Çocuk Sayısı.....	67
4.2. Göçten Önce Taiz'deki Yaşam	68
4.2.1. Göçten Önceki Yaşam.....	68
4.2.2. Barınılan Yerin Mülkiyet/Kira Durumu	68
4.2.3. Aylık Gelir Durumu	70
4.2.4. Sahip Olunan Meslek	71
4.3. Göç ve Nedenleri	72
4.3.1. Göç Etmenin En Önemli Sebepleri.....	72
4.3.2. Göçün Edilen Yerin Seçiminde Etkili Olan Faktörler	73
4.3.3. Göç Öncesi Yakın Aileden Kayıp Verilip Verilmediği	75
4.4. Göçün Algılanma Durumu.....	75
4.4.1. Göç Edilen Yerde Kendilerine Yönelik Tutumlar	76
4.4.2. Göç Etmenin Hissettirdikleri.....	77
4.4.3. Göçün Ardından Sık Karşılaşılan Sorunlar.....	78
4.5. Göç Sonrası Barınma Sağlık ve Ekonomik Yaşam Koşulları	79
4.5.1. Barınılan Yerin Mülkiyeti Durumu.....	80
4.5.2. Barınılan Yerde Aynı Evde Kaç Kişinin Birlikte Yaşadığı	81
4.5.3. Göç Ettikten Sonraki Gelir Durumu ve Düzeni	82
4.6. Göç ve Sosyal Yardımlar	83
4.6.1. Çıkan Olaylarda Evlerinin/İşyerlerinin Zarar Görmesi.....	84
4.6.2. Zararların Giderilmesi İçin Geliştirilen Politikaların Yeterlilik Durumu	85
4.6.3. Herhangi Bir Yardım Kuruluşundan Destek Alıp Almadığı	86
4.6.4. UNICEF Yardımlarından Faydalanma Durumları.....	87

4.7. Göç Etmeden Önce Yaşadıkları Yere Dönme Hakkındaki Görüşleri	88
4.7.1. Taiz'e Ne Zaman Geri Dönüleceği Hakkındaki Görüşler.....	88
4.7.2. Taiz'in Mevcut Durumu Hakkında Haber Alınması ve Sıklığı	89
4.7.3. Taiz'de Halen Yaşan Tanıdıklarının Olup/Olmaması	90
4.7.4. Yemen'deki Tarafların Çatışmayı Devam Ettirmek İstemesi Hakkındaki Görüşleri	91
SONUÇ.....	93
KAYNAKÇA	95
EKLER	105
EK-1: Anket Formu	105

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Taiz'in Demografik Yapısı.....	51
Tablo 2. Cinsiyet Dağılımı.....	63
Tablo 3. Yaş Dağılımı.....	64
Tablo 4. Öğrenim Durumu Dağılımı.....	65
Tablo 5. Medeni Durum Dağılımı.....	66
Tablo 6. Ailedeki Çocuk Sayısı	67
Tablo 7. Göç Öncesi İkamet Durumu	69
Tablo 8. Göç Öncesi Maddi Durum.....	70
Tablo 9. Göç Etmeden Önce Sahip Olunan Meslekler	71
Tablo 10. Göç'e Neden Olan Etmenlerin Dağılımı	72
Tablo 11. Göç Edilen Yerin Seçiminde Etkili Olan Faktörler.....	74
Tablo 12. Göç Öncesi Yakın Aileden Kayıp Verilip Verilemediği.....	75
Tablo 13. Yerleşik Halkın Göç Edenlere Karşı Tutumu.....	76
Tablo 14. Göçten Sonra Hissedilenler	77
Tablo 15. Göçün Ardından Sık Karşılaşılan Sorunlar	78
Tablo 16. Göç Sonrası Memnuniyet Durumu	79
Tablo 17. Göç Sonrası Mülkiyet Durumu	80
Tablo 18. Hanede Yaşayan Kişi Sayısı Dağılımı.....	81
Tablo 19. Göç Sonrası Aylık Gelir Durumu	82
Tablo 20. Olaylarda Evlerin/İşyerlerin Yıkılma/Yağmalanma Durumu	84
Tablo 21. Yaşanan Yıkılmalar/Yağmalanmalar İçin Geliştirilen Politikaların Yeterlilik Durumu.....	85
Tablo 22. Yardım Kuruluşlarından Destek Alıp Alınma Durumu.....	86
Tablo 23. UNICEF Yardımlarından Faydalanma Durumu.....	87
Tablo 24. Taiz'e Geri Dönmeyi Düşünme Durumu.....	88
Tablo 25. Taiz'in Mevcut Durumu Hakkında Haber Alınıp Alınmaması	89
Tablo 26. Taiz'de Halen Yaşan Tanındıklarının Olup/Olmaması	90
Tablo 27. Tarafların Çatışmanın Devam Etmesi İsteyip İstememesi	91

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Yemen'in Coğrafi Konumu.....	50
Şekil 2. Cinsiyet Dağılımı	63
Şekil 3. Yaş Dağılımı	65
Şekil 4. Öğrenim Durumu Dağılımı	66
Şekil 5. Medeni Durum Dağılımı	67
Şekil 6. Ailedeki Çocuk Sayısı.....	68
Şekil 7. Göç Öncesi İkamet Durumu.....	69
Şekil 8. Göç Öncesi Maddi Durum	70
Şekil 9. Göç Etmeden Önce Sahip Olunan Meslekler.....	71
Şekil 10. Göç'e Neden Olan Etmenlerin Dağılımı.....	73
Şekil 11. Göç Edilen Yerin Seçiminde Etkili Olan Faktörler	74
Şekil 12. Göç Öncesi Yakın Aileden Kayıp Verilip Verilemediği	75
Şekil 13. Yerleşik Halkın Göç Edenlere Karşı Tutumu	77
Şekil 14. Göçten Sonra Hissedilenler.....	77
Şekil 15. Göçün Ardından Sık Karşılaşılan Sorunlar.....	78
Şekil 16. Göç Sonrası Memnuniyet Durumu	80
Şekil 17. Göç Sonrası Mülkiyet Durumu	81
Şekil 18. Hanede Yaşayan Kişi Sayısı Dağılımı	82
Şekil 19. Göç Sonrası Aylık Gelir Durumu	83
Şekil 20. Olaylarda Evlerin/İşyerlerin Yıkılma/Yağmalanma Durumu.....	84
Şekil 21. Yaşanan Yıkılmalar/Yağmalanmalar İçin Geliştirilen Politikaların Yeterlilik Durumu	85
Şekil 22. Yardım Kuruluşlarından Destek Alıp Almama Durumu	86
Şekil 23. UNICEF Yardımlarından Faydalanma Durumu	87
Şekil 24. Taiz'e Geri Dönmeyi Düşünme Durumu	89
Şekil 25. Taiz'in Mevcut Durumu Hakkında Haber Alınıp Alınamaması.....	90
Şekil 26. Taiz'de Halen Yaşan Tanıdıklarının Olup/Olmaması.....	91
Şekil 27. Tarafların Çatışmanın Devam Etmesi İsteyip İstememesi.....	92

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AP	: Avrupa Parlamentosu
BDG	: Birleşik Demokratik Güçler
BM	: Birleşmiş Milletler
KİK	: Kamu İhale Kurumu
SPSS	: İstatistiksel Sosyal Bilimler Programı
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği
TÜRK SAD	: Türk Kültür ve Sanat Derneği
VB	: Vatan Birliği

GİRİŞ

2010 yılının Aralık ayında Tunus'ta başlayan halk hareketleri ile ortaya çıkan Arap Baharı, "Arap Devrimleri" veya "Arap Baharı Devrimleri" şeklinde de adlandırılmaktadır. Tunus'ta halkın sokağa dökülmesi ile başlayan hareketlilik, kısa süre içerisinde önce Tunus'un tamamına daha sonra da Orta Doğu ülkelerine yayılarak çeşitli protesto eylemleri gerçekleştirilmiş, yenilik çağrıları yapılmıştır. Bu zorlu süreç, bölgedeki ülkelerin ekonomik ve sosyal ilişkilerinin sarsılmasına sebep olmuştur. Bütün bu olumsuzlar büyük bir göç dalgasını da beraberinde getirmiştir. Kaos ortamından uzaklaşmak isteyen bazı insanlar gönüllü olarak göç ederken çok sayıda insan da ev ve işyerlerini geri de bırakarak yerinden edilmiş ve zorunlu göçe maruz kalmıştır.

Bölgedeki dengeleri değiştiren bu süreçte Yemen, en çok etkilenen ülkelerin başında gelmektedir. Arap Baharının başlangıcından önce de iç karışıklığın ve bu sebeple çatışmaların görüldüğü Yemen'de sürecin başlamasıyla birlikte ekonomik sıkıntılar daha da artmıştır. Arap Baharı Yemen'deki eşitsizlik sorunu ve mezhep çatışmalarını derinleştirdiğinden Arap Baharı sonrasında nüfusun neredeyse yarısı yoksulluk sınırının altında yaşar hale gelmiştir. Yemen devletinin sağladığı temel sosyal hizmetler azalmış, işsizlik oranı ise ciddi şekilde yükselmiştir. Süreç boyunca siyasi hareketliliğin de yoğun olarak gözlemlenebildiği Yemen'de ülke yönetiminde karşılaşılan yapısal sorunlar da ciddi ölçüde artmıştır.

Bu çalışmada, Arap Baharının etkilerinin yoğun olarak görüldüğü Yemen'de yaşanan zorunlu göç hareketi ele alınmıştır. Taiz örneği ile göç unsuru incelenmiş ve özellikle Arap Baharı sonrasında yaşanan gelişmelerin bu göç hareketliliğini nasıl etkilediği değerlendirilmiştir. Hazırlanan anket formu nicel araştırma yöntemleri kullanılarak 499 kişilik bir grup ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda Yemen'in Taiz bölgesinden göç edenlerin göç unsuru hakkındaki fikirleri incelenmiş, göçün nedenleri üzerinde durulmuş, göçten önceki ve sonraki hayatları değerlendirilmiştir.

Araştırma grubunun büyük bir çoğunluğunun hayat standartlarının düştüğü hatta sosyal yardımlara muhtaç hale geldiği görülmüştür. Ayrıca elde edilen verilerden anlaşıldığı üzere araştırma grubunun büyük bir çoğunluğunun göç etmeden önceki yaşadıkları yere dönmek istediği ve bu sebeple Yemen'in mevcut durumunun yakından takip edildiği anlaşılmıştır.

Tez, dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, kavramsal çerçeve ve teorik yaklaşımlar hakkında; Arap Baharının kavramsal tanımına yer vererek, motivasyon kaynakları, işlevleri, kuramsal yaklaşımlar ele alınmıştır. Orta Doğu'da Arap Baharını ortaya çıkaran faktörlerin ve gelişmiş devletlerin bu ayaklanmalarda nasıl bir etkisinin olduğu, Arap Baharının Orta Doğu'ya yansımalarına yer verilmiştir. Göç olgusu, etkenleri, nedenleri ve itici faktörleriyle incelenerek, bölümün sonunda göç türleri hakkında bilgiler anlatılmıştır.

İkinci bölümde, Taiz şehrinin Yemen ülkesindeki konumu, nüfus yapısı, yapılaşma hakkında bilgiler, ekonomik anlamda incelemeleri, Arap Baharı'ndan sonra Taiz'de sağlık ve eğitim sisteminin durumundan bahsedilmiştir.

Üçüncü bölümde, araştırmanın yöntem ve metodolojisi hakkında; araştırmanın konu seçiminin sebepleri, konunun önemi açısından hedefleri, araştırma sorunları incelenerek anlatılmıştır. Arap Baharı'nın Yemen üzerindeki olumsuz etkilerini tespit edebilmek için Taiz şehri örnek olarak seçilmiştir. Bu araştırmada nicel yöntemler kullanılmıştır. Dördüncü bölümde ise, elde edilen bulgular analiz edilerek, her sorunun sonuçları grafiklerle açıklanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE TEORİK YAKLAŞIMLAR

1.1. Bir Sosyal Hareket Olarak Arap Baharı

Arap gençlerinin, 2010 yılının sonu ve 2011 yılının başlarında, ilk olarak Tunus'ta başlatmış olduğu ve “Ayrıl”, “Halk rejimin düşmesini istiyor” gibi sloganları yükselttiği barışçıl olaylara “Arap Baharı”, “Arap Devrimleri” veya “Arap Baharı Devrimleri” ismiyle anılmaktadır.

Avrupa kökenli bir kavram olan “Bahar” kavramı ise, “1848 Avrupa Baharı”, “1968 Prag Baharı” ve seksenli yılların sonunda komünizmin çöküşü sonrası görülen “Doğu Avrupa Baharı’nı” çağrıştırmaktadır.

Arap halkının isyan hareketlerini “Bahar” kavramını ile ilk defa ifade eden Batı dünyasıdır. “Bahar” kavramını ilk olarak İngiliz gazetesi “The Independent” tarafından kullanılmıştır. “Bahar” kavramının “Milletlerin Baharı” bağlamında, “1848 Avrupa Devrimleri” için kullanılmıştır. Amerikalılar tarafından ise Amerikan-Sovyet Soğuk Savaşı (1947–1991) yıllarında liberalleşen sosyalist-komünist rejimler için kullandığı bilinmektedir. Batılı liberaller, Çekoslovakya’da 1966-1968 yılları arasında gerçekleşen ve 1968 Sovyet müdahalesiyle son bulan reformlar için “Bahar” kavramını kullanmıştır.

“Bahar” kavramının, arzulanmayan bir hayatın engellerinden veya seilmeyen bir işten kurtulmayı ifade etmek için kullanılması ise, Amerikalı filozof George Santayana’ya (öl.1952) aittir. Santayana, bahar günlerinin birinde üniversitede öğrencilerine ders anlatırken ansızın pencereden dışarıdaki bahçeye bakarak düşünceye dalar ve “Pardon! Derse devam edemeyeceğim, çünkü baharla bir randevum var!” diyerek not ve kitaplarını toplayıp çantasını alır ve hızlıca amfiden ayrılır. Santayana, o günden sonra hayatının sonuna kadar bir daha derse dönmez. İşte o günden sonra filozof Santayana’nın “pardon! baharla bir randevum var” cümlesi, değişime cesaret edebilen kimselerin kullandığı bir ifade tarzı olmuştur (Gökben, 2005: s. 102).

Tunus’ta Yasemin Devrimi olarak adlandırılan bu süreç, Tunus devlet başkanı Zeynel Abidin Bin Ali’nin ülkeyi terk etmesine neden olmuştur. Fakat bu durum ülkede siyasi bir kargaşayı ortaya çıkarmıştır. Yasalar gereği Muhammed Gannuşi geçici devlet

başkanı olmuş ve ardından görevi Meclis Başkanı Fuad Mabeza'ya devrederek başbakanlık görevine geri dönmüş ve yeni bir hükümet kurmuştur. Yeni oluşturulan hükümette Bin Ali döneminde görev yapan bakanların da bulunması halkta sistemin değişmeyeceğine dair kanaat oluşturmuştur. Bunun üzerine yeni hükümet, hem halk tarafından protesto edilmiş hem de hükümet üyelerinin itirazları ile karşı karşıya kalmıştır. İlerleyen süreçte Tunus'ta yönetim değişmiş ama tepkiler uzun bir süre devam etmiştir. Ülkedeki kargaşa hali giderek büyümüştür.

Bunun üzerine yeni kurulan hükümet de görevi bırakmış ve Başbakan Muhammed Gannuşi istifa etmiştir. Başbakanlık görevini üstlenen Beji Said Essebsi, teknokratlardan oluşan yeni bir hükümet kurmuştur. Kurulan bu hükümet Tunus'u 23 Ekim 2011'de yapılan Kurucu Meclis seçimlerine taşımıştır. 145 partinin katılımıyla gerçekleşen seçimlerde %37 oy alan El Nahda Partisi birinci olmuştur. Başbakanlık görevi El Nahda Genel Sekreteri Hammadi Cibali'ye verilmiş ve Tunus'ta yeni bir dönem başlamıştır. Tunus'ta Cumhurbaşkanı Zeynel Abidin bin Ali'nin Tunus'u bırakması ile başarıya ulaşan Arap Baharı, kısa sürede bir domino etkisi yaratarak bütün Ortadoğu ve Kuzey Afrika'ya yayılmıştır. Bazı yerlerde ufak, bazı yerlerde ise köklü değişimlerin görüldüğü süreç sonunda birçok ülkede yaklaşık 30 yıldır devam eden müesses diktatörlükler yıkılmıştır.

Medyanın günümüzde oldukça kapsamlı bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Kişisel bilgisayarlar, telefonlar, televizyonlar vb. çeşitli araçlar medya yayın araçları olarak görev yapmaktadır (Dolgun, 2008: s. 134). Bu geniş kullanım alanı hayatı kolaylaştıran bir yapı olarak görünse de ulaştığımız noktaya baktığımızda İnternetin hayatın bir parçası olmaktan çok kendisi olma yolunda ilerlediği söylenebilir (Subaşı, 2005: s. 109).

İnternet yapısı üzerinde ortaya çıkan ve kısa sürede insan hayatında önemli bir yer edinen sosyal medya ise bireylerin ve toplumların sahip olduğu sosyalleşme olgusunu internete indirgemıştır. Sosyal medya yapıları, insanların bireysel olarak kaliteli zaman geçirdiği ve iletişim kurduğu alanlar olsa da zamanla yeni kimliklerin ortaya çıktığı ve bireylerin duygu ve düşüncelerini hiç çekinmeden rahatlıkla ifade edebildiği bir ortama evrilmiştir. Sosyal medya ya da internet mimarisi üzerine yapılan bu çalışmalar sonucunda sosyal medya denen yapının kamusal alan olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği tartışılmaya başlanmıştır. Bu sebeple internet ile demokrasi arasındaki ilişkinin boyutu ve sosyal hareketlerin oluşumunda ve yayılmasında sosyal medyanın rolü gibi konular araştırılmaya devam edilmektedir. Günümüzde siyasi, politik, kültürel, ekonomik vb. pek

çok eylem eylem digital platformlarda organize edilmekte ve gerçekleşmektedir (Yanık ve Öztürk, 2014: s. 59). Sosyal medyanın toplumsal hareketler üzerindeki etkileri incelendiğinde, son dönemde Arap Baharı olarak nitelendirilen olayların Arap coğrafyasının altüst olmasına yol açacak noktaya geldiği ve altyapının aslında bu platformda oluşturulduğu görülmektedir.

Sonuç olarak bugün artık sosyal medya ağları sayesinde daha hızlı iletişim kurulabilmekte ve bu ağlar bireysel ihtiyaçlar doğrultusunda etkin bir şekilde kullanabilmektedirler. 2011 yılında Arap coğrafyasında görülen toplumsal hareketlerde sosyal ağların örgütlü bir araç olarak kullanıldığı ve bu doğrultuda bu kanalların dikkat çekici hale geldiği görülmektedir (Babacan, 2011: s. 66). Bu nedenle bölgede görülen hareketlerin sosyal dinamiklerine dikkat çekmeden, yaşananları sosyal medyanın olumlu özelliklerini vurgulayarak “sosyal medya devrimi” olarak ifade etmenin gerçekçiliğini tartışmak gerekir.

1.1.1. Toplumsal Hareketin Tanımı

Toplumsal hareket tanımsal açıdan içinde bireysellik içermeyen, birden fazla insanın ortak bir fikirde veya davranışta birleşerek (örgütlenerek), sistemde var olan bir veya birkaç yapı taşını değiştirmek veya değiştirilmesine karşı duruş sergilemek amacıyla kullanılan bir terimdir. Yapısal anlamda benzer ihtiyaçlara veya fikirlere sahip insanların ortak bir şekilde hareketi olarak nitelendirilebilir. Örneğin, birisine aşık oldunuz. Aşk insanın en doğal durumlardan biridir. Aşık olduğunuz kişi bu aşktan haberdar olmadığı ya da başkasına ilan edilmediği sürece toplumsal bir boyut kazanmaz. Aşkınızı ilen etmek için her türlü denemeler yaptınız. Bütün denemeler başarısız olunca hem psikolojik hem de biyolojik olarak gerilim yaşarsınız. Fakat aşık olduğunuzu kişiyi her hangi bir arkadaşınıza söylediğiniz andan itibaren toplumsal bir kimlik veya harekete dönüşmektedir. Bir konu birden fazla kişiyi ilgilendirmeye başladığı andan hareketiniz psikolojik düzeyden sosyal düzeye taşınarak toplumsal bir nitelik kazanmaktadır (Yanık & Öztürk, 2017: s. 240).

İnsanlığın ortaya çıkışından ve toplumsal yaşamın başlangıcından bu yana her dönemde var olan yapının herhangi bir yönüne karşı çıkan ve mevcut yapının karşısında duran- birey ya da bireylerin var olması, toplumsal hareketlerin tarihinin kadim olduğu yönünde bir çıkarım yapmayı kolaylaştırmaktadır.

Genel kanı tarihin yazının icadı ile başladığı yönündedir. Tarihten daha eski olan diğer bir kabul ise insanın varoluşundan itibaren bireylerin tek başına değil topluluklar içerisinde varlığını devam ettirdiğidir. Çünkü birey olarak insan, yaşamak için temel ihtiyaçları bakımından asgari şartlara muhtaçtır. Bugün Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi olarak da anılan bu şartlar; beslenme, barınma, uyuma, güvenlik, soyunu devam ettirme gibi en temel ihtiyaçları kapsamaktadır. Yaşamak için temel kabul edilen şartları devam ettirmek hem insanın doğasıyla özdeştir hem de diğer insanlarla yapacağı bu iş birliği kendi yaşamını kolaylaştıracaktır. İşte bu kolaylık bireyin diğer insanlarla birlikte toplulukları veya toplumları oluşturmaya başladığı andır.

Fakat bu hareketlerin tüm dönemlerde aynı şekilde ifade edilmediği bilinmektedir. Nitekim günümüzde hazırlanan makalelere baktığımızda toplumsal hareketlere atfedilen anlamın edebiyatta ve sosyolojide modern çağa karşılık gelen bir ifade olduğu anlaşılmaktadır. Bu eğilime bakıldığında, toplumsal hareketlerin, toplumsal yapıda meydana gelen radikal değişikliklere bir tepki olarak ortaya çıktığı söylenebilir (Foweraker, 1995: s. 9). 19. yüzyıl Avrupa'sına bakıldığında, toplumsal gürültüyü o dönemde ortaya çıkan hareketlere atfetmek mümkündür. Nitekim doğal bir hareketten söz edilemeyecek bu dönemde, hareketlerin doğmasına neden olan sebeplerde de netlik olmadığını belirtmek gerekir. Buna rağmen dönemin iktidar güçleri tarafından çok beğenilen bu hareketlerde kadın hakları, siyasi haklar ve işçi hakları gibi çeşitli kavramlar ön plana çıkmıştır (Çetinkaya, 2008: s. 12). 19. yüzyıla indirgenen sosyal hareket olgusu, modernliğin ikilemlerine ve bu dönemin hukuksal sorunlarına karşı gelişerek günümüze kadar ulaşmıştır. Gelişerek devam eden bu hareketler 20. yüzyılda da Avrupa merkezli olmak üzere sınıf merkezli şekilde varlığını sürdürmüştür. 20. yüzyılın ikinci yarısının başında meydana gelen toplumsal hareketler, siyasal iktidarı hedefleyen ilk hareketler olarak öne çıkarlar. 1970'lerde, barış hareketi, nükleer yapı karşıtı hareketler ve yerel özyönetim sağlamayı amaçlayan hareketler olarak adlandırılan yeni ve daha fazla toplumsal hareket olgusu ortaya çıkmaktadır (Önder, 2003: s. 34-35). Nitekim bu hareketlerin kapsamı incelendiğinde oldukça dar bir yapı görülmektedir (Çetinkaya, 2008: s. 16). Şimdiye kadar toplumsal hareketler üzerine yapılan çalışmalarda üzerinde durulan temel nokta, devlet iktidarı kavramının bu hareketler açısından pek bir önemi olmamasıdır. Ancak geçmiş toplumsal hareketlerde önemli görülmeğe çok asıl amacın bu olduğu belirtilmektedir. Bu yaklaşım ve anlayıştaki farklılık, toplumsal hareketlerdeki eski ve yeni ayrımcılığın en büyük çizgisini oluşturmaktadır (Karagöz, 2013: s. 135).

1.1.2. Toplumsal Hareketlerin Motivasyon Kaynakları

Zamanla sosyal hareket teorisinde önemli bir değişim ve kırılma yaşanmıştır. Gustave Le Bon'un irrasyonel grup psikolojisi anlayışından hareketle ortaya çıkan yoksunluk ve topluluk davranışına yol açtığı ve bu hareketlerin akılcılıktan uzak olduğu fikri 1970'lerde büyük bir kırılma ile terk edilmiştir. Diğer sosyal davranışlar gibi grup davranışının da rasyonel olabileceği öne sürülmüştür. Bu değişimin temel nedeni, 1960'lı yıllarda tüm dünyada özellikle de Batı toplumlarında ortaya çıkan öğrenci hareketlerinin ve Amerika'daki sivil halk hareketlerinin akademide büyük ilgi görmesidir. Bu tür hareketlere dâhil olan birçok araştırmacı daha sonra bu hareketlere araştırma ve analizlerinde yer vermiştir. Bunun sonucunda hak talep eden ve protestolara katılan insanların, diğerleri gibi, kâr /zarar/ fayda ve maliyet değerlendirerek rasyonel davranan normal insanlar oldukları fikri ortaya çıkmıştır.

Toplumsal hareketlerin kullanabilecekleri kaynaklar; ahlaki, kültürel, sosyal-örgütsel, insani ve maddi kaynaklar olarak çeşitlendirilebilir (Edwards & McCarthy, 2004). Ahlaki kaynaklar, bir hareketin toplumda fayda sağlayabileceği iyi ve kötü ahlaki ilkelerden oluşur ve hareketlere meşruiyet, sempati ve itibar sağlar. Öte yandan, kültürel kaynaklar ise daha genel inançları ve fikirler kadar törenleri, müzik ve edebiyat gibi somut uygulamaları da içermektedir. Komşuluk ve vatandaşlık fenomeni gibi sosyo-örgütsel kaynaklar, hareketin altyapısını oluşturan lojistik hizmetleri sağlar ve geçmiş örgütsel deneyimlerin kullanımında görünürler. Bu sebeple, birlikte çalışabilen insanların geçmiş bağlantılarını ifade ettiğini söylemek mümkündür. Para ve diğer maddi kaynaklar, hareket organizasyonlarının birçok maliyetini karşılasa da yeterli değildir. Aslında insan kaynakları liderlerin ve üyelerin bilgi ve becerilerinden yararlanabilmeleri için büyük öneme sahiptir (Edwards & McCarthy, 2004).

İnsanları sosyal hareketlere katılmaya ikna etmek ve katılımcıların hareketlerinde süreklilik sağlamak kolay değildir. Bazı durumlarda örgütlerin hedeflerine ulaşamamış olmaları hareketin varlığının sona erdiği anlamına gelmez. Hedefe ulaşma konusunda birçok sorun ile karşılaşılrsa da örgütsel faaliyetlere devam edebilir. Örgütler çoğu zaman ciddi bir direnişle hatta toplumun diğer kesimlerinin, özellikle de elit grupların doğrudan muhalefetiyle karşılaşılır. Gerekli değişikliğin gerçekleşmesi için uzun vadeli ve verimli çalışma gerekmektedir. Bu süreçte istikrarın ve kaybedilen üyelerin yerine yenilerinin sağlanması için de tüketilen kaynakların yenilenmesi şarttır (Benford vd, 2000). İhtiyaç

duyulan değişiklik geciktikçe katılımcıların inancını ve motivasyonunu korumak da zor olacaktır. Bu hedefe ulaşmak için, belirlenecek yeni hedefler ve gerekçeler belirlenmeye çalışılır.

Bir sosyal hareket kaynağının etkili olup olmadığı kullanabilecekleri kaynakların çokluğu yanında, başka faktörler tarafından da belirlenmektedir. Örneğin, toplumsal hareketler için bir sistemin açıklığı veya esnekliği, sosyal hareket örgütleri ile otoriteler arasındaki ilişkiyi belirlemektedir. Değişim hedefleri arasındaki mesafe hem kaynak mobilizasyonunu etkiler hem de bu durumdan doğrudan etkilenir. Örneğin, amaçlarına yaklaşan toplumsal hareket örgütleri daha avantajlıdır çünkü hedefe yaklaşanlar kaynakları kolayca temin edebilirler. Öte yandan, hareketin hedefleri çok radikal veya uzun vadeli planlanmış ise, üyelerin başarıya dair umutsuzluğa kapılma ihtimali vardır ve bu umutsuzluk da o toplumsal hareketin başarı şansını olumsuz etkileyebilir. Böylelikle toplumsal hareketler, üyelerin umutlarını ve geleceğe yönelik seferberliklerini arttırmak için çeşitli güdüler kullanabilir. Toplumsal hareketlerin motivasyon kaynaklarını kabaca üç başlık altında ele alınabilir (Yanık & Öztürk, 2017: s. 250-251).

Çöküş: Gerginlik ve sosyal çöküntü dönemleri toplumsal hareketlerin oluşumu için verimli bir zemin oluşturmaktır. Toplumsal artan huzursuzluk sosyal kontrolleri ve moral değerlerin zayıflatır. Toplumsal düzeni sağlayan sosyal ve moral kontrol unsurların toplumsal davranışlara rehberlik etmede yetersiz kalınca düzensizliği ve kontrol dışı davranmayı arttırmaktadır.

Çatışma: Toplumsal hareketleri harekete geçirmenin en önemli kaynaklarından biri çatışma olgusudur. Bu teorinin savunucuları, toplumun çatışan unsurlardan oluştuğunu varsayar. Çatışma yoğunlaştığında var olan muhalefet yapısının zorunlu bir sonucu olarak ortaya çıkar ve argümanlarını çatışmayı sona erdirmeye veya bastırmaya zorlamaktır.

Dil-iletişim Becerisi: Toplumsal hareketler için en önemli motivasyon kaynaklarından biri özgün bir dilin geliştirilmesidir. Dilin klasik anlamda toplumsal uyumu sağlayan bir araç olduğu düşünüldüğünde, toplumsal hareketler kendi iletişim kanallarını kullanarak kendi anlam alanlarını örerler.

1.1.3. Toplumsal Hareketlerin İşlevleri

Toplumsal hareketlerin içeriğinde var olan modernitede kökleşmiş bazı kurum ve aktörlerle ilgili bir açıklama olduğunu yukarıda belirtmiştik. 1960'larda ortaya çıkan yeni sol hareket ve medeni haklar, 1970'lerde ve 1980'lerde çevre, kadın, barış ve insan hakları hareketi ile 1990'larda başlayıp ilk on yılında gelişen küresel adalet hareketleri bu kapsamda değerlendirilmektedir (Demiroğlu, 2014: s. 134). Ayrıca sanayileşme ve üretim yarışının doğayı tahrip edici doruklara ulaşmasıyla Yeşil Hareket palazlanmıştır. Yeşil hareket, görünmez boyutun neden olduğu; çevrenin artan bozulması, iktisadi faaliyetin derinliği ve çevrenin artan berraklığı nedeniyle toplumlarda uyanmaya başlayan tepkiden kaynaklanan bir akım olarak 1960'lı yıllarda ortaya çıkmıştır (Ünal, 2014: s. 230). Materyalizm sonrası değerler, sol politika yönelimleri ve ulusal kirlilik sorunlarının daha iyi algılanması, çevre kuruluşlarının kamu değerlendirmeleri üzerinde güçlü ve doğrudan etkiye sahip olmasına sebebiyet vermiştir (Rohrschneider, 1990: 1). Buna dayanarak, çevre ya da yeşil hareketin değerinin ve ideolojisinin ortaya çıkışı esas olarak üç değişiklikle açıklanmaktadır. (Dominick, 1988: s. 2)

- Sosyal yapıda endüstriyel toplumdan post endüstriyel topluma geçiş,
- Bir yargılarında materyalizmden başka materyalizme geçiş,
- Siyasal kültürde, seçkincilikten katılımcılığa geçiş.

“Ne Sağ Ne Sol, İleri!” gibi bir sloganla özdeşleşen Yeşil siyasetin gelişimindeki bir B diğer önemli faktör de 1950'ler ve 1960'lardaki çevre felaketleriydi (radyasyon sızıntıları, hava kirliliği vb.) Bu hareket, Soğuk Savaş'ın iki kutuplu dünyasında ortak bir zemin sunmaya çalışmak amacıyla demokratik değerleri ve çevre korumayı birincil hedef olarak görmektedir (Dominick, 1988: s. 3). Bahsi geçen üç değişiklik tüm yeni toplumsal hareketler için geçerli kabul edilebilir. Yeni toplumsal hareketlerden biri sayılabilecek öğrenci hareketleri, dünyanın farklı yerlerinde farklı şekillerde ortaya çıkmıştır. Örneğin, nükleer silahlanma ve Vietnam Savaşı gibi konular, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki öğrenci gösterilerinin ana itici gücüdür (Salomon, 1986: s. 124). Tüketim toplumu ve yaşam koşulları eleştirisi, 1968'de Avrupa'da ve özellikle Fransa'da öğrenci protestolarının temelini oluşturmuştur (Wierviorke, 2005: s. 6). Buna paralel olarak, bu dönemlerde öğrenci hareketlerini içeren barış hareketleri de gerçekleşmiştir. Fransa'da öğrenciler, Cezayir'deki savaşa karşı çıkan ilk gruplar arasındadır (Salomon, 1986: s. 124).

Savaş karşısında gelişen toplumsal hareketlerde ve mücadelelerde toplumsal muhalefet ve Vietnam Savaşı'nı önleme mücadelesi etkili olmuştur (Benlisoy, 2008, s. 419). Kadın hakları etrafında gelişen hareket ise temel olarak eşitlik odaklıdır (Wierviorke, 2005: s. 6). Ayrıca feminist hareketler, kadının toplumsal yaşamdaki konumu ile olduğu kadar iş ve siyasete de ilgi göstermiş ve dar bir siyaset çerçevesi dışında ciddi bir anlam yükleyerek sosyal demokrasi kavramına büyük önem vermiştir (Castaneda ve Marquez, 1994: s. 185). 1960'ların toplumsal hareketlerinin temel özelliklerinden biri de protestoların doğrudan harekete yönelik bir biçimde geniş çapta organize edilmesi olmuştur. Eşcinsel hakları hareketi bu yöntemi ilk kez 1960'ların ortalarındaki eylemlerinde kullanmıştır. Örneğin; Philadelphia aktivistlerinin eşcinsellere hizmet etmeyen bir restoranı protesto etmek için 1965'te oturma eylemi düzenlemesi bu kapsamda değerlendirilmektedir (Hall, 2008: s. 656).

Stonewall'un 28 Haziran 1969'daki olayları eşcinsel hakları hareketinin başlangıcı olarak işaret ettiği düşünülmektedir ve bu hareketin ana sonuçları II. Dünya Savaşı'nın hemen sonrasına kadar uzanmaktadır. Savaş zamanındaki faşist hareketlere karşı gelişen bu hareketin temelinde hali hazırda gelişmiş olan şehirli bir eşcinsel alt-kültürü yatmaktadır. 1960'larda ortaya çıkan hareketin temel amacı, eşcinselliğin bir "hastalık" olarak algılanmasına karşı çıkmak ve eşcinsel kadın ve erkeklere yönelik ayrımcılığın önüne geçmektir (Hall, 2008: s. 659). Kısacası; toplumsal hareketler denilince akla ilk gelen ekoloji, savaş karşıtı azınlıklara ve ulus- devlete yaklaşım açısından barış, kadınlar, öğrenciler, eşcinseller, insan hakları ve özellikle azınlık kitlelerin kimlik hareketleri gelmektedir. Bahsedilen her hareket, modernizm ve uzantılarıyla hesaplaşma niteliği sebebiyle oldukça önemlidir.

1.1.4. Toplumsal Hareketleri Açıklayan Kuramsal Yaklaşımlar

19. yüzyılda anti-kapitalizmin bir sonucu olarak ortaya çıkan toplumsal hareketler, toplumların modernleşmesi -birlikte özellikle sanayileşme ile artan toplumsal adaletsizliğe bir yanıt olarak- göze çarpmaya başlamıştır. Toplumsal hareket kavramı ilk olarak on dokuzuncu yüzyılın başında proletaryanın sınıf mücadelesi olarak açıklanmıştır. 19. yüzyılın sonlarında ise işçi sınıfının hareketleriyle özdeşleşmiştir (Bottomore'dan akt. Işık, 2013: s. 13). Touraine, toplumsal hareketi, aynı kültürel özelliklere sahip ve bu kültürün yarattığı faaliyetler üzerinde toplumsal kontrol için mücadele eden temsilcilerin hareketi olarak tanımlamıştır. Öte yandan Giddens, bir "toplumsal hareketin" ortak bir çıkarı korumak veya

ortak bir hedefe ulaşmak için kolektif bir çaba olduğunu açıkladı. “Başka toplumsal hareketleri açıklamaya yönelik rasyonel tercih, katma değer, kültür, politik süreçler, kolektif davranış, vb. pek çok kuram vardır;” (Yanık & Öztürk, 2017: s. 255). Bu kuramların bazılarını ele alacak olursak;

Kitle toplumu kuramı: Bu kuram; Toplumdan tecrit edilmiş, hayata yabancılaşmış ve sığınma, vb. zor bir durumdan geçen bireylerin grup davranışının cazibesine daha fazla ilgi duyduklarını savunmaktadır.

Görelî yoksunluk kuramı: James Davies, Ted Gere ve Denton Morrison tarafından geliştirilen bu teoriye göre, toplumsal hareketler görelî yoksunluk ve tatminsizlik duygularından doğmamaktadır. Bireyler kendilerini ve durumlarını benzer bir durumdaki başkalarıyla karşılaştırdıklarında hak ettiklerinden daha azına sahip olduklarını düşünebilirler.

Marksist politik-ekonomi kuramı: Bu teoriye göre toplumsal hareketler, ekonomik eşitsizliğin çok fazla olduğu toplumlarda ortaya çıkmaktadır. Karl Marx, toplumun üretim araçlarına sahip olanlar ve olmayanlar olarak çift sınıflı bir yapıya sahip olduğunu söylemektedir.

Toplumsal ve siyasal muhalefetin bir sonucu olarak değerlendirilen toplumsal hareketlerin bir diğer önemli özelliği de araçlarının değişime her zaman açık olmasıdır. Son yıllarda dikkat çeken bu durum ve toplumsal hareketlerin “iletişimsel eylem” boyutu kazanmasını sağlamıştır. Böylece modernizme ait özellikler ile geliştirilen yeni bir sosyal hareket tarzı doğmuştur (Uyar, 2003: s. 137). Sonuç olarak toplumsal hareketlerin gelişmesinde ve amaçlarına ulaşmasında ortak payda, bireyler arası etkileşimin en üst noktada olmasıdır. Bu bağlamda toplumsal hareketleri aktif kılan unsurlardan biri de bireylerin bilgi, fikir, deneyim ve beklentilerini ortak paydada birleştirebilmeleri ve ortaklaşa elde ettikleri ürüne sahip olabilmeleridir.

Çoğu sosyal hareket, ilk olarak feminizm, sosyalizm, işçiler, milliyetçilik, ulusal kurtuluş, dini hareketler ve dünya ekonomisinin tarihsel gelişimi bağlamında görülmektedir. Bu hareketlerin ortak paydası daha liberal, demokratik ve eşitlikçi bir dünyaya ulaşmaktır. Bugün, neoliberal siyasete yönelik meydan okuma, toplumsal hareketler tarafından da yükseltilmektedir (Chomsky ve Frank’dan akt. Işık, 2013: s. 16).

1.2. Arap Baharını Ortaya Çıkaran Faktörler

Ortadoğu ve Afrika coğrafyası tarih boyunca birçok kez değişmiş ve farklı kabileler ve imparatorlukların egemenliğine girmiştir. Ortadoğu tarihini şekillendiren bir diğer önemli gerçek ise bölgenin uzun yıllar çeşitli imparatorluklara ev sahipliği yapmış olmasıdır. I. Dünya Savaşı'ndan sonra Afrika ve Ortadoğu haritasının yeniden çizilmesi, ikinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte iktidar mücadelesi başlamış (Ekrem, 2002: s. 46).

Arap Baharının etkileri, Arap Baharını ortaya çıkaran faktörlerin belirlenmesini de gerekli hale getirmiştir. Buna göre çalışmanın bu bölümünde; siyasal faktörler, ekonomik faktörler, sosyo-kültürel faktörler, sosyal medya ve teknolojik faktörlerin Arap Baharı'nın ortaya çıkmasında ne gibi etkilere sahip olduğu araştırılacaktır.

1.2.1. Siyasi Faktörler

Arap Baharını ortaya çıkaran siyasi faktörler kapsamında ilk olarak dünyanın önde gelen ülkelerinin politikalarına değinmek gerekir. Soğuk Savaş'tan sonra Amerika Birleşik Devletleri'nin politikalarında bazı değişiklikler meydana gelmiş, Ortadoğu'da demokrasiyi savunma (teşvik) politikası etkinlik göstermeye başlamıştır. 11 Eylül'den sonra uygulamaya konulan bu politikalar 2005 yılına kadar sürdürülebilmiştir. Bunun sebebi, Irak, Bahreyn, Mısır, Suudi Arabistan ve Filistin gibi ülkelerde İslamcı partilerin zaferiyle şekillenen siyasetin ABD'ye çok daha pahalıya mal olacağı düşüncesinde yatmaktadır (Duran ve Yılmaz, 2012: s. 28).

Ayrıca sosyal sınıf farklılıkları, ayrımcılık ve rüşvet gibi şikâyetlerin varlığı ile ülke yöneticilerinin ve etraflındakilerin lüks ve gösterişli yaşam koşullarına sahip olması halkın öfkesinin artmasına sebep olmuştur. Bunun sonucunda insanlar önceleri sokaklarda barışçıl protestolar düzenlese de zamanla bir şiddet ortamı oluşmuş ve hızla genişlemiştir. Başa getirilen liderlerin azınlıklardan seçilmiş olması da toplumun büyük çoğunluğunda bir rahatsızlık duygusu yaratmış ve yönetimin temsil gücünün zayıfladığı fikri gündeme gelmiştir.

Bölge ülkeleri arasında. Mezhep çatışmaları, ideolojik farklılıklar, tarihsel iddialar ve siyasi farklılıklardan kaynaklanan sorunlar, her ülkenin Batı ile diyalog kurma isteği gibi sorunlar da gündeme gelmiştir. Bütün bunlar, tüm bölgeyi etkileyebilecek sorunlarda ortak hareket edilmemesi gerektiğinin göstergesidir. Bu dağınık görüntü, alana dışarıdan

müdahaleleri kolaylaştırırken, sık aralıklarla gerçekleştirilmesine de sebep olmuştur (Akbaş, 2012: s. 55).

Aradan geçen zaman içerisinde bölgede istikrarsızlıkların yaşanması ile birlikte ABD, demokrasi yeniden uygulamaya koyması ve Arap Baharının ortaya çıkışındaki baş aktöre dönüşmüştür. Arap Baharının ortaya çıkması ve yaygınlaşması kapsamında ABD'nin dışında batı dünyasının siyasi desteğinden de söz edilebilir. Bu noktada verilebilecek olan en somut örnek, NATO'nun Kaddafi'nin güçlerini bombalayarak Libya'daki muhalif güçlere karşı stratejik yardımlardır (Buzkıran ve Kutbay, 2013: s. 158).

Batı ülkelerinin Arap ülkelerindeki siyasi rejimleri değiştirmek suretiyle ekonomik açıdan daha fazla kazanç elde etmek isteklerine paralel olarak gerçekleştirdikleri siyasal girişimler de Arap Baharının ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Siyasi faktörler, ülke içi hususları içerecek şekilde incelendiğinde ise öncelikle ele alınması gereken husus, diktatörlüğün var oluşuna gösterilen tepkilerdir. Bu noktada özgürlüklerinin kısıtlı olduğunu ifade eden Arap halkları, baskıya karşı başkaldırmış ve yönetimlere olan tepkisini ortaya koymuştur (Paksoy, 2013: s. 9).

Burada belirtilen başkaldırının ortaya çıkış süreci değerlendirilecek olduğunda ise küreselleşmenin sonuçlarının en büyük paya sahip olduğu, hatta doğrudan etkili olduğu söylenebilir. Ayrıca Arap ülkelerindeki siyasi yozlaşma da Arap Baharını ortaya çıkaran siyasi nedenler arasında yer almaktadır. Burada belirtilen tüm bu hususlara ek olarak ortaya çıkan kötü ekonomik-sosyal yaşam koşulları ve kısıtlanmış özgürlük, Arap Baharının ortaya çıkmasını ve çok hızlı bir biçimde etki göstererek diğer bölge ülkelerine de sıçramasını beraberinde getirmiştir.

İç Savaş Dinamiklerinin Oluşmaya Başlaması

Yemen'deki savaşın birkaç faktöre bağlı olduğu söylenebilir. Bu savaşın yolunu açan durumları ve aktörleri inceleyerek, olaylara yol açan koşulların altında yatan nedenleri detaylıca ele almak gerekmektedir. Bu anlamda Yemen'deki savaşın bir gecede yaşanmadığı aşikârdır. Güvenliğin tehdit altında olduğu Yemen'de savaşın boyutları hem dış müdahalelerle hem de 2011'deki devrim sonrası hükümet pozisyonuyla bir bakıma tarihsel, sosyal ve ekonomik sorunlarla ilişkilidir (Hidabi, 2016: s.42).

Husiler

Husiler, Yemen'in siyasi gündeminde sürekli yer alan en önemli aktörlerden biridir. Ülkenin kuzeybatısındaki Saada valiliği Husilerin yerleşim yeri ve dini merkezi olarak bilinmektedir. Bedrettin Bin Emireddin el-Husi, Yemen'in kuzey ve güneyi birleşmesiyle birlikte kurulan Zeydi Partisi'nden ayrılmış ve 1991 yılında Genç Müminler (el-Şabbab el-Mümin) Örgütü'nü kurmuştur. Zeydiler, Yemen'in 26 milyonluk nüfusunun %34-39'ını oluşturmaktadır. Husiler ise %2'lik bir orana oluşmaktadır (Gökalp, 2013: s. 108).

2004 Haziran ayında Ansarullah, silahlı milis gücüne dönüşmüştür. Ansarullah lideri Hüseyin Bid el-Din el-Husi'nin Eylül 2004'te öldürülmesinden sonra, Ağustos 2009 yılın Ağustos tarihinde Katar'ın girişimiyle Husiler ile Ali Abdullah Salih yönetimi arasında diyalog süreci başlamıştır. Ancak Husilerin çatışmaya yeniden girmesi nedeniyle diyalog başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Corcoran, 2015).

Husi hareketinin silahlı örgüte dönüşümü incelenirken iki temel faktör ortaya çıkmaktadır. Birincisi, Ali Abdullah Salih yönetimindeki Yemen güvenlik güçlerinin iki kademeli sisteme sahip olmasıdır. Bu kademelerden ilki en büyük oğul Ahmed'in komutasındaki Cumhuriyet Muhafızları ordusuyken diğeri Ali Mohsen Al-Ahmar komutasındaki ordudur. Ali Abdullah Salih, iki güç arasındaki rekabet nedeniyle Husileri gizlice silahlandırmış ve El-Ahmar güçleriyle çatışmalarını sağlamıştır. İkinci neden ise İran'ın Arap Yarımadası ve Aden Körfezi'nde Suudi Arabistan'a karşı Husilere lojistik destek vermesidir. Ayrıca Husilerin silah tüccarlarından, müttefik oldukları aşiretlerden ve Yemen ordusunda Salih yönetimine karşı çıkanlardan tehlikeli silahlar aldığı belirtilmektedir. Husiler sahip oldukları bu kuvvetle birlikte 2004'ten 2011 yılına kadar Yemen ordusu ile toplam yedi kez savaşmıştır (Semin, 2015: s. 2-3).

I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin yenilgisinden faydalanan Kuzey Yemen halkı, Zeydilerin temsilcisi olan İmam Yahya'yı Zeydi Emirliği önderliğinde kabul etmiş ve onu El-Mütevekkil Ala Allah anmaya başlamış, Mütevekkili Krallığı ismi benimsenmiştir. 1948'de suikasta kurban giden İmam Yahya'nın yerinde oğlu İmam Ahmed geçmiştir. İmam Ahmed döneminde ülkede baskı artmış ve ordunun modernizasyonuna önem verilmiştir. 1962'de İmam Ahmed'in ölümüyle El-Mutaqi krallığı kaldırıldı. İmam Ahmed'in ölümünden sonra yönetimi devralan ordunun Yemen Arap Cumhuriyeti'ni kurması, Mısır Cumhurbaşkanı Camal Abdol Nasır'ın yanıt vermesine neden olmuştur. Mısır Devlet

Başkanı Camal Abdol Nasır'ın desteğiyle İmamlık 1969'da ortadan kaldırılmış ve Saada Valiliği'nin önemi düşürülmüştür. Kuzey Yemen'de devam eden iç karışıklığın yanı sıra 1990'da SSCB'nin dağılmasıyla birlikte değişen dengeler Kuzey Yemen ile Güney Yemen'i birleştirmede etkili bir rol oynamıştır. Birleşen devletin adı Yemen Cumhuriyeti olarak değiştirilmiş ve başkenti Sana'a şehri olarak belirlenmiştir (Semin, 2015: s. 63).

16 Ocak 2011'de Yemen'in başkenti Sana'a'da yaklaşık 30 kişilik bir grubun Abdullah Salih'in görevinden ayrılmasını talep eden bir gösteri düzenlemesi çatışmaların yeniden doğmasına sebep olmuştur. Bu durumu fırsata çeviren Husiler de gösterilere katılmıştır. Aslında, 2011 devriminin arkasında birçok neden vardır. Bazı muhalif gruplar tarafından İran'ın desteğiyle silahlı bir güç oluşturulmuş ve ülkenin bazı şehirlerinin kontrolü ele geçirilmiştir. Bu noktada ülkenin genel tablosuna baktığımızda bir yanda ordudan da destek alan Husiler, diğer yanda arkalarında Sünni aşiretler, Suudi Arabistan vardır. Dahası ülkenin doğuda ve güneyinde yer alan Güney Yemen'de El Kaide ve ayrılıkçı gruplar da bulunmaktadır. Bu bağlamda Yemen, bölünmelerin tetiklediği bir iç savaşa doğru ilerlemektedir. Yemen'de gerginlik ortamı mezhep çatışmalarının daha da artmasına neden olmaktadır. Bu durum, Yemen'in komşuları dışında birçok dünya gücünün de çıkar sağlamaları için bir fırsat niteliğindedir (A. El Maktari, 2011: s. 3-4)

6 Şubat 2015'te Husiler anayasa bildirgesini açıklamışlardır. Bu duyuru ile Temsilciler Meclisi'nin feshedilmesine ve Başkanlık Divanı üyeliğine 551 üye ile 5 Konsey üyesinden oluşan Halk Meclisi'nin seçilmesine karar verilmiştir. Bu açıklamanın ardından Cumhurbaşkanı Hadi, Aden'e giderek istifasının geri çektiğini ve Aden'in Yemen'in geçici başkenti olduğunu duyurmuştur.

Ali Salih, 2014 yılından itibaren Hadi yönetimine karşı Husilerle ortak hareketler düzenlemeye başlamıştır. Fakat son zamanlarda Suudi Arabistan ile taraf değiştirerek anlaşma yapma isteği neticesinde Husiler ile arası açılmış ve giderek artan gerilim çatışmaya evrilmiştir. Husi güçleri Salih'in kaldığı evin etrafını sararak bombalı saldırı başlatmıştır. 4 Aralık 2017'de Evi bombalanan Salih memleketi Sanhan'a kaçarken Husilerin açtığı ateş sonucunda yakalanıp öldürülmüştür (www.posta.com.tr, 2017). 33 yıldır ülke yönetiminde görev yapan ve bir sonraki operasyonda yeniden iktidara gelmeye çalışan Salih'in kaderi Kaddafi ile eş görülebilir.

Ali Abdullah Salih

1978-1990 yılları arasında Yemen Arap Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı görevini yürüten Abdullah Salih, 1990 yılında Kuzey Yemen ve Güney Yemen'in birleşmesine öncülük etmiş ve Yemen Cumhuriyeti'nde devlet başkanı olarak görevine devam etmiştir. Ali Abdullah Salih'in 34 yıl iktidarda kaldıktan sonra ülkedeki çeşitli gruplarla yaptığı işbirliği, çeşitli ittifaklar ve çatışmalara katılımı, Yemen'deki önemli siyasi oyunculardan biri haline gelmesine vesile olmuştur (Arslan, 2012: s. 19). Üç yıllık birleşmeden sonra yapılacak ilk seçimlere kadar ülkeyi yönetmek için geçici bir hükümet kurulmuştur. Hükümetin, Genel Halk Kongresi ile Yemen Sosyalist Partisi arasında eşit güç paylaşımına göre oluşturulacağı öngörülmüştü. Bu bağlamda Ali Salih'in yardımcısı Ali Salem al-Baid olmuştur. 1993 yılında yapılan seçimlerinde kurulan koalisyon hükümeti ülkedeki gerilimi azaltamamıştır. Nitekim Güney Yemen'deki topluluk, ülkenin başkenti Sana'a'daki hükümetin eşitliği sağlayamayacağı yönünde açıklamalarda bulunmuştur. Bu konuşmalardan sonra Abdullah Salih güney toplumunun kontrolünü ele geçirmiştir (Yorulmaz, 2012: s. 45).

Yemenliler, demokratik görünen ancak otoriter bir duruş sergileyen rejime karşı gösteri yapmışlardır. 16 Ocak 2011'de Sanaa Üniversitesi meydanında anında başlayan gösteriler kısa sürede her noktasına yayılmıştır. Yemen halkı, ülkenin sahip olduğu sürekli gerginlik atmosferinden, yolsuzluktan ve otoriter tutumdan bıkmış ve demokratik yönetim talebiyle tepkisini göstermiştir. Husilerin desteklediği bu protestoların ardından Yemen Cumhurbaşkanı Salih bir açıklama yaparak 2013'ten sonra görevinden ayrılma söz vermiştir (Salmutter, 2017: s. 112).

Haziran 2011'de başkentteki cumhurbaşkanlığı sarayına bir roket saldırısı düzenlenmiştir. Bu saldırıda Cumhurbaşkanı Salih ve bazı üst düzey devlet görevlileri sarayda bulunan camide namaz kılarken yaralanmış ve tedavi için Riyad'a (Suudi Arabistan'ın başkenti) götürülmüştür. Salih'in yokluğunda, Mansour Hadi ülkenin yönetimini devralmıştır.

2012'de Yemen halkı Mansour Hadi'yi geçici Cumhurbaşkanlığı görevine getirmiştir. 24 Şubat 2012 tarihinde yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Hadi tek aday olmuş ve bu görevi iki yıl boyunca sürdürmüştür. Bu operasyonda El Kaide'nin (AYEK) Arap Yarımadası'na düzenlediği saldırı sonucunda yüzlerce kişinin öldürülmesi ve ülkede yaşanan

insanlık trajedisinin varlığı Hadi'yi çözüm sürecine sürüklemiştir. Ülkede siyasi aktör rolüne sahip belli başlı partilerin de katılımı ile birlikte “Ulusal Diyalog Konferansı” ile krize yönelik çözüm önerileri için çalışmalar yapılmıştır. Fakat bu konferansta Güney Yemen'in haklarının sınırlandırıldığını belirtmek gerekir. Bunun sebebi Yemen Cumhuriyeti'nin birleşmesinden sonra devam eden gösteriler veya ayrılıkçı taleplerdir. Ulusal Diyalog Konferansı faaliyetleri sonucunda Cumhurbaşkanı Hadi, Yemen'in altı bölgeden oluşan bir federasyona bölüneceğini duyurmuş ve büyük bir tepkiyle karşılaşmıştır (Salmutter, 2017: s. 53).

2013 yılında gerçekleştirilen UDK'da ülkedeki güvenlik sorunları, başkent in durumu, güney halkının ülkeden ayrılma talepleri ve çözüm önerileri gündeme gelmiştir. Bu talep ve tavsiyelerin yanı sıra Cumhurbaşkanı Abdo Rabo Hadi'nin görev süresinin bir yıl uzatılmasına karar verilmiştir. Konferansta alınan kararlarda mutabakata varılsa bile Husiler, Cumhurbaşkanı Hadi'nin gerekeni yapmadığını iddia ederek diyalog sürecinden çekilmiştir. Husilerin onaylamadığı diyalog süreci elbette ülkedeki siyasi krize çözüm getirilmesine engel olmuş ve çatışmalar durdurulamamıştır. Bu duruma ek olarak 2014 yılında Husi yönetici AbdulMalik Al-Husi, Hadi yönetimini protesto ederek başkent Sana'a'da gösteriler düzenlemiştir. Husilerin başkentteki birçok hükümet binasını ele geçirmesinin ardından Cumhurbaşkanı Hadi, 2 Eylül 2014'te yaptığı konuşmasında hükümeti feshettiğini ve Husilerin de katılacağı yeni bir hükümet kurduğunu duyurmuştur. Fakat Hadi'nin açıklaması Husi gösterilerini durdurmak için yeterli olmadığından devlet kurumlarına el konulmasına yönelik tedbirler devam etmiştir. Bu eylemler sonucunda Husiler tarafından başkent ve Amran Valiliği'ndeki hükümet binaları işgal edilmiştir. İç savaşın devlet çapında patlak vermesi, siyasi liderler ve silahlı gruplar arasında eski düşmanlarla huzursuz ittifaklara yol açmıştır.

1.2.2. Ekonomik Sebepler

Birleşmiş Milletler İnsani İşler Eşgüdüm Ofisi'nin (OCHA) son istatistiklerine göre, şu anda 21 milyondan fazla Yemenli yoksulluk sınırının altında yaşamakta ve nüfusun %80'ini insani yardıma ihtiyacı duymaktadır. Dünya Bankası raporuna göre, ülkedeki ekonomik aktivitenin dörtte bir oranında küçüldüğünü ve temel malzeme eksikliğinden dolayı insanların hayat şartlarının ağırlaştığı, bütçe koşullarının ve dış işlemlerin dengesinin

kötüleştğini söyleyebiliriz. 2015 yılında kamu borcunun GSYİH'nın %74'üne 2015 yılında enflasyon ise iki katına çıkarak %21'e ulaştığını da görmekteyiz (Dünya Bankası, 2016).

Fakat iç savaş ülkenin kuzeyindeki elit kesim seçkinler için şok edici değildir. Savaştan sonra kuzey Yemen'deki seçkinler ekonomiyi kontrol etmede daha etkin hale geldi ve bu durum 2011 ayaklanmalarına kadar devam etmiştir. Yirmi birinci yüzyılın ilk on yılında Yemen'deki ekonomik durum parlak değildir. Ülkenin petrol rezervleri ve diğer önemli kaynakları sınırlı bir grubun elinde toplanırken, ülke yönetimi Abdullah Salih'in önderliğinde oligarşiye dönüşmüştür. Başka bir deyişle, Abdullah Salih resmi devlet kurumları yerine yerel liderler ve güçlü şahsiyetlerle petrol ve diğer önemli ekonomik gelirleri paylaşmaya dayalı bir çıkar ilişkisi kurarak Yemen'i yönetme stratejisini izlemiştir. Abdullah Salih, başta aşiret ve akrabaları olmak üzere kendisi ile iyi ilişkiler içinde olan aşiret liderlerine, politikacılara ve iş adamlarına ekonomik kaynakları ve devletteki önemli askeri ve siyasi pozisyonları tahsis edilmiştir. Sonunda, 2011 yılına kadar on büyük aile ülkenin ithalatının, üretiminin, imalatının, bankacılık, ulaşım ve iletişiminin yaklaşık %80'ni kontrol eder hale gelmiştir (Hill vd, 2013: s. 84).

Yoksulluk sınırının altında yaşayan nüfusun oranı, savaş öncesi ile karşılaştırıldığında, savaş sonrası dönemde neredeyse nüfusun yarısına eşittir. Kişi başına düşen gelir yaklaşık 2.500 dolar ise Yemen'in 24 milyonluk nüfusunun %42'si günde 2 doların altında bir gelirle yaşamak zorundadır. Ekonomik zayıflık her türlü radikalizmin gelişmesine uygun ortamı yaratmıştır. Ortaya çıkışının ardından adeta domino etkisiyle yayılan ve Arap Baharının oluşumunda etkisi olan ekonomik faktörler ülke içi nedenler açısından değerlendirilecek olursa bazı maddelerin etkisinden söz edilebilecektir (Paksoy, 2013: s. 10). Bunlar;

- İşsizlik,
- Enflasyon,
- Olumsuz yaşam koşulları,
- Gıdaya ulaşmanın zor olması,
- Yüksek fiyatlar,
- Konut sorunları şeklinde sıralanabilir.

Bu bağlamda özellikle belirtilmesi gereken ekonomik araçlar, genellikle rejim yandaşlarının elinde olduğu için, kendi arzularına göre yönlendirilmektedir. Yönetici

seçkinler, toplumsal sorunları tespit edip çözüm üretmek yerine, mevcut güçlerini kendilerine ve çevrelerindeki seçkinlere fayda sağlamak için kullanırlar. Bunun sonucunda biriken sorunlar toplumsal patlamaya yol açmaktadır. Petrol üreten ülkeler dışındaki Arap ülkeleri ekonomik olarak güçsüzdür. Petrol üreten ülkeler ise sınırlı sayıdadır. Üniversiteden mezunları arasında işsizlik oranının çok yüksek olduğu bilinmektedir. Gelecek yıllarda bölgede gençlere iyi bir tablo çizmek oldukça zordur. Aynı durum bölgenin petrol üreten ülkelerinde de görülmektedir.

1.2.3. Sosyo-Kültürel Sebepler

Arap Baharının ortaya çıkmasında yerel sosyo-kültürel değişimler de etkili olmuştur. Bu noktada bilgi çağının getirdiği araçlar ile birlikte, diğer toplumların sosyal ve kültürel yaşamlarından etkilenilmesi ile birlikte özgürlükleri sınırlandırılmış olan bölge ülkeleri, mevcut baskıcı düzene başkaldırma eğilimi göstermişlerdir (Kök ve Tekerek, 2012: s. 60). Bölge ülkelerindeki sosyal altyapının bozuk olması, sosyal güvensizlik ortamının varlığı, sosyo-kültürel alanların bölünüyor oluşu gibi hususlar da Arap Baharı sürecini etkilemiştir (Özalp, 2013: s. 226). Arap Baharının yayılmasında etkisi olan sosyo-kültürel faktörleri Buzkıran ve Kutbay (2013: s. 151) şöyle sıralamaktadırlar:

- Bireylerin değer görme istekleri,
- İnsan haklarının ve temel hakların elde edilmesine yönelik girişimler,
- Diğer ülkelerle eşit koşulların oluşması talebi,
- Bölge halkının darbelerden usanmış olması ve
- Bölgedeki toplumsal bunalım durumu olarak sıralanabilir.

Küreselleşen dünyada artan iletişim ve ulaşım fırsatların bir sonucu olarak, sosyal medyada gördükleri daha demokratik ülke ve toplumların başta Arap gençliği olmak üzere halkın, rejime karşı isyancıların hayranlığı gibi birçok neden Arap Baharının doğmasına sebep olmuştur. Biliyoruz ki devrim günlerinde Tunus'ta sosyal medyanın etkisi yaygınlaşmış ve devrimin ardından önemi açıkça hissedilmiştir. Ancak Mısır'da sosyal medya faaliyetleri Arap Bahar'ından çok daha önce düzenlenmiştir. Sosyal medyanın gücü göz önüne alındığında, liderler interneti engellemeyi veya kontrol etmeyi seçmişlerdir. Sosyal medya, isyan ve protestoların kitlesel bir niteliğe dönüşmesinde önemli bir rol oynamıştır. Sosyal medya sayesinde şiddete başvurmak ve sokaklara çıkmaksızın yönetimler protesto edilebilir hale gelmiştir. Sosyal ağların Mısır'da halkın örgütlenmesini sağladığını

inkâr etmek mümkün değildir. Halk hareketleri özellikle Facebook uygulamasında özel olarak organize edilmiştir. Nihayetinde halkın tepkisi, 30 yıllık rejimin sona ermesine ve Hosni Mubarek'in yargılanmasına yol açmıştır.¹

1.3. Gelişmiş Devletlerin Etkisi

Arap Bahar'ına yol açan birçok neden var. Fakat asıl sebep Arap rejimlerinin ekonomik sorunlar. Bu sebeple Müslüman ve Hristiyan fark etmeksizin pek çok siyasi grup birlikte, yan yana mücadele etmiş ve Arap siyasetini değiştirmiştir. Arap Baharı, sıradan insanların asıl sorunu olan fiyatlar yükselmesi ve konut sorunları gibi dinamiklerden kaynaklanan bir süreçtir (Bacık, 2011: s. 17). Ayrıca Arap ülkelerindeki siyasi yozlaşma da Arap Baharını ortaya çıkaran siyasi nedenler arasında yer almaktadır. Burada belirtilen tüm bu hususlara ek olarak ortaya çıkan kötü ekonomik-sosyal yaşam koşulları ve kısıtlanmış özgürlük, Arap Baharının ortaya çıkmasını ve çok hızlı bir biçimde etki göstererek diğer bölge ülkelerine de sıçramasını sağlamıştır.

Arap Baharı Ortadoğu'da yaşansa da aslında tüm dünyayı etkileyen bir olaylar zinciridir. Kısa sürede birçok ülkeyi Ortadoğu'daki kanlı olaylara sürükleyen Arap Bahar'ının tesirleri hızla yayılmış ve tüm dünyayı etkilemiştir. Tehlikeli göç ve mülteci akımları, terör örgütlerinin faaliyet ve etki alanlarının artması, ticari ve askeri ilişkileri etkilemesi ve ana aktörler arasındaki çıkar çatışmaları Arap Bahar'ının etkilerinin bütün dünyaya yayılmasını sağlamıştır. Bu coğrafyaya ait olmayan ülkeler bile Arap Bahar'ından bir şekilde doğrudan veya dolaylı olarak az ya da çok etkilenmiştir. Hem Arap Bahar'ının küresel etkileri hem de bölge içindeki ve dışındaki ana aktörler arasındaki çıkar çatışması, uluslararası kuruluşların ve süreçteki ana aktörlerin konumunu etkilemiştir. Bu bağlamda öncelikle Amerika Birleşik Devletleri ve Birleşmiş Milletler üzerindeki durumu ve etkisini incelemek faydalı olacaktır. Amerika Birleşik Devletleri tarafından gerçekleştirilen birçok toplantıda ve yapılan açıklamalarda, kimi zaman sürecin tamamı kimi zaman da farklı ülkeler hakkındaki açıklamalar göze çarpmaktadır. Teorik olarak Birleşmiş Milletler diğer ülkelerin içişlerine karışmama ilkesini benimsemiş olsa da yıllar içinde her türlü müdahaleden yararlandığını söylemek yanlış olmaz. Arap Bahar'ında Birleşmiş Milletler neredeyse her durumda Amerika Birleşik Devletleri politikalarına uygun hareket etmiştir. Öncelikle olaylar yeni başladığında BM Genel Sekreteri Ban Kimoon, BM'in

¹ www.inlcs.org/online/Book14.pdf

demokratikleşme konusunda atılan adımları destekleyeceğine dair bir açıklama yapmıştır. Demokrasi, özgürlük ve insan hakları talep eden gösterilere her türlü desteğin verileceğini belirtmiştir (Özdemir, 2018, s. 40, s. 41).

Birleşmiş Milletler, askeri müdahalelere ek olarak, bölgedeki kurtuluşa ve demokrasi yanlısı harekete desteğini göstermek için Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) aracılığıyla Kahire'de bir forum düzenlemiştir. Araplar, tarihteki demokratik dönüşüm süreçlerinden verilen örneklerle yönlendirilmiş ve teşvikte bulunulmuştur. Ayrıca Arap Bahar'ından sonraki seçimlerde de Birleşmiş Milletler doğrudan veya dolaylı bir rol oynamıştır. Her ikisi de gözlemci göndererek seçimlere doğrudan müdahale etmiş ve seçimlerin nasıl yapılacağına ilişkin görüşlerini açıklamalarla dile getirmiştir. Ayrıca Arap Baharı bağlamında Birleşmiş Milletler ve AB Devletleri'nin maddi ve manevi desteği ile süreç boyunca ve sonrasında müdahaleci tutumu birçok soru işaretini de gündeme getirmiştir (Çelik, 2012: s. 45).

1.3.1. Avrupa Birliği'nin Tutumu

Arap Baharı, Ortadoğu'daki Avrupa Birliği siyasetini doğrudan değiştirmiştir. Yakın geçmişte, Avrupa Birliği'nin Orta Doğu üzerindeki etki alanı, ciddi ilerlemeler kaydetmiş olsa da belirli ölçüde kalmıştır. Arap Bahar'ındaki önyargılı tutum ve kişisel çıkarlar, AB olan güveni neredeyse tamamen yok etmiştir. Fransa'da dış siyasette genellikle zor pozisyonlar göstermese de Arap Baharı sürecinde Tunus'ta Zine El Abidine Ben Ali'ye polis yardımı sağlamaya çalışmak bu konunun güzel bir örneğidir (Aras, 2017: s. 98).

Genel olarak Avrupa Birliği'nin tutumu Arap Baharı sürecinde önemli ölçüde değişmiş ve üyelerin bireysel olarak ayrılmasının örgütün yaklaşımıyla çeliştiği durumlar görülmüştür. Bazen özgürlük taraftarlarının, özellikle Arap Bahar'ında muhalefet grubunu güçlendirdikten sonra demokrasi yanlısı bir duruşa sahip olmaları, Avrupa Birliği'nin olayları objektif olarak ele alamadığının en açık göstergesidir. Bu subjektif tutumun Avrupa Birliği'nin bölgedeki çıkarlarına olan kararlılığından ve Ortadoğu coğrafyasıyla çok yakın olan zorunlu ekonomik ilişkilerinden kaynaklandığını söyleyebiliriz (Muriel Asseburg, 2017: s. 48).

1.3.2. Arap Ligi'nin Tutumu

Arap Devletleri Ligi, Arap Baharı süreci için oldukça önemlidir. Çünkü Arap Baharı'nda aktif bir rol oynamıştır. Örnek; Arap Ligi'nin talebi, daha sonra NATO'nun bölgeye müdahalesinin gerekçesi olarak Libya hava sınırlarında uçuşların yasaklanması için Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne sunulmuştur (Arap Ligi, 2012).

Libya'daki Kaddafi rejimi, Arap Devletleri Ligi üyelerin çoğu tarafından nefret ve büyük ölçüde izole edilmiştir. Ancak Suriye'nin tarihi ve kültürel olarak Arap ulusal hareketinin beşiği olduğu kadar büyük öneme sahip Arap ülkelerinden biri olması nedeniyle Suriye örneği farklıdır. Ayrıca Suriye, bölgede güçlü müttefikler olan İran ve Lübnan'daki Hizbullah ile stratejik bir ittifak sürdürmektedir. Bu çerçevede Arap Ligi'nin Suriye'nin üyeliğini dondurma kararı değerlendirilmelidir. Çünkü mutabık kalınan arabuluculuk planının şartlarına uymadı, ancak bu konu Libya davasıyla ilgili vetodan tamamen farklıdır (www.dw.com, 2011). Arap Devletleri Ligi birtakım kararlar alabildi. Bunların en önemlileri Suriyeli sivillere koruma sağlanması, Suriye Arap Ordusu'nun sivillere yönelik şiddet ve öldürme eylemlerine karışmaması, Suriye hükümetine karşı ekonomik ve siyasi yaptırımların imzalanması, Arap ülkelerine, her ülke için siyasi bir karar olduğunu düşünerek büyükelçilerini Şam'dan çekmeleri çağrısında bulunuldu ve Suriye Bankası ile anlaşmanın durdurulması ve Suriye finansal varlıklarının dondurulması (İskandar, 2013, s.115-117, Son Açıklama Doha Zirvesi, 2011).

1.3.3. Türkiye'nin Tutumu

Türkiye, Arap Baharı'ndan önce bölgede barışçıl bir rol üstlenerek komşu ülkelerle sorun yaşamadan yapıcı politikalar izlemektedir. Fakat Orta Doğu'da savaş neredeyse tüm bölgelere yayıldığında elbette bu durumdan Türkiye'nin tutumu da ciddi şekilde etkilenmiştir. Örnek verecek olursak; Arap Baharı öncesi süreçte karşılaşılan Suriye ile barışçıl politikalar izlenerek ciddi adımlar atılmış ve ilerleyen dönemlerde Türkiye sınır ötesi harekâtlar düzenlemek zorunda kalmıştır.

Arap Baharı sürecinde Türkiye halktan yana olmuştur. Bu anlamda bölgede liderlik hedefiyle ilerleyen Türkiye bu süreçten yararlanmıştır. Zira zalimlerin hüküm sürdüğü yıllardan beri Ortadoğu, Türkiye demokrasinin ve bölge halklarının yanında olduğunu görmüştür (Ebu'l-Hasan, 2012).

Arap Baharı sürecinde yapıcı bir rol oynayan ve bölge halklarının güvenini kazanarak bu süreçten çıkmayı başaran Türkiye, uluslararası toplum üzerinde da önemli bir etki yaratmıştır. Türkiye başka birçok ülke gibi sadece menfaatlere uygun olduğu sürece yaklaşmamış eşitlikçi bir yaklaşımla bölgedeki olayları yorumlamıştır. Ülke çıkarları doğrultusunda değerlendirmek yerine eşitlik ilkesinde bölge topluluklarının yanında yer almıştır.

Sonuç olarak demokratik bir yönetime sahip Müslüman bir ülke olan Türkiye, Arap Baharı sürecinde model olarak görülmüştür. Ayrıca Arap Bahar'ında bölge halkının yanında yer alıp mültecileri kucaklayarak ve gerektiğinde destek vererek Ortadoğu'da liderlik rolünü üstlendiğini açıkça göstermiştir.

1.4. Arap Baharının Orta Doğuya Yansımaları

İçinde bulunduğumuz dönemde bir bilginin, bir oluşumun ya da bir hareketin yayılması geçmişe oranla çok daha kolay gerçekleşmektedir. Teknolojinin bir sonucu olarak nitelendirilen bu durum, Arap Baharı hareketinin de çok kısa sürede yayılmasını sağlamıştır. Çalışmanın bu bölümünde, Arap Baharının Orta Doğuya yayılması ve yansımaları kapsamında ilk olarak Arap Baharının ortaya çıktığı Tunus'ta ve ardında Arap Baharının Mısır'daki gelişimi hakkında bilgi verilecektir. Sonrasında ise Libya'nın ve Suriye'nin Arap Baharından ne şekilde etkilendiklerine değinilecektir.

Arap Baharının 2010 tarihinde ilk önce Tunus'ta yaşanmıştır. İşsiz olan bir seyyar satıcı Muhammed Bouazizi kendisini atış vermesinden başlamıştır (Halil, 2013: s. 56). Bu olaydan sonra Mohamed Bouazizi'yi destek veren ve daha fazla özgürlük talep eden gençler protesto etmeye başlamış ve sonraları Arap Baharı olarak adlandırılacak olan süreç başlamıştır. Zeynel Abidin bin Ali yönetimi, gençler öncülüğünde Sidi Buzid şehrinde başlayan eylemleri önceleri dikkate almamış ve önemsememiştir. Zamanla protestolar diğer şehirlere de yayılmış, kendisinin ve ailesinin adı yolsuzluklara karışan Zeynel Abidin bin Ali yönetimi hedef alınmıştır. Olaylar tırmandıkça Cumhurbaşkanı Zeynel Abidin Bin Ali halka ekonomik ve siyasi reform sözü verdi ve yaklaşan seçimlerde aday olmayacağını açıklamıştır.

Kontrolden elinden çıkınca Cumhurbaşkanı Zeynel Abidin, 14 Ocak 2011 tarihinde Tunus'u terk etmiş ve Suudi Arabistan'a kaçmıştır (Veysel, 2013).

Protestocular işsizlikten, yüksek gıda fiyatlarından, kötü yaşam koşullarından ve özgürlük eksikliğinden, hükümetin bu konularda hiçbir şey yapmamasından şikâyetçi olmuşlardır. Protestolar Tunus Genel İşçi Sendikası'nın desteğiyle hız kazanmıştır. Arap Baharı süreci Tunus'ta ordunun halkın yanında bir yer alması ve ülkenin homojen etnik yapıya sahip olması gibi nedenlerle 26 günden kısa bir süre içinde başarıya ulaşmıştır.

Tunus'tan sonra operasyon Mısır ile devam etmiştir. Çoğunluğu "6 Nisan" hareketinin üyesi olan gençler, protestoların sembolik merkezi olan Tahrir Meydanı'nı işgal etmeye başlamışlar¹¹ Şubat 2011'de ordu yönetimi devraldı, Hüsnü Mübarek'i cumhurbaşkanlığından çıkararak Kuvvetler Yüksek Şurası denetiminde yeni bir hükümet kurmuştur. Mısır eylemin sokak sahnesi olan bu aşama 18 günde sona ermiştir. Mısır'da ordu halkın yanında yer alarak polis güçlerine karşı savunmuştur (Canat, 2012: s. 97) Nitekim düzenlenen gösteriler neticesinde, Hüsnü Mübarek rejimi devrilmiştir. Gösterilerde yaşanan çatışmalarda yaklaşık 800 Mısır vatandaşının hayatını kaybettiği belirtilmektedir (Tandoğan, 2013: s. 47).

30 yıllık Mübarek rejiminin devrilmesi ile sonuçlanan gösteriler sonrasında Mübarek'in yargılanmasına yönelik girişimler söz konusu olmuş ve nihayetinde Mübarek yargılanmıştır. Mısır'da yaşanan bu gelişmelerin ardından seçimler yapılmış, Müslüman Kardeşler örgütünün siyasi kanadı, Özgürlük ve Adalet Partisi'nin adayı Muhammed Mursi'nin Cumhurbaşkanı olmasının ardından durulması beklenen ülke, daha büyük karışıklıklarla karşılaşmıştır. Mısır'da Arap Baharının yayılması, Tunus ile benzerlikler göstermektedir. Tunus'ta olduğu gibi Mısır'da da mevcut baskıcı rejim devrilmiş ve ülke farklı bir döneme girmiştir. Mısır için ayrıcalıklı olan husus ise, 2012'de yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazanan Mursi'nin, Genelkurmay Başkanı Abdülfettah el Sisi tarafından askeri darbe ile görevinden indirilmesi, Müslüman Kardeşler Örgütü üyelerinin tutuklanması ve ülkenin daha büyük karmaşalarla yüzleşmek durumunda kalmasıdır.

Arap Baharı süreci, 15 Şubat 2011 itibarıyla Libya'da devam etmiştir. Libya'daki devrimcilerin talepleri, Tunuslu ve Mısırlı isyancılarınkinden farklı değildir. Fathi Terbel'in Bingazi'de ele geçirilmesiyle başka bölgelere de yayılmış ve Mısır ve Tunus'tan farklı izlemiştir. O dönemde Libya'da ayaklanmaları yönetecek fazla bir muhalefet yok ve ordu yeterince güçlü değildir. Bölge ülkeleri arasında sahip olduğu petrol nedeniyle Batı ile iyi ilişkiler kuran Libya, yalnız bırakılmamış ve Kaddafi'nin yönetimden ayrılması ve şiddete başvurması sonucunda ülke iç savaşa sürüklenmiştir.

Ülkenin içinden geçtiği iç savaş süreci Birleşmiş Milletler ve NATO gibi uluslararası kuruluşların katılımını sağlamıştır. 59. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 1973 sayılı Kararıyla Batı'nın Libya'daki iç savaşa müdahalesiyle Kaddafi güçsüzleşmiştir. Birleşmiş Milletler'in 17 Mart 2011'de aldığı bu karar doğrultusunda, Libya'daki muhaliflere destek veren NATO güçlerinin de yardımıyla 22 Ağustos 2011 yılında başkent Kaddafi tarafından ele geçirilse de 20 Ekim 2011 tarihinde Kaddafi öldürülerek Kaddafi dönemi sona ermiştir (Koraltan, 2001: s. 129).

Genel bir değerlendirme yapılacak olduğunda Arap Baharı'nın Libya'da etkisini göstermesi ile birlikte Kaddafi rejimi devrilmiş ve ülke demokratik bir dönüşüm fırsatı elde etmiştir. 20 Ekim 2011'de Kaddafi'nin öldürülmesi ile birlikte Kaddafi'den rahatsız olan Batılı ülkelerin yanı sıra birçok Libyanın da isteği gerçekleşmiştir (Yılmaz, 2012: s. 2).

Gelinen noktada, Libya'nın hâlihazırda iç güvenliği ve birliğini sağlayamamış, iç savaş halinin devam ettiği bir ülke olduğu göz önüne alındığında, ülkeyi nasıl bir gelecek beklediği sorusunun cevabı hala net değildir.

Suriye'deki olaylar ise başka ülkelere tamamen farklı şekilde başlamıştır. Olayları tetikleyecek gelişme, Deira'da duvara yazan bir grup gencin tutuklanması ve ısrarlı taleplere rağmen ailelerine teslim edilmemesi sonucu protestolar gerçekleştirilmiştir. Deira'da başlayan protestolar Esad'ın muhalifleri tarafından benimsenmiş, protestoların başlangıcı kabul edilen 15 Mart tarihi "Öfke Günü" olarak ilan edilmiş ve ardından hareket tüm ülkeye yayılmıştır. 18 Mart günü ise Halep, Lazkiye, Hama, Humus ve Banyas gibi birçok şehir, cuma namazından sonra son 30 yılın en büyük protestolarına tanık olmuştur (Toraman, 2015: s. 38).

Bu tespitten hareketle, Suriye rejiminin Arap Baharı ile birlikte başlayan protestolara karşı diğer Ortadoğu ülkelerine nazaran daha dik bir duruş sergilediği söylenebilir. Başar Esad yönetimindeki Suriye rejimi, halkın göstermiş olduğu tepkinin aslında daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak için baskıcı yönetime karşı gösterilen bir tepki olduğunu kabul etmemiştir. 2011 yılı başlarında başlayan protestolar sene sonuna doğru etkisini giderek arttırmış ve Suriye'deki muhalifler büyük çaplı eylemler gerçekleştirmeye başlamıştır. Çok geçmeden Suriye'de çatışmaların dozu iyice artmış ve rejimin kullandığı güç sivillerin hayatına mal olmuştur. Yaşanan bu gelişmelere karşın Birleşmiş Milletler ise sivillerin öldürülmesini sadece kınamakla yetinmiştir (Ayhan, 2012: 399).

1.5. Yemenin Kısa Tarihi

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de ticaret faaliyetleri ile ön plana çıkan Yemen ve coğrafi konumu sayesinde bu özelliğini yüzyıllarca korumayı başarabilmiştir. Bölge olarak Arabistan yarımadasının güney ucunda yer alması sebebiyle stratejik önemi büyüktür. Yemen, Aden Körfezi kıyısında yer almakta olup, Kızıldeniz ve Arap Denizi'ne açılan kapı olması nedeniyle oldukça önemli bir konuma sahiptir. Akdeniz'den Uzak Doğu'ya ve Uzak Doğu'dan Akdeniz üzerinden Avrupa'ya uzanan geçiş üzerinde bulan alan, yüzyıllardır önemli bir uluslararası ticaret ve iletişim noktası olarak işlev görmüştür. Bu durum, bölge üzerinde çıkar sağlamak isteyen devletler arasında nüfuz mücadelesi yaşanmasına sebep olmuştur (Özey, 2009: s. 277).

Yemen isminin kökeni hakkında yapılan farklı tespitler ve çeşitli yorumları bulunmaktadır. Müslüman tarafından kutsal sayılan Mekke'nin güneyinde yani sağ tarafında yer alması nedeniyle Arapça 'da sağ taraf anlamına gelen "yemin" kelimesinden türediği yönündeki fikirler ağır basmaktadır. İslamiyet'ten önce Ma'in krallığının bulunduğu bölgede Ketban, Hadramawt, Saba ve Hamiri gibi krallıklar kurulmuştur ve bu krallıkların hüküm sürdüğü dönemlerde de Yemen, kalkınma ve ticaret açısından ihtişamını göstermiştir (Algül, 1998: s. 62). İslami yönetimin kurulmasından hemen önce Himyar'ın egemenliğini sona erdiren Habeşlilerin ve ardından Sasaniler hüküm sürdüğü bölge, 7. yüzyılın ortalarına doğru İslam'ın kabulü ile farklı bir döneme girmiştir (Sharqieh, 2011: s. 221).

Aynı dönemde Yemen, İslam ordularının hızlı ilerleyişine karşı duramamış ve İslam Devleti'nin üstünlüğünü kabul etmiştir. Kabile çatışmalarının yanında Sasani ve Bizans rekabetlerinde kötü durumda olan Yemenliler, ekonomik ve sosyal bakımdan tükenmiş bir halde İslamiyet ile tanışmışlardır. Sevk edilen valiler veya seçilen yerel beyler tarafından yönetilen ve iç çekişmelerin eksik olmadığı Yemen, Emevi ve Abbasi hakimiyetinden sonra birçok kabileyi kendi egemenliği altında birleştiren Zeydi İmamlığı ile yeni bir döneme girmiştir. Aşiretler arası iç savaşların devam ettiği bölge Eyyubiler 12. yüzyılın sonunda burayı kontrol ele geçirmiştir. (Özbaran, 2004: s. 133).

Osmanlılar, Portekiz tehdidi nedeniyle Memlûklerle kurduğu iyi ilişkiler sayesinde bölge ile ilk defa temaslarda bulunmuştur. Daha sonra Memlûkleri Osmanlı Devleti tarafından yenilerek bölgeye yerleştirdi ve Portekiz ile ilişkileri açısından stratejik öneme sahip olan Yemen ile iyi ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Bölgenin önemini anlayan Osmanlı Devleti,

yaptığı seferlerle burada yönetimi ele almıştır. Kısacası Kızıldeniz ve Hint Okyanusu'nda Osmanlılar ile Portekizliler arasındaki rekabet Yemen'in önemini daha da artırmış ve dikkatleri bu bölgeye çekmiştir (Orhonlu, 1996: s. 12-15).

Diğer yandan İngilizler, 1839 yılında Hindistan yolunu güvence altına almak ve Hindistan donanmasının lojistik desteğine katkı sağlamak amacıyla Yemen'in güney kıyısında yer alan Aden'i ele geçirmiş ve böylece 1990 yılına kadar devam edecek kuzey güney ayrımının temelleri atılmıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısı ile 20. yüzyılın başlarında İngilizler, başta Aden olmak üzere Yemen'in güneyinde etki alanını genişletirken Osmanlılar da özellikle Sanaa şehri olmak üzere Yemen'in diğer kısımlarını hâkimiyet altına almaya çalışmıştır. Bu süreçte Osmanlılar Yemen'in kuzeyindeki Zeydîlerin isyanları sebebiyle zaman zaman denetimi kaybetse de nihayetinde Osmanlı'ya başkaldıran Zeydî İmam Yahya ile Osmanlı Devleti arasında 1911 yılında Zeydîlerin içişlerinde özerk dış işlerinde ve savunmada ise Osmanlı'ya bağlı olduğunu belirten bir anlaşma tesis edilmiştir. Bu anlaşmaya sadık kalan İmam Yahya, I. Dünya Savaşı'nda Osmanlılar ile birlikte İngilizlere karşı savaşmıştır. Ancak Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'nın sonrasında Yemen'den çekilmesiyle Kuzey Yemen, İmam Yahya liderliğinde 1918 yılında bağımsız bir krallık haline gelmiştir (Etheredge, 2011: s. 64). 1960'lı yıllar Kuzey Yemen için olduğu kadar Güney Yemen için de önemli olayları beraberinde getirmiştir. 1960'lı yılların ikinci yarısında İngiliz hükümeti Güney Yemen'in 1968 yılında bağımsızlık kazanacağını ve bu yeni bağımsız ülkeyle savunma anlaşması yapmayacağını deklare etmiştir.

Nihayetinde 1967 yılında İngilizler bölgeden çekilmiş ve ardından Güney Yemen Halk Cumhuriyeti kurulmuştur. Ancak güneydeki yeni cumhuriyet bağımsızlığının ardından zor koşullar ile karşı karşıya kalmıştır. Batıdan ve Arap dünyasından beklediği ekonomik ve siyasi yardımları da alamayan Güney Yemen Halk Cumhuriyeti, yönünü Sovyetlere çevirmek durumunda kalmıştır. Sovyetlerin teknik ve ekonomik destek sağlama konusunda istekli davranmasıyla birlikte Güney Yemen'deki yeni cumhuriyet, Marksist Sosyalist bir kimliği benimsemiş ve 1970 yılında Yemen Demokratik Halk Cumhuriyeti ismini almıştır (Weber, 2001: s. 114).

Ortadoğu'nun en fakir iki ülkesi olan Kuzey ve Güney Yemen 1970'li yıllarda gerçekleşen birleşmeye kadar birbirinden farklı yollar izlemiştir. Sovyet yanlısı Sosyalist bir yönetim sergileyen Güney Yemen'in tersine Kuzey Yemen, market ekonomisine dayalı bir

sistemle birlikte Suudi Arabistan ve ABD çizgisinde bir yol izlemiştir. 1978 yılında Abdullah Salih, Kuzey Yemen'in başına geçerek Ortadoğu'nun en uzun süreli iktidarlarından birinin temellerini atmıştır. 1980'li yıllarda petrolün bulunması, baraj tesisi ve bazı endüstrileşme faaliyetleriyle birlikte Kuzey Yemen'de bazı ekonomik gelişmeler sağlanabilmiştir. Ancak bu sınırlı ekonomik gelişmeler; petrol fiyatlarının dalgalanışından ciddi şekilde etkilenecek kadar hassas olması ve rantın az sayıda kişinin elinde toplanması gibi sebeplerle sağlam bir temel üzerine oturmamıştır. Üstelik yerel halk ve ekonomik olarak alt sınıfta yer alan insanlar bu gelirlerden direk faydalanma şansına sahip olamamıştır (Dresch, 2000: s. 85).

1990 yılı Yemen toprakları için önemli bir kırılma noktasını işaret etmektedir. 22 Mayıs 1990 tarihinde ekonomik çöküşün eşiğinde olan Güney Yemen, Kuzey Yemen'le birleşmiş ve Yemen tek bir cumhuriyet haline gelmiştir. 1990 yılındaki bu birleşmeye iki önemli gelişme neden olmuştur. Birincisi Kuzey ve Güney Yemen arasındaki tartışmalı bölgede petrolün keşfedilmesidir. İkincisi ise Berlin Duvarı'nın yıkılmasının da işaret ettiği gibi SSCB'nin artık eski nüfuz alanını koruyamayacağını ve Güney Yemen'e ekonomik ve teknik destekte bulunamayacağını anlaşılmasıdır (Etheredge, 2011: s. 113). Bu iki gelişme Yemen'in birleşmesine giden yolu açmış ve bir asrı aşan parçalanmışlığın ardından Yemen, Ali Abdullah Salih'in liderliğinde yeniden bir araya gelmiştir.

1.5.1. Birleşmeden Önce ve Sonra Yemen

Güney Yemen'in meselesinin siyasi açıdan kökleri 1830'lara kadar uzanmaktadır. Güney bölgeleri, tek bir varlık tarafından birleştirilmeyen şeyhlikler ve saltanatlardan oluşuyordu. Bu nedenle Britanya'nın 1839'da en önemli bölgeleri olan Aden şehrini işgal etmesini kolaylaştırdı (Mohammed el-Habashi, 1970: s. 10-11).

Ekim 1963'te güney Yemen'de kurtuluş devrimi patlak vermiştir. Devrimciler 10 Aralık 1963'te İngiliz Yüksek Komiseri Kennedy Treveskes'i öldürmeyi başarmışlar. Bu nedenle 1967'de İngiltere'yi Aden'den çekilmeye zoranda kalmıştır. Çıkışının hemen ardından Cumhurbaşkanı Qahtan Al-Shaabi önderliğinde Güney Yemen Halk Cumhuriyeti ilan edilmiştir. 1972 yılında iki ülke arasındaki birliği sağlamak için Kuzey ve Güney Yemen arasında sınır anlaşmazlıkları çıkmıştır. Mart 1979'un sonlarında, güney cumhurbaşkanı Abdulfattah İsmail ile kuzey cumhurbaşkanı Ali Abdullah Saleh arasında birlik

antlaşması'nın imzalanması ve tek bir devlet için bir proje geliştirmek üzere ortak bir anayasa komitesinin oluşturulmasıyla sonuçlanmıştır (Ali al-Sarraf, 1992: s. 27).

Yemen, uluslararası sahnede 1945'te Arap Ligi'ne ve 1947'de Birleşmiş Milletlere üye olmuştur. İmam Yahya döneminde dış politikada üyelik sağlanırken, ülke içinde kuzeydeki Şii cemaatine mensup Zeydiler ile güneydeki Sünniler arasındaki gerilim bir iç savaşa dönüşmüştür. 1948 yılında İmam Yahya Suudi Arabistan Krallığı'nın desteğiyle çıkan ayaklanma sebebiyle öldürüldüğünde yerine oğlu Ahmed İbn Yahya görevi devralmıştır. Çatışmanın bastırılması için başkent Sanaa'da 3.000 kişinin hayatına son verildiği bilinmektedir (Armaoğlu, 2007: s. 54).

Öte yandan İmam Ahmed döneminde İngilizlerle olan gerginlik devam etmiştir. Bu gerginlik Çözüm bulmak için dengeleme politikasını yöneten İmam Ahmed, Çin ve Sovyetler Birliği gibi komünist ülkelerle ilişkileri geliştirmiş. Ülkelerin yanı sıra Aden'i bağımsız Yemen topraklarına dahil etmek isteyen Ahmed, Suriye ve Mısırdaki içine alan Birleşik Arap Cumhuriyeti'ne katılmış. Fakat Mısır Cumhurbaşkanı Cemal Abdül Nasır'ın bütün arapların lideri olma arzusu Ahmed'i rahatsız etmiş ve işbirliği uzun sürememiştir. 1955-1961 yılları arasında Yemen'de İmam Ahmet'e darbe girişimleri yapılmış ve 1962 yılında 19 Eylül İmam Ahmet öldürülmüştür. İmam Ahmet'in ölümünden sonra, oğlu Muhammed el-Bedir görevi devralmıştır. Muhammed el-Bedir, bir radyoda açıklama yaparak Yemen'de birtakım reformlar gerçekleştireceğini dile getirirse de bu reformları gerçekleştiremeden yönetimden uzaklaştırılmıştır (Armaoğlu, 2002: s. 139).

22 Mayıs 1990'da Kuzey ve Güney birleşmiş ve Ali Abdullah Salih devletin başkanı, Ali Salem El-Beidh onun yardımcısı olarak seçilmiş. 1991'de başarıyla referanduma sunulan yeni bir anayasa ilan edilmiştir. Ancak 5 Mayıs 1994'te Yemen'in iki parçası arasında aynı yılın Temmuz ayına kadar süren büyük bir iç savaş çıktı. Bu savaşın sonucu yedi ila on bin ölü bırakmış ve güneyli liderler Lübnan'a ve Umman'a yerleşen Salem el-Beidh de dahil olmak üzere ülkeden kaçmıştır (Perkins, 2004: s. 96).

1.5.2. Arap Baharında Yemen'in Yeri Önemi ve Etkileri

2010 yılında Tunus'ta tek taraflı olarak başlayan hareketlilik daha sonra Tunus Cumhurbaşkanı Zeynel Abidin Ben Ali yönetimine karşı çıkan büyük bir isyana dönüşmüş ve kısa sürede bölge ülkelerine de sıçramıştır. Bu hareketten etkilenen ülkeler arasında olan

Yemende de gösteriler başlamıştır. Yemen halkı başkent Sana'a'da Cumhurbaşkanı Salih hükümetine karşı protestolar düzenlemiştir. Bu gösterilerin kısa sürede ülkenin diğer illerine de yayılmaya başlamış ve mevcut rejimin güç kullanmasını tetiklemiştir (Ayhan, 2015: s. 29).

Yemen'de Cumhurbaşkanı Salih'in görevini bırakması için 2011 yılının ilk ayında gösteriler düzenlenmeye başlanmıştır. Fakat hükümetin bu gösterilere sert tepki vermesi ve El Ahmar ailesine yönelik askeri müdahaleleri olayın gidişatını değiştirmiştir. Ülke rejimin destekçileri ve muhalifleri olarak ikiye bölünmüş ve gücün giderek istikrarsızlığa yöneldiği yeni bir yol çizilmiştir. İstikrarsızlığın başladığı dönemde bazı Körfez İş birliği Konseyi devletleri Yemen'deki durumu barışçıl yollarla çözmek için önerilerde bulunmuştur. Öneriler genel olarak Cumhurbaşkanı Salih'e dokunulmazlık verilmesi ve yakın gelecekte gerçekleşmesi beklenen cumhurbaşkanlığı seçimlerine kadar iktidarda kalmasını içermektedir. Ancak muhalefet grupları ve liderler bu önerileri kabul etmemiş ve ülkedeki anayasal örgütlenme konusunda tarafların uzlaşmaya varması gerektiği fikrine odaklanılmıştır (Ayhan, 2015: s. 79).

Bu öneriler ile Körfez İş birliği Konseyi ülkeleri, uluslararası arenada, Suudi Arabistan, AB Devletleri, Birleşik Krallık ve Avrupa Birliği ile Ülke içindeki muhalefet partiler tarafından desteklenmiştir. Fakat bir grup sivil aktivist tarafından reddedilmiş ve protestolara hız kesmeden devam edilmiştir. Öneriyi 21 Mayıs'ta imzalayan muhalefet liderleri, Salih'in görevini devretmediği gerekçesiyle cumhurbaşkanlığı sarayına girişi reddetmiş ve partilerin birlikte imzalama sürecini engellemiştir. Akabinde Cumhurbaşkanı Salih 22 Mayıs 2011 tarihinde görevini devrederek anayasal düzenlemeyi imzalamaktan vazgeçtiğini duyurmuş ve görevini devredinceye kadar gösterilerin devam edeceğini açıklamıştır (Zimmerman, 2019: s. 75).

Yemen'deki gerginlik mevcut durumun derinleşmesine neden olmuştur. Özellikle ülkenin bazı illerinde planlanan gösterilerin devam etmesi ve bu gösterilerde gittikçe daha fazla artan orantısız güç kullanımıyla yanıt verilmesi durumun ciddiyetinin artmasına neden olmuştur. Cumhurbaşkanı Salih'in görevden ayrılması umuduyla toplanan muhalefet, barışçıl olduğuna inanılan geçiş sürecini daha da karmaşık hale getirmiştir. Ayrıca 3 Haziran'da başkent Sana'a'da cumhurbaşkanlığı sarayındaki camiye saldırı düzenlenmiş ve bu saldırı sonucunda Cumhurbaşkanı Salih ve yanındaki birkaç üst düzey yönetici yaralanmıştır. Aynı saldırıda Cumhurbaşkanlığı Güvenlik Danışmanı, İçişleri Bakanı,

Cumhurbaşkanlığı Sarayını Özel Birimi, İstihbarat Teşkilatı Başkanı ve bazı güvenlik görevlileri de bu ölmüştür.

Ali Abdullah Salih'in İktidardan Çekilmesi

Saldırının ardından tedavi için Suudi Arabistan'a giden Cumhurbaşkanı Abdullah Salih, 23 Eylül 2011'de Yemen'e döndü. Geri dönüş Salih'in görevlerini tekrar devretme fikrini ortaya çıkmıştır. Fakat ülke içindeki güçler değil, aynı zamanda bölgesel ve ulusal güçler de devlet başkanı Salih'e barışçıl yollarla Yemen'deki ortamı değiştirmesi için baskı yapmıştır. Söz konusu Salih baskılar karşısında, bir ay sonra görevden çekileceğini ve Başkan Yardımcısı Hadi'ye teslim bir anlaşma yapılmıştır. Bu anlaşmada Yemen'de geçici hükümetin kurulması ve muhalefet gruplarının da bu hükümete katılacağı belirtilmiştir. Ayrıca 2 yıl sürecek yeni Cumhurbaşkanlığı görevi için 90 gün içinde geçici Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin yapılacağı, Ali Abdullah Salih, ailesi ve üst düzey yöneticilerin dokunulmazlık hakkına sahip olacağı belirtilmiştir.

Ocak 2012'de Yemen'in 301 üyeli Temsilciler Meclisi, devletin getirdiği yasa tasarısında birkaç değişiklik yapıldıktan sonra Salih'in dokunulmazlık kararı kabul edilmiştir. Bu karar bir yandan Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Af Örgütü'nün eleştirisine konu olurken, bir yandan da bazı sivil muhaliflerin tepkilerine neden olmuştur. Ayrıca Meclis, bir ay içinde yapılacak cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Başkan Yardımcısı Mansur El Hadi'yi en güçlü aday olarak göstermiştir. Körfez İş birliği Konseyi ülkelerinin arabuluculuğunu üstlendiği ve Ali Salih'in görev ve Mansour Hadi'ye devredeceği anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşmanın sonrasından 2012'de yapılan seçimlerde Mansour Hadi iki yıl sürecek barışçıl bir geçiş döneminin yeni Devlet başkanı olmuştur (Yemen Ülke Bülteni, 2011: s. 77).

Sonuç olarak Yemen'de yaşanan Arap Baharı ve iç savaş, Yemen'in ciddi şekilde etkilemiştir. Husi'ler 2004 yılında yaptıkları ayaklanmalarından bu yana, başkent Sanaa'da daha fazla özerklik kazanmak için çeşitli protestolar düzenlemişlerdir. Husiler gerek 2012 seçimlerinde Cumhurbaşkanlığı görevini devralan Mansur Hadi'yi gerekse de eski Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih'i taleplerini karşılama noktasında yetersiz bulmuşlardır. Bu nedenle hükümeti devirmek için 2014 yılında başkent Sana'a'da protesto ve eylemler düzenlenmiştir. İç savaşa yol açan bu süreçte güvenlik güçleri tarafından eylem yapan Husi protestoculara acımasızca karşılık verilmiştir. Cumhurbaşkanı Mansur Hadi ve Başbakan

Halid Bahah, Yemen ordusu ile Husi isyancıları arasındaki gerginliğin artması ve bazı bakanlık binalarının Husi'lerin kontrolüne geçmesinin ardından görevinden istifa ettiğini duyurmuştur (Deniz, 2011: s. 89).

1.6. Göç Olgusu

Göç, tüm toplulukları ve toplumları etkileyen olumlu ve olumsuz yönleri olan bir olgudur. Bu olgu neredeyse insanlık tarihi ile bütünleşen bu olgu toplumları ve toplumları etkileyen bir değişkendir. İnsan ve mekân arasındaki bağları aşındıran ve zayıflatan göç, insanlığın genel sorunudur. Kavram olarak baktığımızda mekânsal değişim anlamına gelen göç, toplum ve birey bazında çok önemli değişimleri beraberinde getirmiştir. Göç olgusunun, sonuçları açısından nüfus hareketini coğrafi, ekonomik, kültürel, sosyal ve politik olayların bir sonucu olarak tanımlayabiliriz.

Göç, toplumsal varoluşun birçok boyutunu doğrudan etkilemekle kalmayıp, kendi karmaşık dinamiklerini de geliştiren bir süreçtir. Bu sebeple göçle ilgili çalışmalar esasen disiplinler arasıdır. Sosyoloji, siyaset bilimi, ekonomi, edebiyat, tarih ve coğrafya, demografi, psikoloji ve hukuk göçle ilgilenen bilimlerdir denilebilir (Castles, 2008: s. 55).

Bu aşamada Petersen (Barışık, 2020: s. 11-12) göçün sebeplerin 4 kategoride tartışmıştır. Bunlardan ilki, doğal afetler insanların çaresiz kalmasından doğan ilkel göçlerdir. Bu göçlerde çevresel faktörler ana belirleyici faktörlerdir. İkinci göç türü ise zorunlu göçlerdir. Zorunlu göçün temelini belirleyen de bu sosyal ve politik yapıdır. İnsanlar baskı ve zulüm ile bir yerden başka bir yere taşınmaya zorlanmışlardır. Üçüncüsü ise serbest göçtür. Bu tür bir göçte, bireyler kendi özgür iradeleriyle göç etme kararını vermişlerdir. Bu tür bir göç için bireysel nedenler oldukça önemlidir. Birey, belirli talepler, beklentiler veya sorunlar sebepleri ile daha iyi standartlar elde etmek için başka bir yere gitmeye karar vermiştir. Sonuncusu ise toplu göçlerdir. Bu tür bir göç önceki türlerinin bir sonucudur. Geldikleri yerde insanlarla kurdukları bağlar neticesinde veya bireysel nedenlerle göç eden ve bazı çekici nedenlerin de etkisiyle büyük bir kitleye dönüşenlerin sayısının hızlı artmasını ifade etmektedir.

Günümüzde göç modelleri bazı değişikliklere uğramış olsa da halen bazı ortak eğilimlere sahiptir. Bu eğilimlerden ilki göçün küreselleşmesidir. Günden güne göç hareketlerinden daha fazla ülke eşzamanlı olarak etkilenmektedir. Göç küresel bir karakter

kazandıkça kaynak bölgelerinin çeşitliliği de artmaktadır. Bunun bir sonucu olarak çoğu alıcı ülkeler çok çeşitli ekonomik, sosyal ve kültürel geçmişe sahip göçmenleri kabul eder hale gelmiştir. Diğer bir eğilim de göçün hızlanmasıdır. Günümüzde göç hareketleri, özellikle uluslararası olanlar, dünyanın tüm bölgelerinde artmaktadır. Bu durum sadece hükümet politikalarının önemini arttırmakla kalmaz, aynı zamanda bazı güçlüklerin ortaya çıkmasına da sebep olur. Üçüncü eğilim, göçlerin birbirinden farklılaşmasıdır. Birçok ülke için göç yalnızca işçi göçü, mülteci veya daimî ikamet gibi anlamlara gelmez. Göç, her şeyi kapsayan geniş bir anlama da sahiptir. Sonuncu eğilim ise göçün kadınsallaşmasıdır. Kadınlar, göç bölgelerinin hepsinde olmasa da çoğunda ve tüm göç türlerinde önemli bir figür olarak görülmektedir (Miller, 2002, s.51).

Göç ve yerleşme, bir göçmenin kalan ömrünü içeren ve gelecek nesilleri derinden etkileyen uzun vadeli bir süreçtir. Göç, sosyal değişimden kaynaklanan kolektif bir eylem olduğu için hem göç alan hem de göç veren ülkede tüm toplumu ve sosyal yapıyı derinden etkilemektedir. Göçmenlik ve başka bir yerde yaşama deneyimi genellikle orijinal planların değişmesine sebep olmaktadır.

Sonuç olarak, göç olgusu birçok alanla yakından ilgilidir. Göç sadece bir yerinden edilme hareketi değil, hem göçmenleri hem de göçün yerini ve o yerde yaşayan insanları ilgilendiren bir süreçtir. Göçmenler normal hayatlarını terk ederken, sadece bedenlerini göç ettikleri yere taşımazlar. Aynı zamanda, kendi kültürel oluşumlarını alır ve tüm davranış kalıplarını yeni bölgelere onunla birlikte aktarırlar. Sonuç olarak, göç yeri benzersiz bir sosyal, politik, ekonomik ve kültürel bir yapıya sahiptir. Bu durum, her iki tarafın da ciddi şekilde etkilendiği dinamik bir süreci işaret etmektedir.

Öte yandan, her göç kendine ait bir hikaye yaratır. Göç sırasında yaşananlar, göçmenlerin sınır dışı edilmede karşılaştıkları zorluklar, uyum sağlamanın zorluğu, yeni bir dil, yeni bir yere ve yeni insanlara alışma, yeni bir kültürle bir arada yaşama gibi birçok boyut ortaya çıkar. Göçmenlik; umutlar, hayaller özlemler gibi birçok bireysel duygu ve fikri içerir. Ayrıca entegrasyon ve sosyal değişim bağlamında da yaşamı yakından ve derinden etkileyen bir süreçtir.

1.6.1. Savaş ve Sonrası Oluşan Göç Olgusu

Savaş, küresel ve bölgesel bir sorun olarak görülmektedir. Artan dijital medya dünyayı birbirine yaklaştırmaktadır, ancak bu tutum insanlar arasındaki etkileşimi her zamankinden daha fazla arttırmaktadır. Bugün dünyanın neresinde olursanız olun, sıklıkla görülen Savaş alanı, domino etkisi göstererek tüm dünyayı etkileyen ve çevreleyen bir soruna dönüşebilir. Birinci ve ikinci Dünya Savaşları gibi geçmişte olduğu kadar gelecekte de çok daha büyük yıkımlara ve benzer sahnelere tanık olmamız mümkündür.

Böyle hassas bir ortam savaş, devletlerin birbirlerine karşı sorumluluklarını daha arttırmaktadır. Özellikle Arap Baharı'ndan sonra Suriye'de hemen yanı başımızda yaşanan iç savaş bu durumun en iyi örneklerindendir. Devam eden iç savaşın Şartları Suriyelileri ve onların ziyaret ettikleri ülkelerdeki insanların derinden etkilemektedir. Suriye savaşı ve beraberindeki iç göç dalgası; özellikle kadınlar ve çocuklar üzerinde etkili olmuştur. Birçok çocuk ve kadın insanlık dışı koşullarda göç etmeye zorlanmış veya göç etmeyi tercih etmiştir. İç savaştan etkilenen ülkelerden biri kabul edilen Yemen'de de durum aynıdır. Yemen Çalışma ve Sosyal İşler Bakanı İbtihal ElKamal, Husilerin başlattığı savaşın ülkedeki kadınların sorunlarını büyük ölçüde arttırdığını belirtmiştir (Al Bayan Dergisi,2016).

Bu zorunlu göç hedef ülkeyi ve karşılaştırma yapacak olursak- Suriyeli kadın ve çocukları sosyal, ekonomik, sosyal, kültürel ve politik olarak etkilemiştir. Bunlar için çeşitli önlem alınmış ve çalışmalar yapılmıştır. Ayrıca yasalar da düzenlenmiştir fakat çoğu zaman görmezlikten gelinmektedir. “Cinsel taciz ve saldırının işyerlerinde, halka açık yerlerde, evlerde ve hatta cinsiyet eşitsizliği kayıtlarıyla övünen ülkelerde dahi devam ettiği iyi bilinmektedir (Guterres, 2018). Bu ve benzeri birçok olumsuz durum kadını ve çocuğu olumsuz etkiler.

Göç, bir bireyin veya topluluğun daimi veya geçici ikamet ettikleri yerleşim yerinden başka bir yerine doğru yer değiştirmesi olarak tanımlanabilir. İnsanlar bazen gönüllü olarak göç etmişler bazen göç etmek zorunda kalmaktadır. Bu duruma sebep olan faktörler doğal, ekonomik, toplumsal, dini ve politiktir (Selim, 2017: s.16). Göç olgusu insanlık tarihi kadar eski olduğu için birçok türü vardır ve birçok farklı faktörden etkilenir. Erken dönem insanlarına gelince, göç bir yaşam biçimi, hatta hareketsiz bir yaşam iken, yerleşik hayata geçişle birlikte göç, zorla yapılan durumlarda yapılacak bir eyleme gelmiştir

Çok doğal olaylar; depremler, felaketler ve baskınlar insanları bir yerden başka bir yere göçe zorlayabilirken, insani ve göçe ile ilgili nedenlerin verdiği görülmektedir. Ekonomik nedenler, siyasi sorunlar gibi diğer insandan kaynaklanan faktörler, insanların göç etmesini zorlaştırmıştır. Canlılar arasında özel bir yeri olan, insanı değerli ve anlamlı kılan, içinde bulundukları yerle kurdukları bağıdır. Göç ise insanlar ve yer arasındaki ilişkiyi karşı en önemli faktörlerden biridir (Ekici ve Tuncel, 2015: s. 68).

İlerleyen yıllarda gerçekleşen savaşlarda -özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında- göç konusunda yapılan çalışmalar artış göstermiştir. Bilhassa toplu katliamların gerçekleştirilmesi ve birçoğu savaş suçu olarak görülen Sivillere karşı ağır silahların kullanılmaya başlanması kitlesel ve zorunlu göç artışına neden olmuştur. Bu nedenle araştırmacılar bu konular üzerine yoğunlaşmıştır. Bu dönemde, göçmenlik çalışmalarında her zamankinden daha büyük bir artış olmuştur.

Diğer yandan, bilinen Mahabharat Savaşı Kurukshetra olarak, bazı kaynaklarda MÖ 3067'ye kadar olan astrolojik hesaplamalara dayanmaktadır (Achar, 2012: s 42). Bazı kaynaklar ise yazılı bir anlaşma yaptıkları için ilk kez Kardeş Savaşı'nı (MÖ 1274) ele alır (Çiftçi, 2010: s. 63). Bu konu hakkında çok sayıda farklı bakış açısı bulunur. Savaşı bir hayatta kalma mücadelesi olarak düşünürsek, bunu insan doğası, insan ve hayvan arasında, ilk insanlardan mağara dönemine, hatta yazılı dönem öncesine kadar süren olaylara, birçok savaş türüne atfetmek mümkündür. Hiyeroglifler ve diğer yollarla yapılan birçok çizimde "savaş" günümüze kadar aktarılabilmektedir. Bu nedenle diyebiliriz ki; "ilk" savaşın hangi olduğu konusunda bir fikir birliği yoktur. Bazı kaynaklar savaş bir çatışma olarak gören farklı yorumlar bulunurken, diğerleri savaş bir şiddet aracı olarak görmektedir. Bu nedenle her görüş farklı savaş "ilk" olarak nitelendirmektedir. Ancak dört dinin ortak ele aldığı Hz. Adem'in oğullarından Habil ile Kabil arasındaki çatışma sonucunda Habil'in Kabil'i öldürülmesi, bildiğimiz şekliyle ilk savaş biçimi olarak kabul edilebilir. Genel bir tanımla "savaş"; planlamanın, belirli bir amacı sosyal olarak onaylama girişimlerinin ve farklı özelliklere sahip nüfusun çoğunluğunun ilgilendiği bir durumdur. Çoğunlukla erkeklerden oluşan silahlı kuvvetler saldırıyı gerçekleştirmek ve savaş çeşitli şekillerde destekleyen savunmasız sivilleri savunmak için hiyerarşik olarak örgütlenmiştir (Mansfield, 1982: s.110).

Savaş, toplumları birçok yönden olumlu veya olumsuz etkileyebilmektedir. Fakat olumlu tarafı ne olursa olsun, birçok insani durumun yok sayılması sebebiyle

kazanımlarından ziyade kayıplarıyla ilgilenilmelidir. Çünkü savaş boyunca tüm hedeflerinden ve beklentilerinden mahrum kalan masum insanlar süreçten en çok etkilenenler olmuştur. Bu durumun dünya kamuoyunu ilgilendiren pek çok örneği bulunmaktadır; Bodrum'dan Yunanistan'a kaçmaya çalışırken batan tekneden kurtulamayan ve sahile çarpan çocuk Aylan, Vietnam Savaşı'nın sembolü haline gelen Kim Phuc, Sovyetler Birliği ile Afganistan arasındaki savaşta yetim kalan "Afgan Kızı" bunlardandır. National Geographic'in kapağında ünlenen Şarbat Gula, Vietnam Savaşı sırasında ABD'nin bombalamasından kaçmaya çalışırken nehri geçmek zorunda kalan bir anne ve çocuklarının nehir üzerindeki görüntüsü de ne yazık ki bu acı örneklerdendir. Sadece bu görüntülerle bile savaşın sembolik anlarında dahi sorunun merkezinde çocuğun olduğu görülmektedir (**Hata! Köprü başvurusu geçerli değil.**,2014). Bu bağlamda, savaşın olumsuz etkilerinin kadınlar ve çocuklar üzerinde biriktiği sonucuna varılabilir.

Yemen göçmen kampları başkanı Al-Saadi, Yemen'deki iç savaş nedeniyle Yemende göç etmek zorunda kalanların sayısının 3 milyon 442 bine ulaştığını belirtmiştir. Al-Saadi yaptığı açıklamada, 300 binden fazla kişinin başka ülkelere göç ettiğini doğrulamıştır Yemen Haber Ajansı'ndan Al-Saadi söyledi göre, Yemenlilerin yurt dışına göç ettikleri ülkeler; Suudi Arabistan, Mısır, Cibuti, Ürdün, Malezya, Sudan, Somali ve Türki'yedir. 2015 yılında iç savaşın başlamasından bu yana Yemen'de hayatını kaybedenlerin sayısının 10 bine yaklaşmış olması dikkat çekicidir. Ayrıca Yemende 18 milyon kişinin yeterli gıdaya sahip olmadığı ve yaklaşık 3,3 milyon kişinin hastalıktan mücadele etikleri bilinir (MEPA NEWS, 2011: s. 23). İç savaş nedeniyle on binlerce insanın ölümü ve milyonlarca insanın göç etmesi Yemen'i "Eski Mutlu Arabistan" kalıbından çıkarmış bulunmaktadır.

1.6.2. Göçe Sebep Olan Etkenler

İnsanlar binlerce yıldan beri yaşadıkları yerleri çeşitli sebeplerle terk etmiş, ülke içinde yada ülkeler arasında yer değiştirmiştir. Göç, adeta insanın önlenemez bir içgüdüğü olarak tarihte her zaman varlık göstermiştir (King, 2012: s. 4). Bu güdüyü ortaya çıkaran nedenlerin belirlenmesi hem göçün nedenlerini ve sonuçlarını anlamak ve yorumlamak hem de göçe ilişkin bir tipoloji oluşturmak için gerekli ve önemlidir. İktisatta sınırsız kabul edilen insan ihtiyaçlarını ele alan A. H. Maslow'un (1943) ihtiyaçlar hiyerarşisinin en altında yer alan fiziksel ihtiyaçlar ile güvenlik gereksinimi insanlığın varoluşundan bu yana göç hareketinin temel sebepleri arasında görülmüştür. Sanayi devrimi ile ön plana çıkan

ekonomik faktörler, küreselleşmenin etkisiyle göçün önde gelen nedenleri arasında yerini almıştır.

Literatürdeki hâkim bakış açısına göre de göç, ülkeler arasında gelişmişlik seviyesindeki farklılıkları, emek piyasalarının durumu ile ücret dengesizlikleri gibi çoğunlukla ekonomik temellere dayanan nedenlere göre şekillenmektedir. Ancak 21. yüzyılda ekonomik temellere dayanan bu görünüm değişmekte yerini güvenlik, refah seviyesinin ve toplumsal statünün yükseltilmesi, daha iyi yaşam koşulları, macera ve eğlence ile daha iyi eğitim imkânı gibi birçok yeni nedene bırakmaktadır (Alpagu, 2015: s. 58).

Lee (1966: s. 49-50) ise göçün nedenlerini; yaşanan ve hedef mekânla ilgili özellikler, müdahil fırsatlar ve bireysel etkenler olmak üzere dört başlık altında toplamıştır. Hem Faist hem de Lee, göçün nedenlerini incelerken karar vericiyi birey olarak kabul etmekte, birey üzerinde etkili olan diğer birçok faktörü ise değerlendirme dışı tutmaktadır. Oysa bazı durumlarda hayatta kalma kaygısı bir tercih olmaktan çıkarak zorunluluk halini alabilmekte ya da sosyal ağların varlığı göç kararının alınmasını kolaylaştırmaktadır. Göç kararının alınmasında hane halkının tercihleri bireyinkinden çok daha fazla etkili olabilmektedir.

Petersen'in (1958: s. 266) tipolojisinde göçün nedenlerini ekolojik baskılar, fiziksel şiddet, zorlama ve bireyin beklentilerindeki artış veya toplum içerisindeki sosyal durum olarak sıralamıştır. Laczko ve Anich (2013: s. 31-33) ise göçün nedenlerini, 2013 yılı Dünya Göç Raporu başlıklı çalışmada, altı başlık altında toplamıştır. İlki ekonomik nedenlerdir. Bu çalışmaya göre gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkelere kıyasla yaşam standartlarının yüksek olması ve emek gücünün değerindeki belirgin farklılık bir mıknatıs etkisi yaparak göçmeni gelişmiş ülkelere çekmektedir.

İkinci neden ise zayıf yönetim ve kamu hizmetlerinin yetersizliğidir. Gelişmekte olan ülkelerde siyasi ve idari yönetim halkın beklentilerini karşılamaktan uzaktır. Yolsuzluk ülkenin önemli bir sorunu olarak görülür. Bunların yanı sıra kaliteli eğitimin yoksunluğu ve sağlık hizmetlerindeki yetersizlikler de göçü teşvik eden nedenler arasında yer alır.

Üçüncü neden ise demografik etkenlerdir. Gelişmiş ülkelerdeki doğum oranlarının gelişmekte olan ülkelere kıyasla düşüklüğü genç nüfus ve işgücü açığını ortaya çıkarmaktadır. Hem bu durum hem de gelişmiş ülkelerdeki yaşlı nüfusun bakıma olan ihtiyacı gelişmiş ülkelere yönelik göçü teşvik edici bir unsur haline dönüştürmüştür. Çatışma

ve savaş ise bir diğer göç nedeni olarak kabul edilmektedir. Etnik, dini, siyasi birçok sebeple ülke içinde çıkan çatışmalar ya da savaşlar kişiyi birçok alanda özgürlüğünden yoksun bırakmakta, bu yoksunluk ise göçün itici unsuru haline gelmektedir. UNHCR tarafından açıklanan çatışma ve savaş kaynaklı göç oranları bu faktörün öneminin giderek arttığını ortaya koymaktadır.

Bir diğer etken ise hedef ülkedeki göçmen topluluklarının varlığıdır. Daha önce göç etmiş ve hedef ülkede yaşamını devam ettiren göçmenler ile kaynak ülkedekiler arasındaki iletişim, göç sürecini kolaylaştıran ve geliştirebilen önemli bir faktördür. Bu ilişki ağı sayesinde başlayan nüfus hareketleri, sanayileşmiş birçok ülkedeki yasal göç akışının önemli bir kısmını kapsamaktadır. Göçe sebep olan son faktör ise çevresel etkenlerdir. Deprem, sel, toprak ve kıyı erozyonu, kuraklık ve iklim değişiklikleri göçün itici faktörleri olarak kabul edilmektedir.

Çevresel faktörlerden kaynaklanan göç hareketleri çoğunlukla ülke içinde gerçekleşme eğilimi taşır. Göçün sebeplerine yönelik yapılan bir araştırmada; istihdam ve daha iyi ücret arzusu, eğitim imkânı, politik ve siyasi istikrar talebi, teknolojiden daha fazla faydalanma isteği temel nedenler olarak sıralanmıştır (Zainap ve Kumsche, 2011: s.171).

Göçün ekonomik, siyasi, sosyo-kültürel ve çevresel nedenlere dayandığı genel kabul görse de birçok araştırmacı göçü ortaya çıkaran nedenleri ikili ve karşıt kategoriler üzerinden anlamaya ve sınıflandırmaya çalışmaktadır. Ancak göçün nedenlerinin dar kalıplar içerisine sığması ya da nedenler arasında keskin ayrımların olması mümkün olmadığı gibi geçiş de söz konusu olabilir (Öner, 2015: s.13-14).

Örneğin, 21. yüzyılda göçün nedenleri değişmiş ve araştırmalar göçü, eskiden olduğu gibi sadece istihdam ya da yüksek gelir arayışı bağlamında değil göçmen ağırları ya da göç kararında etkili olanlar da dâhil olmak üzere birçok faktör açısından incelemeye başlamıştır. Ancak insanları göç etmeye iten asıl nedenin “daha iyi bir yaşama kavuşma” amacı olduğu unutulmamalıdır. Bu amaca yönelik girişimler ise birbirinden çok farklı biçimlerde ortaya çıkabilir (Südaş, 2009: s. 135-136). Kaynağı ne olursa olsun göç kararında etkili olan bu faktörler hem göç sürecini hem de sonrasındaki gelişmeleri büyük oranda etkilemekte, farklı sonuçların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Ekici ve Tuncel, 2015: s. 13-14). Anlaşıldığı üzere göç kararının alınmasında ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel ve çevresel birçok faktör belirleyici rol üstlenmektedir.

Politik Nedenler

Göçü ortaya çıkaran nedenler arasında yer alan politik nedenler, ekonomik ve sosyo-kültürel nedenlere kıyasla çoğunlukla zorunlu göç sebepleri arasında yer alır. Savaşlar, istilalar, askeri darbeler, sıkıyönetim ve olağanüstü hal uygulamaları, totaliter yönetimler, ülkeden ihraç gibi durumlar insanları ülkelerini terk etmek durumunda bırakan zorunlu sebeplerdir (Tümertekin ve Özgüç, 2002: s. 313).

Etnik ve dinsel boyutlu birlikteliklerin kendilerine tehdit olarak gördükleri grupları kontrol sağlama çabaları ve beraberinde gelen çatışmalar; grupların arasında toprak dağılımındaki dengesizlikler, güç dengelerindeki farklılıklar; ülke içinde yaşanan siyasal dönüşümler şiddet olaylarını artırarak çoğunlukla kitlesel boyutlara varan göç hareketlerine sebep olmaktadır. 21. yüzyılın en büyük kitlesel göçüne sebep olan Suriye krizi de aslında siyasi nedenlere dayanan bir göç süreci yaratmıştır. 15 Mart 2011 tarihinde başlayan rejim karşı protestolar kısa sürede çatışmalara ve ardından iç savaşa dönüşmesi Suriye’den kitlesel kaçışın tetikleyicisi olmuştur. Ülke nüfusunun neredeyse yarısının yaşadığı yerleri terk ederek göç etmesine sebep olan Suriye krizi, UNHCR’ye (2015) göre son çeyrek yüzyılın en büyük göç dalgasını ortaya çıkarmıştır. Suriye krizinde olduğu gibi Siyasi nedenlerle göç edenlerin çoğu sığınmacı ve mültecidir.

Sosyo-Kültürel Nedenler

Sosyo-kültürel nedenlerin belirleyici olduğu göç hareketlerinin temelinde toplumun demografik yapısı ile eğitim, sağlık, kültür ve sosyal hizmetlere erişim imkânları yer almaktadır (Özyakışır, 2013: s. 17). Ülkenin nüfusundaki artış ve halkın ihtiyaçlarının karşılanamaması gibi durumlarda insanlar göç etmeyi tercih edebilmektedir. Örneğin, ülkedeki eğitim imkânlarının yetersizliği durumunda aileler çocuklarına daha iyi bir eğitim imkânı sunabilmek için göç eder. Benzer şekilde sağlık hizmetlerinde yaşanan sorunlar da insanları bu hizmetleri alabilecekleri başka ülkelere göç etmek durumunda bırakabilmektedir.

Bu amaca bağlı göç, geçici yani kısa dönemli olabileceği gibi kalıcı da olabilir. Bazen gelişmiş bir ülkenin kamuoyundaki olumlu imajı da bireyin göç kararında önemli bir belirleyici olabilmektedir. Göçmenin göç ettiği gelişmiş ülkede elde ettiği sosyal statü, daha önce yaşadığı ülkedeki sosyal statüden daha iyi olmasa da o ülkede yaşıyor olmak ya da o

ülkenin bir vatandaşı olabilmek önemli bir tercih nedeni olabilmektedir. Gelişmiş bir ülke vatandaşıyla yapılacak evlilik çoğu zaman sınıf atlama isteğinin yansıması olarak değerlendirilmektedir (Adıgüzel, 2016: s. 48).

İtici Faktörler

Dünyadaki fırsatlar, kaynaklar, coğrafi koşullar ve gelişmişlik düzeyleri açısından devletler arasında farklılıklar bulunmaktadır. Kimi yerler yerleşim için uygun olsa da zamanla nüfus arttıkça uygunsuz hale gelebilmektedir. Ülkelerin içindeki bölgelerin gelişim düzeylerinin farklı ve her Ülkenin aynı imkânlarla sahip olmaması kişilerin taleplerini karşılayamaz hale getirmektedir. Bu da insanları istem dışı yaşadığı yerlerden göç etmeye mecbur kılmaktadır (Şahin, 2005: s. 72).

Antik çağda insanların doğaya uyum sağlayamaması, yiyecek aramaması, çevresel tehlikelerden kaçınması isteği gibi itici faktörler, başka bir yere göç etmek ihtiyacını doymuştur. Tarımsal faaliyetlerin başlamasıyla birlikte kuraklık, çekirge saldırıları, yetersiz üretim ve nüfus artışı gibi durumlar bu faaliyetlere katılan insanların göç etmelerinde itici faktörler olarak ortaya çıkmıştır. Bu ve diğer nedenler insanları başka tarım alanlarına göç etmeye itmektedir (Yazan, 2005: s. 79).

Göçlerin büyük çoğunluğu ekonomiktir. Bulundukları yerde mevcut olan işsizlik, yoksulluk, ücretlerdeki düşüklük, yaşam kalitesinin pahalı olması orada yaşayan insanları daha gelişmiş ülkelere yönlendirmiştir. Kişilerin sahip oldukları siyasi düşünceler sebebiyle toplumdan dışlanması ve uzaklaştırılması da siyasal itici faktör olarak adlandırılabilir. Siyasal itici faktörler arasında etnik, felsefi ve diğer fikirler ideolojik görüşler bağlamında gösterilebilir.

Zorunlu Göç

Zorunlu göç, iç savaşlar, insan hakları ihlalleri, siyasi baskılar, doğal afetler, kıtlık, kıtlık ve salgın hastalıklar gibi etkenler yüzünden insanların yaşadıkları ülkeden yasal veya yasadışı yollar ile ayrılması olarak adlandırılır. (Naz 2003: s. 59). Zorunlu göç, “kişilerin veya gurupların siyasi otorite ya da daha büyük ve güçlü bir grup tarafından şiddet ve zorlamayla yaşadığı yerden başka bir yere gönderilmesi, gitmek zorunda bırakılması” olarak tanımlanan sürücü ya da cebri göç kavramlarından farklıdır. Zorunlu göçte sürgün, zulüm

veya baskı söz konusu değildir. Çoğunlukla kitle ve grupların iradesi doğrultusunda, istisnai olarak da bu iradenin aksine, göç alan ve göç veren iki ülkenin kendi etnik kökenlerinden oluşan kitleleri/grupları değiş tokuş etmeleri ya da kitlelerin/grupların başka bir ülkeye göç etmeleri şeklinde gerçekleşir ve tanımlanır (Çavuşoğlu, 2006: s. 98).

İlkel dönemlerde zorunlu göçe doğal afetler, kaynak yetersizlikleri, iklim değişiklikleri, açlık, kuraklık, uygarlıklar arası çatışmalar gibi olaylar neden olurken, yakın dönemlerde kölecilik, sömürgecilik, iç ve dış savaşlar, çatışmalar, siyasi baskılar gibi olaylar neden olmaktadır. Zorunlu göçteki itici faktör sosyal yapıdır. Savaş, etnik ve dini zıtlasmalar, politik istikrarsızlık, bireyleri yaşadıkları yerden ayrılmaya mecbur bırakmıştır. Ülke içerisinde gerçekleşen bu olaylar uluslararası alanda mültecilik, yasal göçmenlik ve yasadışı göçmenlik kavramlarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Zorunlu göç sonrasında kişiler ya kendi ulusal sınırlarına geri dönerler ya da sınır dışı edilirler (Asar, 2016: s. 76).

1.6.3. Göç Yolları

Çağdaş göç teorisinin ortaya çıkmasına kadar, göç ve nüfus hareketleri üzerine birçok araştırma yapılmış. Çağdaş göç teorilerini değerlendirmek için göçmenlik temelini oluşturan bu çalışmalara değinmek yapılmasıdır. Göç hareketlerini sosyal, ekonomik ve politik şartlar altında Ravenstein analitik ve ampirik bir göç modeli geliştirmiştir. Göçün yönünün daha iyi ekonomik ve sosyal imkanlar sağlayan bölgelere yönelik olacak ve bu süreçteki hareketi etkileyen ana faktörün mesafe olduğunu belirtmiştir. Ravenstein, ekonomik sebepleri yanı sıra eğitim fırsatlarına ve göçmenlerin gidecekleri yerdeki geçim maliyetlerine de ilgi göstermiştir (Topbaş, 2007: s. 12). Bununla birlikte, göçün birincil bileşeninin daha iyi ekonomik koşullar arzusu olduğunu ve diğer faktörlerin ikincil öneme sahip olduğunu vurgulamıştır (Çağlayan, 2006: s. 42). Ravenstein'in Göçmenlik Yasaları (The Laws of Migration) adlı makalesinde kurgulayarak ortaya koyduğu yedi yasa aşağıda kısaca bir şekilde özetlenmiştir (Ravenstein, 1885: s. 37).

Göçmenlerin çoğunlukla kısa mesafelere göç ederler. Ortaya çıkan göç akışları, göçmenleri çekerek büyük ticari ve endüstriyel merkezlere yönlendirebilir. Yerleşim yerleri Ülkenin her yerinde sınırlı ama genel olan bu hareketin doğal sonucu; asimilasyon sürecine paralel olarak, şehirlere yakın bölgelerden şehirlere göçün artması ve boş kırsal alanların uzak mesafelerden insanlar tarafından doldurulması ülke çapında bir dağılma sürecine yol

açmıştır. Bu yayılma süreci, göçleri içine çeken sürecin tersine olsa da onunla benzerlik gösterir.

Her göç akışı, kendisini denkleştirici bir zıt akım yaratır. Uzun mesafeli göçmenler genellikle en büyük ticari veya endüstriyel merkezlerden birini seçerler. Ülkenin kırsal kesimlerinde yaşayanlar, kentsel alanlarda yaşayanlara göre daha fazla göç etme eğilimindedir. Kadınların erkeklere göre kısa mesafelere göç etme olasılığı daha yüksektir. Erkeklerin uzun mesafelere göç etme olasılığı daha duyarlıdır.

Ravenstein göç hususunda ilk kapsamlı teorik bir çalışma olarak kabul edildi ve göç teorilerinin ortaya çıkmasına öncülük etmiştir. Çalışmalarında, kendisinden sonraki yüzyılda doğru ve geçerli olan önermeleri ortaya koymuştur (Grigg, 1977). Üretilen teknolojilerdeki ve süreçteki gelişmeler şehirlerin artan önemi üzerine kurulan model, bu günlerde çok karmaşık bir yapıya sahip olan göç olgusunu anlamak bir taraftan tek başına yetersizdir.

Özellikle yirminci yüzyılın son döneminden itibaren uluslararası göç sorunu gündemden düşmeye başlamıştır. Siyasi istikrarsızlıktan, insan hakları ihlallerinden, baskıcı rejimlerden, iç savaşıardan, etnik çatışmalardan, işgücü talebinin eksikliğinden, ekonomik zorluklardan, elverişsiz coğrafi koşullardan ve ölüm korkusundan kaçan kişiler aynı zamanda iyi yaşamak, yeterli para kazanabilmek, ailelerine maddi yardım sağlamak ve güzel bir yaşam koşulları elde etmek için hayatlarını görmezden gelerek ucuz işgücüne ihtiyaç duyan batı ülkelerine yönelmektedirler.

Bu bağlamda gelişmiş ülkelerde yaşam koşullarının iletişim teknolojileri sayesinde gösterdiği netlik büyük bir rol oynamaktadır (Danış, 2004: s. 1). Bu sebepleri ortaya çıkaran en önemli yerel, bölgesel ve küresel gelişmeler. Küreselleşme süreci, İran ayaklanma, İran-Irak arasındaki Savaşı, Sovyetler Birliği'nin (Sovyetler Birliği) ve Afganistan savaşı ve Arap uyanışı sonrasında yaşananlar örnekler verilebilir.

Aralık 2010 yılında Tunus'ta başlayıp bölgedeki Arap Ligi üyesi 18 ülkeye hızla yayılan Arap Baharı (L ve G 2015: s. 139, bkz. Tablo 5), Suriye ve Yemen'de uzun süre hüküm süren diktatörlük rejimlerini devirip iç savaşıa dönüşen gelişmeleri tetiklemiştir. Avrupa tarihinden esinlenerek "Arap Baharı" adı ile tartışma konusu olan süreç, yaşanan gelişmelerin ardından baharın çoktan kışa dönüştüğü şeklinde yorumlanmıştır (B ve R, 2015: s. 1-2).

Arap Baharı ve sonrası gelişmeleri en önemli faktörlerden biri bölge halkların isyan hareketlerinin altyapısını oluşturan toplumsal problemlerdir. Her yıl işgücüne katılan milyonların etkisiyle son derece yüksek işsizlik oranları, eğitim, ekonomik ve sağlık sorunları ve insanların siyasete katılamaması, hatta eleştiri hakkının olmaması bunun en güzel örneklerindendir. Birçok ülkede siyasetçiler ve sistem, toplumsal adaletin yokluğu, eşitsizlik gibi birçok faktör de bu süreci şekillendirmiştir. Yoksulluk, dışlanma ve ayrımcılık gibi küresel ölçekte devletlerin başarısızlığına yol açan faktörler de bölgede mevcuttur (Acemoğlu ve Robinson, 2013). Bu bağlamda Komşuluk Politikası gereği Yemen’de başlayan iç savaş sonrası göç yolları ilk etap da Yemen’e komşu ülkelere doğru yönelmiş daha sonra Türkiye, Arabistan hatta Afrika’ya kadar uzanan bir göç yolunun oluşmasına sebep olmuştur.

1.6.4. İç Savaş Sonrası Zorla Yaptırılan Göçler

Göç nedenleri olarak çeşitli itici ve çekici faktörler sıralanabilir. İtici faktörler; demografik, çevresel, ekonomik ve politik baskılar olarak açıklanabilir. İnsanların yaşadıkları yerinden ayrılmaya zorlayan siyasi baskı türleri olarak; savaş, devrim, sıkıyönetim, totaliter ve otoriter hükümet biçimleri uygulamaları gösterilebilir. Bu aşamada bu çalışma, Suriyeli sığınmacıların Türkiye’ye göç nedenlerini daha iyi tanımlayan ve siyasi nedenlerle ifade edilebilecek faktörlerin konu edinmektedir. Göçmenler, her ne sebeple olursa olsun, sadece kendilerini taşımakla kalmaz, şüphesiz ait oldukları kültürün değerlerini de taşımaktadırlar (Kirman, 2016: s. 119).

İki yer arasında, çok boyutlu bir yer değiştirmeyi gerçekleştiren göçmenler, bir yandan nerede doğdukları ve özümledikleri yapı ve Kültürel değerleri korumaya çalışırken, diğer yandan gittikleri yerin sosyal ve kültürel koşullarına uyum sağlamaya çalışmaktadırlar. Bu süreçte yaşanan göç nicel ve nitel kriterlerine birçok uyumluluk sorunu sorunları beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda göç, bir birey veya bir topluluk tarafından yapılan sadece bir yer değişikliği olarak görülmemelidir. Göçle birlikte, kültürel benzerliklerden ve farklılıklardan etkilenme, uzlaşma, uyum, dışlanma, rekabet ve çatışmalardan etkilenme gibi göçmenler ve göçmenler arasında bir ilişki ağı gelişmiştir (Fichter, 1994: s. 110-116).

Hiç şüphe yok ki bu süreçler anlık oluş bitişler değildir; Uzun bir süre içinde kademeli olarak gelişen bir dizi sosyal sorundur. Göçle ortaya çıkan sosyal, ekonomik ve kültürel sorunlar da farklı göç türlerine göre farklılık göstermektedir. Örnek verecek olursak

gönüllü göçte, göçmenler göç yerinde karşılaşılacak olası sorunları göze alarak göç ettikleri için sorunların yansıtma düzeyleri daha düşüktür. Zorunlu göç, ani ve beklenmeyen bir durumla karşılaşmanın getirdiği sosyal ve ekonomik yanı sıra; sığınma ve mülteci statüsü gibi statüleriyle ilgili yasal sorunlarla da karşı karşıya kalırlar. Bu sebeple sığınmacılık ve mülteci statüsü bugün bir insan hakları sorunu olarak görülmektedir (Aker vd. 2002: s. 55).

Bir savaş durumunda oluşan zorunlu göçlerin önce hukuki boyutları ile değerlendirilmeleri elzem bir faktördür. Bu bağlamda göçle ilgili en önemli uluslararası yasal belge 28 Temmuz 1951 tarihinde Cenevre'de imzalanan "Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme'dir. Avrupa'da 1 Ocak 1951'den önce meydana gelen sorunlar neticesinde bu anlaşma; ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba mensup olması ve siyasi görüşleri nedeniyle zulme uğramaktan haklı olarak korktukları için, kendi ülkesi dışında olup bu ülkenin korumasından yararlanamayanlar ya da korkudan yararlanmak istemeyen ile tabiiyeti yoksa veya bu tür olaylar sonucunda, daha önce ikamet ettiği devletin dışında bulunan ve bu korku nedeniyle oraya dönmek istemeyen herhangi bir kişi için geçerlidir. Bir yabancıнын mülteci olarak bilmesi için yukarıda bahsedilen beş faktöre ilişkin bir risk durumunun var olması gerekir (Kaya ve Eren, 2014: s. 18).

Diğer taraftan Türkiye, 1967'de Ek Protokol'ü imzalamış ve zaman kısıtlamalarını kaldırmıştır. Ancak coğrafi sınırlamalara ilişkin herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Türkiye Avrupa kökenlilere mültecilik statüsü vermektedir fakat Avrupalı olmayanlar için alabilecek en yüksek statü "sığınmacı" statüsüdür. Suriyeliler ülkelerindeki iç savaştan kaçmak için Türkiye'ye sığınmışlardır ancak yasal anlamda "düzensiz göç" statüsüne ya da "sığınmacı" olabilmektedir.

Çatışmalar sürekli duruma gelip hükümete karşı başlatılan hareket daha sonra çeşitli muhalefet grupları arasındaki sürekli mücadele ile cephenin genişlemesiyle bir iç savaşa dönüşmüştür. Tunus'tan başlayarak kısa sürede birçok ülkede etkilemiştir. Arap Baharı da talepleri birbirine benzer ortaya çıkmış ve pek çok açıdan benzer toplumsal ve kitlesel hareketler gibi görünse de ortaya çıktığı ülkenin, siyasi süreçler, din ve etnik yapılar gibi farklı sosyal değişkenlerden kaynaklanan bazı nedenlerden dolayı, her birinin Benzersiz olarak ele alınmasını ve değerlendirilmesini gereken bir süreçtir.

Nitekim, Tunus'ta 23 yıldır iktidarda kalan Tunus Cumhurbaşkanı Zeynel Abidin Bin Ali, Arap Baharı ile iktidarı devirmek için alınan tedbirlere rağmen çok kısa bir süre sonra 4

Ocak 2011 tarihinde ayaklanmanın başlamasından bir ay kadar sonra, iktidarı kaybetmiş ve ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır (ORSAM, 2015: s. 11). Mısır'da da 25 Ocak 2011'de insanlar Tahrir Meydanı'nda toplanarak yönetimi ve Hüsnü Mübarek'in 1981'den beri sahip olduğu otuz yıllık iktidarını protesto etmeye başlamış ve protestolar 11 Şubat 2011'de sona ermiştir (Telci, 2011: s. 18).

16 Şubat 2011 tarihinde Libya'da Muammer Kaddafi, başlayan ayaklanmalara Sert ifadelerle muhalefetine rağmen, 19 Mart 2011'de başlayan uluslararası koalisyonun müdahalesiyle iktidarını kaybetti, birkaç Aylar sonra saklandığı drenaj borusunda yakalanmış ve korkunç bir şekilde yargısız infazdan kaçınamamıştır (SETA, 2011: s 28). Yemen'de yapılan protestoların ardından ise Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih, 32 yıl boyunca sahip olduğu iktidardan ayrılmıştır. Sonuç olarak Arap Baharı olarak bilinen süreç, tüm Ortadoğu'yu ve ek olarak Türkiye'yi doğrudan veya dolaylı olarak etkilemiştir (ORSAM 2015: s.11).

Suriye, şüphesiz ki sürecin en acılı ülkesi olmuştur. Suriye'de devrimi ateşleyen olay, tıpkı Tunus'ta olduğu gibi protestocuların kendini yakmasıyla başlamıştır. 26 Ocak 2011'de, Kürt nüfusun yoğun olduğu Haseke bölgesinde iki Kürt kökenli asker öldürülmüş ve bu olayı protesto etmek amacıyla Rakka kentinde bir gösteri düzenlenmiştir. Etnik istekler içeren bu gösterilerin ardından olaylar 2011 yılında 5 Şubat'ta başkent Şam'a yayılmıştır (Bilgesam, 2011: s. 78).

2016 yılı itibarıyla BM istettiklerine göre 244 milyon kişi uluslararası göçmen konumuna düşmüştür.

1.6.5. Uluslararası Göç Yönetimi

Göç yönetimi, devletlerin ve devlet dışı aktörlerin gerçekleştirdiği uluslararası iş birliği için yapılan çalışmalar sayesinde düzenli olarak gelişmektedir. Menşe ülke ve hedef ülke arasındaki ikili anlaşmalar, göç ile ilgili yapılan çok taraflı sözleşmeler, Avrupa Komisyonu ve BM Ortak Göç ve Kalkınma Girişimi, Göç ve Kalkınma Küresel Forumu, Uluslararası Göç ve Kalkınma Konusunda Üst Düzey Diyalog çalışmaları göç yönetimi konusuna somut örnekler olarak gösterilebilir (Tavas, 2012: s.127)

Göçün yönetiminde uluslararası işbirliği çok önem taşımaktadır. Uluslararası kuruluşların bu alanda önemli işlevleri vardır. Göç olgusuyla ilgilenen ana uluslararası

kuruluş, Uluslararası Göç Örgütü'dür (IOM). Uluslararası Göç Örgütü, göç prosedürlerinin göçmenlerin yanı sıra topluma da fayda sağlaması gerektiğini ve bu ilkeyi uygulamayı amaçlaması gerektiğini söylüyor. Uluslararası Göç Örgütü, uluslararası çevredeki diğer ortaklarıyla birlikte, göç konusunda aşağıdaki ana görevleri yerine getirmektedir:

- Göç ilgili konularda ortak bir anlayış geliştirerek çözüm yaratmak,
- Göç yönetiminin büyüyen sorunlarının çözülmesine yardım etmek,
- Göçmenlerin refahının ve insan onurunun savunulması için çalışmalarda bulunmak,
- Göçmenlerin entegrasyonuna yardım etmek üzere devletleri desteklemek,
- Kriz ve acil durumlarda sonrası göçmenlerin bireysel isteklerine yönelik hizmetler sunmak ve göçmenlerin korunmasına sağlamak,
- Başta kadın ve çocuklar olmak üzere göçmen ve insan kaçakçılığıyla mücadele için uluslararası hukuk çerçevesinde teknik uzmanlık ve program geliştirme ve uygulama alanlarında ülkeleri desteklemek,
- Emek göçü ve başka göçlerle ilgili ülkeleri desteklemek,
- Göçün insani ve etkin bir şekilde yürütülmesini sağlamak,
- Uluslararası hukuk çerçeve içinde göçmenlerin haklarına saygıyı teşvik etmek,
- Göçün ana nedenleri üzerine incelemek.

Yasadışı göçten gelen sorunları ile alınmasında göçmenleri, toplumları ve devletleri desteklemek.

Avrupa Birliği de göç sorununa uluslararası çözümler üreten dünya örgütleri arasında Önemli bir konuma sahiptir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra, Altı üye ülkeden oluşan Belçika, Batı Almanya, Lüksemburg, Fransa İtalya ve Hollanda'nın Avrupa'nın zayıflanan ekonomisinin dolayısıyla sosyal ve politik yapısını yeniden kurmak için 1951 AB'nin kökeni olan Avrupa Kömür Çelik Topluluğu kurulmaktadır (İçduygu, 2006: s. 25).

Yıllar geçtikçe, AB'nin göçmenlik politikası daha net hale gelmiştir. AB, sınırları kaldırılmış ve ekonomik olarak bütünleşmiş bir Avrupa topluluğu oluşturmak için Schengen gibi anlaşmaya üye ülkelerin vatandaşlarının hareketini organize etmeye çalışırken, 1970'lere kadar gelen göçmenleri AB vatandaşları ile bütünleştirmek ve koordine etmek için de çalışmıştır. 1990'ların sonundan itibaren, mülteci ve sığınma konusunda ulusüstü bir yaklaşımla işbirliği içinde oluşturulan bir AB politikası için çaba sarf edilmiştir. Buna paralel olarak 2001 yılında Geçici Koruma Direktifi düzenlenmiş, Avrupa Sınır Güvenlik Ajansı

kurulmuş ve Avrupa Mülteci Fonu kurulmuştur. Son düzenleme ise 2013 yılında Avrupa Birliği'nin iltica sistemi ile hazırlanmıştır. AB sığınma sisteminin amacı, üye ülkelerdeki sığınma politikalarını standart hale getirmek, AB içinde sorumluluk ve görevleri adil bir şekilde dağıtmak, işbirliğini arttırmak ve mültecilere daha standartlarda koruma geliştirmektir (Demirhan ve Aslan, 2011: s.15).

AB kendi üye ülkeleri için aldığı önlemler ve yaptığı düzenlemelerle mültecilerin üye ülkelere girişini sınırlandırmaya ek olarak, göç ve iltica hareketlerini merkezinde çözmek amacıyla ilgili ülkeler ile iş birliğini gerçekleştirerek onlara teknik ve ekonomik anlamda yardımlarda da bulunmaktadır. Göç ile mücadele ve göç yönetimi alanında uluslararası düzenleyici metinler uluslararası kuruluşlar tarafından üye ülkeler ve diğer ülkelerde uygulanmak üzere kabul edilen göç alanına etki eden diğer kaynaklardandır. 1951 yılında Cenevre'de imzalanan BM Mülteci Hakları Sözleşmesi ve 1967'deki ek protokolü düzenleyici metinler bunların en önemlilerindendir. Mülteci olarak kabul edilecek olanların özellikleri ve mültecilerin hakları gibi konulara ilişkin temel ilkeleri ortaya koyan bu sözleşme esas alınarak birçok girişimde bulunulmuştur (Tavas, 2005: s. 104).

Göç yönetimi konusuyla alakalı düzenlemelerin yer aldığı diğer uluslararası metinler; Avrupa'daki İnsan Hakları Sözleşmesi, Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme, Göçmen İşçinin Hukuki Statüsü Hakkında Avrupa Sözleşmesi, BM bütün Göçmen İşçilerin ve Aile her birini Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme, Avrupa Konseyi'nin Yabancıların Yerel Kamusal Yaşama Katılımı Sözleşmesi İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 143 Sayılı kötü koşullarda çalışan göçmen işçilerin haklarının iyileştirilmesi (Tavas, 2005: s. 79).

Uluslararası göç sonucunda gerek hedef ülke gerek menşe ülke ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel anlamda etkilendiği için her ülkenin kendi yarar ve öncelikleri doğrultusunda göç politikaları oluşturması gerekmiştir. Bununla birlikte uluslararası göç hareketleri, toplumların ekonomik, sosyal, sağlık, güvenlik, işgücü, ticaret ve kültür alanındaki politikalarıyla da alakalıdır. Daha çok OECD ülkelerinde istikrarlı bir şekilde artan göç için, genellikle aile temelli göçün ağırlığı, yüksek vasıflı işçilerin kabullerinin artırılması ve geçici çalışma programlarının uygulanmasına yönelik politikalar ile daha kalifiye işçi çekmek amacıyla politikalar geliştirilmektedir. Başta klasik göç ülkeleri olmak üzere (ABD, Kanada, Avustralya) hedef ülkeler bu ilişkiyi de göz önünde bulundurarak göç politikası oluşturmaktadırlar (OECD, 2009: s. 18).

Uluslararası göç politikaları, devletlerin göç ile alakalı uyguladığı tüm politikalar olarak adlandırılabilir. Her ülke uyguladığı diğer politikalar gibi göç politikalarını da kendi çıkarları doğrultusunda geliştirir. Ayrıca her ülkenin göç politikasında önem verdiği konu ya da göç politikalarına yaklaşım şekli farklı olabilir. Ancak göç politikası, gerek ülkeye giriş hareketleri ve ülkede yaşayan göçmenleri ilgilendiren düzenlemeleri gerekse de yurt dışına göç göndermeyi ve yurt dışındaki kendi vatandaşları ile ilgili olan düzenlemeleri kapsamaktadır (Somuncu, 2011: s. 56).

İKİNCİ BÖLÜM

TAİZ'İN SOSYAL YAPISI

2.1. Fiziki Yapı ve Coğrafya

Yemen, idari olarak 21 şehir ayrılmaktadır ve başkenti Sanaa'dır. Başkent Sanaa'nın güneyinde yer alan ve ona 256 km uzaklıktaki kültür başkenti olarak anılan Taiz'de birçok eğitim merkezi bulunmaktadır. Taiz, uzun yıllar boyunca kahve üretimi ile de anılmıştır. Taiz'de üretilen kahve, 20. yüzyılın başlarında bölgedeki en iyi kahve olarak kabul edilmiştir. Bunun dışında Taiz tekstil endüstrisi, tabakçılık ve kuyumculuk ile de ön plana çıkmaktadır (Prothero, 1920).

Taiz nüfusu, Yemen Cumhuriyeti nüfusunun %12,16'sını oluşturur ve nüfus yoğunluğu bakımından incelendiğinde ilk sırada yer alır. 2004 yılında idari olarak bölünmüş ve 1,0008 km²'lik Taiz bölgesi 23 bölgeye farklı bölgeye ayrılmıştır.²

Taiz, Yemen Cumhuriyeti'nin güneybatısında, ekvatorun kuzeyinde enlem olarak 12-14 ile Greenwich'in doğusunda, boylam olarak 45-43 arasında yer almaktadır. Taiz sınırında kuzeyde Ibb ve Al Hudaydah şehirleri, doğusunda Lahj, Al Dhali ve Ibb şehirleri bulunurken ve batısı ise Kızıldeniz'e bakmaktadır.

Taiz, Yemen'in güneybatısında bulunan bir liman kentidir ve yakınlarında Highlands ve Mocha kentleri bulunur. Kızıldeniz'in seviyesinden yaklaşık 1.400 metre (4,600 ft) yüksekliktedir. Taiz farklı iklim türlerine sahiptir, kışın dağlar ve yaylalar serin olur, yazın ise ılıman bir iklim vardır. Şehrin alt kısımları kışın ılıman bir iklime sahiptir fakat yaz aylarında ılık ve sıcaktır. Taiz'in batı kısımlarına ise kışın ılık, yazın sıcak bir çöl kıyı iklime sahiptir ve ortalama sıcaklık 21 santigrat derece civarındadır. 2004 yılı ana izleme istasyonlarının verilerine göre, Taiz'de yıl boyunca düşen yağmur miktarı 737,1 mm'dir ve Hint Okyanusu musonlarının varlığı nedeniyle yaz mevsiminde hemen hemen tüm bölgelerde ve ilçelerde yağmur görülür, kışın ise bazı bölgeler hafif yağmur alabilir.

² Yemen'in Genel Nüfus, Konut ve İşyerleri Son Sayım Sonuçları, yemen-nic.info/göver/taiz/brife/, 2004.

Kaynak: <http://www.mynet.com/yemen-savunma-bakani-husilerden-kurtuldu-110101739221>

Şekil 1. Yemen'in Coğrafi Konumu

Taiz'de birçok doğal koruma alanı vardır. Bunların en önemlisi Hayfa Bölgesi'ndeki Al-Ryami doğal koruma alanıdır. Burada birçok vahşi hayvan türü yaşamını sürdürmektedir. Bu hayvanlardan en önemlileri; Sırtlanlar, tilkiler, kaplanlar, tavşan, kirpi, operalar, maymunlardır. Ayrıca bölgede az rastlanan bazı kuş türleri de bulunmaktadır. Bunlar; akbabalar, şahinler, baykuşlar, güvercinler, ibibik ve bülbül gibi³ kanatlı hayvanlar da bulunmaktadır.

2.2. Demografik Yapı

2004 yılında gerçekleştirilen nüfus sayımı sonuçlarına göre, Taiz nüfus yoğunluğu bakımından ilk sırada yer almaktadır. 2016 yılındaki verilere göre nüfus 2.393.425 olup her yıl %2,47 oranında artmaktadır. Taiz'in nüfusu Yemen Cumhuriyeti nüfusunun %12,16'sını oluşturmaktadır. Nüfus, konut ve ailelerin dağılımı 23 ilçede aşağıda belirtildiği şekildedir.⁴

³ Yemen İstatistikleri ve Gerçekler: Taiz Tanımı, Ulusal Bilgi Merkezi, yemen-nic.info/göver/taiz/brife/

⁴ Genel Nüfus, Konut ve İşyerleri Sayımı Son Sonuçları, yemen-nic.info/göver/taiz/brife/, Aralık 2004

Tablo 1. Taiz'in Demografik Yapısı

Aile Sayısı	Konut Sayısı	Yüzölçümü (km2)	İlçe	Yerleşik Nüfus		
				Toplam	Erkek Sayısı	Kadın Sayısı
Mawia	709.00	21794	20448	66311	63454	129765
Sharaeb alsalam	200.00	18307	16557	57483	52331	109814
Sharaeb alruwna	417.00	23584	21734	78175	68475	146650
Mukbanah	1,168.00	32130	28965	98961	87979	186955
Almakh	1,617.00	10838	10477	30424	32028	62471
Dibab	1,557.00	3191	3050	8727	9388	18115
Muzie	665	6116	5800	17445	17609	35054
Jabal habshi	309	18630	18036	64449	55369	119818
Mashrieuh wahudnan	14.8	3898	3700	12872	11672	24544
Sabar almwadim	202	16358	16019	57832	51701	109533
Almisrakh	91	14140	14227	52383	47871	100254
Khadir	460	18415	17182	58403	54243	112653
Alslw	89	7851	8005	28667	21165	49832
Alshamayatayn	918	28970	25587	85270	67198	152486
Al-Wasiah	439	4669	4431	13854	12936	26790
Hayfan	197	13660	12151	42637	32651	75288
Almuzafar	160.5	28173	25666	80021	91249	171315
Alkahrah	160.5	25338	22967	69769	76350	146259
Salah	160.5	24196	22670	71856	77406	149394
Altaezia	160.50	31956	29935	98573	99593	198169
Maafir	208.6	17856	16858	60571	50349	110924
Almuasit	208.8	17449	17334	65334	50523	115857
Samie	208.6	5385	5928	22965	18499	41464
Değer	-	-	5	9	12	21
Toplam	10321	392904	367732	1242991	1150051	239342

Kaynak: <https://yemen-nic.info/>

2.3. Kent ve Kentleşme

Turan Şah'ın Yemen'e gelip yönetimi ele geçirerek Taiz'i entelektüel bir başkente dönüştürmek istemiştir. Birçok doğal ve tarihi güzelliğe sahip şehir bu dönemde yeniden inşa edilmiştir. Bu dönemde Taiz'de birkaç yeni yerleşim birimi oluşturulmuştur. Bunların en önemlileri Adinah, Aimgrabh, Thabat ve Sulayhi tarafından inşa edildiğine inanılan Taiz Kalesidir (Hamid, 2009: 183-184).

Eyyubi döneminin ardından Resuli dönemi başlamış ve bu dönemde de Taiz genişlemeye devam etmiştir. Bu dönemde İbnü'l-Müjavar, Yaqoot al-Hamwi ve İbn Battuta gibi eski yazarlar da Taiz'i ziyaret etmiştir. Taiz şehri dört bölümden oluşmaktadır; Kalenin güneyinde yer alan Aimgrabh, kalenin kuzeyinde yer alan Adinah, Eyyubi döneminde bahçelerden oluşan Thabat ve Resuli dönemi başladıktan sonra inşa edilen Saalah bölgesi (Al-Sururi, 1229-1454, s. 623-624).

Taiz Şehri'nin bu dönemde ortaya çıkmasına ve büyümesine yardımcı olan çeşitli faktörler bulunur. Bunlar yalnızca beşeri ve doğal faktörler değildir. Kalenin inşası, insanları yan yana yaşamaya ve konutlarını yan yana inşa etme alışkanlıkları da bu faktörler arasında gösterilebilir. Thabat gibi yerleşim yerlerinin sahip olduğu yeşil alanlar ve temiz hava, daha önce de bahsettiğimiz gibi, kaleyi her yönden çevreleyen köylerin oluşmasına yol açmıştır. Köylerin kuruluşundan sonra, birbirleriyle birleşinceye kadar geçen süreç boyunca köyler arasındaki boşluklar yeni sakinlerle ve yeni konutlarla doldurulmaya devam edilmiştir. Ayrıca Taiz'in iyi konumu ile yollarının ulaşım elverişli olması insanların rahat hareket etmesini ve ticaret yapmasını kolaylaştırdığı gibi Taiz'in gelişmesinde de önemli bir rol oynamıştır (el-Mücahid, 1997, s. 21,29).

Osmanlı Devleti'nin gelişinin ardından Taiz'in gelişmesine neden olan Mukha limanının varlığı kahve ticaretinin artmasını sağlamıştır. Ayrıca bu dönemde Osmanlı Devleti tarafından bazı binalar, camiler ve okullar inşa edilmiştir. İlk hastane olarak kabul edilen ve günümüzde hala hizmet veren Cumhuri Hastanesi şehir duvarının dışında inşa edilmiştir. Bu hastanenin inşa edilmesiyle etrafındaki bölgeler gelişim göstermiş ve genişlemiştir (Al-Rahmani, 1992, s. 4).

Kent merkezinin geliştirmesinde ise sanayinin payı büyüktür. Yemen hükümeti, göçmenleri ve iş adamlarını sanayi sektöründe yatırım yapmaya teşvik etmiştir. Bu durum endüstriyel tesislerin büyüme oranının artmasını sağlarken aynı zamanda Taiz'e göç eğiliminin de artmasına neden olmuştur. Sanayi gelişmesi, kentsel büyümeyi arttırmada ve Taiz'deki nüfus yoğunluğunun artmasında önemli bir rol oynamıştır. Nüfusun ve binaların sayısında artış olunca, Taiz şehri ilk kez 18 Ocak 2001 tarihinde yürürlüğe giren Cumhuriyet Kararnamesi ile Saalah, Al-Mudhafar ve Kahire olarak 3 ilçeye ayrılmıştır. 2004 yılından sonra ise Taiz nüfus yoğunluğu yeniden değerlendirilmiş ve 23 farklı bölgeye ayrılmıştır (Onbeş Yıllık İnşaat ve Modernizasyon , 2005, s. 6). Taiz şehri, doğal, kültürel, tarihi ve mimari açısından Yemen'in en zengin şehirlerinden biri olarak kabul edilmektedir.

2.4. Ekonomik Yapı

Taiz, hayvancılık ve Almakh'daki balıkçılığın yanı sıra çeşitli ekonomik, tarımsal ve sanayi faaliyetleri ile de ünlüdür.

Tarım

Büyük tarım arazilerine sahip olan Taiz, kahve, narenciye, muz, mango, tahıl, sebze ve nar yetiştiriciliği ile de ön plana çıkmaktadır. Tarım sektöründe Yemen Cumhuriyeti şehirleri arasında 6'ncı sırada yer almaktadır. Taiz'deki ekili arazi miktarı, Yemen Cumhuriyeti'ndeki toplam ekili arazinin %6.07'sini oluşturmaktadır (Qahtan, 2018, s.153-153).

Endüstri

Taiz şehrinde, gıda fabrikaları ve Al-Barh Çimento Fabrikası bulunmaktadır. Ayrıca peynir üretimi, kahve üretimi ve ihracatı da yine burada gerçekleştirilmektedir.

Hayvancılık

Almakh şehrinin kıyılarında balık tutmanın yanında, birçok aile koyun ve deve gibi çeşitli hayvancılık faaliyetlerinde bulunmaktadır. Kıyı bölgelerinde ise kümes hayvanları yetiştiriciliği yapılmaktadır.

Yeraltı Kaynakları

Taiz şehrinde bakır, kobalt, nikel ve platin çıkarılma faaliyetleri ve üretimi yapılmaktadır (Yemen Cumhurbaşkanlığı, Ulusal Bilgi, Kaynaklar ve Taiz Valiliği Yatırım Fırsatları Merkezi).

2.5. Sosyo-Kültürel Yapı

Yemen modernleşme yoluna geç giren bir ülkedir ve toplumun karakteri geleneksel olarak değerlendirilebilir. Özellikle kuzey bölgelerinde sosyal yapının büyük kısmı kabile

ve aşiretlerden oluşmaktadır. Taiz ve Aden'in güney ve orta bölgelerde ise köyler bulunmaktadır (Merkezi, Algazera Araştırma, 2011).

Taiz mahalleleri farklı yapılara sahip kahverengi tuğlalı evlerinin rengiyle ünlüdür ancak şehrin camileri evlerin aksine beyaza boyalıdır. Bunlardan en ünlüleri Eşrefiye Camii ve aynı zamanda bir okul olan Al-Mudhaffar Camii'dir. Osmanlı döneminde Jabal Sabr'in zirvesine inşa edilen eski kale 450 metre yüksekliktedir ve Kahire Kalesi olarak bilinmektedir. Taiz'in en önemli tarihi simgeleri; Eski Taiz, Bab alkabir, Bab Musa, Muzafferiyeye Okulu, Eşrefiyya Okulu, Maatbiya Okulu, Al-Atabekiyya Okulu, Hüseyiniya Kubbesi, Abdul Hadi Al-Soudi Camii, Kahire Kalesi, saalah Sarayı, İmam Sarayı, Al-Ardı Camii ve Tha'abat köyüdür (Halif, Samiha Nasır, Yemendeki Taiz 2016).

2.6. Günümüzdeki İnsani Durum

Taiz Şehri'nde su, elektrik, temizlik vb. gibi temel kamu hizmetlerinin sağlanması neredeyse tamamen durma noktasına gelmiştir. Taiz'de, gün geçtikçe kötüleşen büyük bir bozulmaya tanık olunmaktadır. Savaş yüzünden özel kuruluşlar da faaliyetlerini durdurduğundan bu durum yoksulluğu arttırmıştır. On binlerce aile yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. İnsani Yardım Koalisyonu raporuna göre, savaşın varlığı, içeriye giriş ve çıkışların kapalı olması, petrol türevlerinin eksikliği yaklaşık bir buçuk milyon insanı etkilenmektedir. Günlük içme suyuna erişim kısıtlı olduğundan Taizliler bu sorunla boğuşmak zorundadırlar.

Taiz, 26 Mart 2015'ten bu yana, savaş ve uygulanan kuşatmalar nedeniyle zor insani koşullar altında yaşamaktadır. Taiz'de uygulanan kuşatma ve şehrin mahallelerine milisler tarafından şiddetli gerçekleştirilen saldırılar neredeyse her gün devam etmektedir. Arap koalisyonunun hatalı hava saldırıları nedeniyle binlerce ölü, yaralı ve silahlı çatışmaların varlığı bazı köy ve bölgelerden zorunlu göçler olmasına yol açmıştır.

60 binden fazla çalışan başka bir geliri olmadan sadece tek bir maaşla yaşamaktadır. Uzun vadeli maaş kesintileri ve düzensiz ödemelerle yaşam ve insani koşullar daha da zorlaşmıştır. Bu yüzden Taiz'de yoksulluğun artması, insani bir felaketin ve gıda krizinin ortaya çıkması tehdidini oluşturmaktadır (Sosyal İşler ve Çalışma Bakanlığı, 2015).

2.6.1. Sağlık Sisteminin Durumu

Taiz'deki sağlık sistemi, kuşatma, şehirdeki petrol türevlerinin eksikliği ve sağlık personelinin Al-Askari Hastanesi, Al-Brahi Hastanesi, Al-Jumhori Hastanesi ve kanser hastalığı için Al-Amal Hastanesi gibi önemli hastanelerin bulunduğu diğer bölgelere göç etmesi gibi nedenlerden ötürü belirgin bir şekilde bozulmuş durumdadır. “Taiz Kuşatma ile Öldürülüyor” raporuna göre, Taiz'de bulunan 37 hastaneden 26 tanesi kapatılmıştır. Toplam 92 klinik ve tıp merkezinden 65 tanesi ve 450 eczaneden de 334'ünün kapatıldığı belirtilmektedir (Taiz İnsani Durum Raporu Merkezi, 2017).

2016 yılında Taiz şehrinin saha raporlarına göre, sokaklarda ve yerleşim yerlerinde çöp birikmesi nedeniyle yüzlerce insan kolera hastalığı sebebiyle hastanelere akın etmiştir. Haziran ayında salgına bağlı gerçekleşen toplam ölüm sayısı sadece 86 iken, toplam vaka ve şüpheli sayısı ise 13.635'e ulaşmıştır. Al-Jumhori Hastanesine salgın sebebiyle günde 150 vaka alınmıştır. Ölüm sayısı çoğu Sharab ve Makbana'dan olmak üzere 120 kişiye kadar ulaşmıştır (Tıp Dergisi, Yemen'deki Sağlık Durumunun Bozulması, 8 Aralık 2019) Taizde temiz içme suyunun bulunmaması ve atıkların birikmesi hastalıkların yayılmasına neden olmuştur, hastalıkların yayılması ve sağlık sisteminin bozulmasıyla birlikte vatandaşların mağduriyeti artmıştır.

2.6.2. Eğitim Sisteminin Durumu

Yemen'de eğitim, yıllardır devam eden savaşın en büyük bir kurbanlarından. Savaş, eğitim sistemine büyük zarar vermiştir ve bu zarar gün geçtikçe artmaktadır. Bu durum çocukların ve gençlerin eğitim hakkını yeterince alamaması riskini beraberinde getirmektedir. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) tarafından Yemen'de eğitim konusunda yayınlanan yakın tarihli bir rapora göre, 500.000 Yemenli çocuk okulu bırakmış ve Mart 2015'te siyasi çatışmanın artmasından bu yana okula kayıtlı olmayan çocukların sayısı 2 milyona ulaşmıştır. Arap koalisyonunun başlattığı hava saldırılarının ve iç savaşın varlığı nedeniyle Yemen'deki 16 bin okulun iki binden fazlası, çeşitli nedenlerle hizmet dışı hale gelmiştir (UNICEF, 2018).

Taiz'deki okullar ise, temel ihtiyaçlara sahip olamamaları ve öğretmenlerin uzun maaş kesintileri veya maaşların düzenli ödenmemesi gibi nedenlerden ötürü eğitimlerini düzgün bir şekilde devam ettirememektedirler. 2014-2015 eğitim ve öğretim döneminde,

ilkokul ve ortaokul düzeyindeki 500'den fazla öğrencinin öğrenimini tamamlayamadığı bilinmektedir.

Taiz'deki milisler okulları silah depolama amacıyla, gizli hapishaneler veya askeri eğitim merkezleri olarak kullandıkları için, Al-Majliyah Bölgesindeki Arwa Okulu ve kamptaki Asiwaren Okulu gibi bazı okullar Arap koalisyonun hedefi olmuştur (Yemen Cumhuriyeti Sosyal İşler ve Çalışma Bakanlığı, 2015).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE METODOLOJİSİ

3.1. Araştırmanın Konusu

Dünyanın en fakir ülkelerinden biri olan Yemen Arap Baharı rüzgârından ciddi şekilde etkilenmiştir. 2011 yılının Ocak ayında gençler ve sivil toplum örgütleri tarafından başlatılan Arap Baharı sürecine zamanla kan ve şiddet bulaşmış, askerlerin ve bazı aşiretlerin muhalif göstericilerin tarafına geçip desteklemesiyle çatışmanın şiddeti artmış, boyutu ise hızla genişlemiştir. Bu olayların sunucunda 22 Kasım 2011 tarihinde Yemen Devleti'nin Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih istifa etmiştir.

Yemen nüfusunun üçte ikisi 24 yaşın altındadır. Sahra-altı Afrika dışarıda bırakıldığında Yemen, Afganistan ile birlikte dünyada en hızlı nüfus artış oranına sahiptir. Bu iki olgunun birleşimiyle genç, memnuniyetsiz ve işsiz büyük bir kesim ortaya çıkmıştır. Bu kesim, siyasî dışlanmışlık hissi ve işsizlik nedeniyle ciddi bir hayal kırıklığına uğramıştır. Başarısız bir eğitim sistemi ve gençlerin yeteneklerini geliştirme fırsatlarının olmaması nedeniyle gençler arasında işsizliğin %50 kadar yüksek olduğu tahmin edilmektedir. (Forsythe, 2011: s. 3). Kişi başına düşen gelir Yemen'de 2.600 dolar iken, komşu Umman'da 27.000 dolar civarında olması Yemen'in ekonomik durumunu özetlemektedir (www.imf.org, 2017).

Yemen bugün birçok ciddi sorunla karşı karşıyadır. Bunların başında kriz sonrası oluşan iç savaş sebebi ile zorla ikamet yerlerinden edilen Yemenlilerin yaşadığı olumsuzluklar gelmektedir. Yemen'de devam eden savaş nedeniyle milyonlarca insan geçim kaynaklarını kaybetmiş ve birçok Yemenli insani yardıma muhtaç hale gelmiştir. Yemen'de yerinden edilenlerin sayısının şu anda yaklaşık 4 milyon olduğu tahmin edilmektedir. Bunların yüzde 77'si ya gittiği yerlerde misafir olarak ya da kiralık konutlarda yaşamaktadır. Ekonomideki ciddi düşüş ve uzun süreli yerinden edilmeler rezerv miktarını hızla tüketmektedir. Yerinden edilenlerin yaklaşık %19'u kamu binalarında veya toplama merkezlerinde yaşarken bu durum kamu hizmetlerinin sınırlandırılmasına sebep olmuştur. Ayrıca burada yaşayanlar zaman zaman fiziksel şiddet veya taciz ile karşı karşıyadır (<https://www.unicef.org/ar>, 2017). Bu konunun seçilmesinin nedeni, Arap Bahar'ının başlangıcından bu yana Yemen'deki durumun ve bozulmaların devam etmesi, zaman

geçtikçe yerinden edilenlerin sayısını artması, bu konu ile ilgili daha önce yazılı bir kaynak olmaması ve mevcut durum hakkında çoğu insanın fazla bilgi sahibi olmamasıdır. Ayrıca ailemin Taiz'de ikamet eden insanlardan ve zorla yerinden edilen toplulukların içinde olması da bu araştırma konusunu seçme nedenlerimden biridir.

3.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

2010 yılının Aralık ayında Tunus'ta başlayan halk hareketleri oldukça kısa bir zaman dilimi içerisinde Orta Doğu ülkelerine yayılarak bölge ülkelerinde çeşitli protestolar ve eylemler gerçekleşmesine sebep olmuştur. "Arap Baharı" olarak adlandırılan bu süreç gerek bölge ülkeleri gerekse de bölge dışında ki ülkeler ile olan ekonomik ve sosyal ilişkilerde dalgalanmalara sebep olurken göç olaylarını da tetiklemiştir. Arap Baharından en çok etkilenen ülkelerin başında Yemen gelmektedir. Arap Baharı kuvvetli bir ekonomiye sahip olmayan Yemen'de işçi göçünün ve ekonomik sorunların daha da kötüleşmesine yol açmıştır.

Ortadoğu'da Arap Baharı ile gelişen süreçte Yemen, otoriter rejimlerin etkisi altında düzenlenen halk gösterileri, eşitsizlik ve mezheplerin yayılması için önemli duraklardan biri olmuştur. Krizden önce, Yemen nüfusunun yaklaşık yarısı yoksulluk sınırının altında yaşarken temel sosyal hizmetler çökmüş, işsizlik ise ciddi şekilde artmıştır. Başta başkent Sanaa olmak üzere ülkenin çeşitli şehirlerinde çatışmaların şiddetinin artması, devrim sürecinin çok daha sancılı geçmesine neden olmuştur.

Yemen'de meşru yönetime karşı yapılan direniş hareketleri zorlu aşamalardan geçmiştir. Gösterilere şiddetle karşılık veren yönetim, 33 yıl iktidarda kalan Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih'in görevini Cumhurbaşkanı Yardımcısı Abdurabu Mansur Hadi'ye devretmesi sonucunda zayıflamıştır. Bu noktadan sonra Yemen, yeni bir sürece girmiş ve uzun yıllar boyunca biriken yapısal sorunlarla baş etmeye çalışmaktadır.

Yemen, %70'i kırsalda yaşayan ve çoğu tarımda sektöründe çalışan 30 milyonluk nüfusa sahip bir ülkedir (Salisbury, 2011: s. 4). Yemen yıllık %3 civarında bir oranla dünyadaki en yüksek nüfus artış hızına sahiptir. Bu artış hızıyla 2050 yılında ülke nüfusunun 60 milyona ulaşacağı tahmin edilmektedir. İşsizlik oranının %50'den daha yüksek olduğu bilinen ve yoksulluk sınırının altında yaşayan kesimin ise nüfusun %43'ünü kapsadığı

Yemen’de çocukların %57,9’unun da yetersiz beslendiği tahmin edilmektedir (Durac, 2012: s. 4; Forsythe, 2011: s. 3; Salisbury, 2011: s. 7-8).

Arap Baharı’nın Yemen üzerindeki olumsuz etkilerini tespit edebilmek için Yemen’in nüfus yoğunluğu bakımından en büyük şehri olan Taiz’i örnek olarak seçilmiştir. Taiz örnek olarak seçilmesinin sebebi Taiz şehri 2015’ten bu yana yaşanan iç savaş ve Husilerin tarafından kuşatmasından dolayı yerinden edilenler sayısının hızla artmasıdır. Taiz, Yemen’de yerinden edilenlerin dörtte birini temsil etmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği (UNHCR) ’nin açıkladığı istatistiklere göre; 2020 yılı itibariyle Yemen’de devam eden savaş nedeniyle yerinden edilenlerin sayısının şu anda yaklaşık 3 milyon kişi ve Taiz’de yerinden edilenlerin sayısını 6020 bin kişiye ulaştırmıştır.

Bu çalışmada Arap Baharının Yemen için getirdiği yıkımların neticesinde ülkenin hali hazırda içinde bulunduğu işsizlik sorunu, yıkım sonrası oluşan göç hareketleri ve Taiz Şehrinden zorla göç ettirilen Yemenlilerin Arap Baharı ile olan ilişkisi incelenecektir.

Arap Baharı ve Yemen ile ilgili yapılan tez çalışmalarına bakıldığında, genel olarak değinilen konular arasında iç savaşın sebep olduğu kayıplar ve Yemen’in siyasal yapısına ve yönetim şekline dayalı çalışmalar yer almaktadır. Ancak, Arap Bahar’ının öncesi ve sonrasına dair Yemen’de ki toplumsal değişimleri ele alan çalışmaların yetersiz olduğu göze çarpmaktadır.

Arap Baharı etkilerinin görüldüğü ülkeler arasında gösterilen Yemen ile ilgili bu çalışmanın amacı literatürde değinilmeyen ve göze çarpmayan işsizlik, insani yardım ihtiyaçları, zorla göç ettirilmeye zorlanan halk (Taiz Örneği) ve göç gibi unsurlar doğrultusunda özellikle 2011 Arap Baharı sonrasında yaşanan gelişmelerin bütünü ile ele alınması ve krizin sebep olduğu bu etkilerin ortaya çıkarılarak uzun vade de nasıl, ne gibi önlemlerin alınmasının gerekli olduğu ve bu önlemlerin göç hareketlerine olan olumlu etkilerinin belirlenmesi ile bu alanda literatüre katkı sağlanması amaçlanmıştır.

3.3. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Problemleri

Yemen’de Arap Baharı’nın 2011 yılının Ocak ayında gençler ve sivil toplum örgütleri tarafından başlatılmasının ardından, 2015’te Husiler ve Suudi Arabistan liderliğiyle Arap koalisyonunun oluşturulmasına kadar geçen sürede şiddetli iç çatışmalar yaşanmış ve yaklaşık 3,4 milyon Yemenli evlerini terk ederek mülteci konumuna düşmüştür. Savaş

nedeniyle milyonlarca insan geçim kaynaklarını kaybetmiş ve birçok Yemenli insani yardıma muhtaç hale gelmiştir. Yemen'deki mülteci sayısındaki artışa paralel olarak insan ticareti sorunu ve benzeri birçok sorun ortaya çıkmaya başlamıştır. Yemende gençler arasındaki işsizlik oranının %60 ile %80 arasında olması dikkat çekicidir. Eğitim oranının da çok düşük olduğu Yemen'de eğitim imkânlarının giderek zayıfladığı, çocukların iyi ve kaliteli eğitim alamadığı bilinmektedir. Özellikle çocukların okula gidemediği, 6-15 yaş arası çocuklar farklı günlük işlerde çalışmaktadır. Dahası baskı altında ve şiddet ortamı içerisinde büyüdüğü Yemen'de bu yeni neslin varlığı bizlere geleceğin için karamsar bir resmini sunmaktadır. Birleşmiş Milletlere göre Yemen eğitimi İndeksinde 187 ülke arasında 154. sırada yer alan ülkenin okuma yazma oranı bugün %50,2 civarında. Bu oranın büyük çoğunluğu erkektir. (<https://hdr.undp.org>, 2018). Bu veriler aslında Yemen'in gelecekteki konumu ile ilgili fikir vermesi açısından son derece önemlidir. Ülke genelinde var olan eğitim, işsizlik ve sağlık sorunları ile zorunlu göç gibi birçok sorun yaşanan çatışmaların nihayete ermesindeki en büyük engellerdir.

3.4. Araştırmanın Modeli

Arap Baharından sonra Yemenlilerin yaşadığı sorunlar ve sosyal hizmet gereksinimlerin tespit edebilmek için Yemenin nüfus bakımından en büyük şehri olan Taiz'i örnek olarak seçilmiştir. Bu çalışmada nicel bir araştırma yöntemlerini kullanılmıştır. Taiz şehrinden İbb şehrine göç etmek zorunda kalan insanlar ile anket çalışması yapılmıştır. Bu hususu araştırmanın dördüncü bölümündeki metodoloji bahsinde detaylı olarak açıklanacaktır.

3.6. Evren ve Örneklem

Arap Baharından sonra Yemen'de yerinden edilenlerin dörtte birini temsil olan Taiz şehri araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. 3 milyon nüfuslu sahip olan Taiz şehrinden 6020 bin kişi zorla evlerini terk etmek zorunda kalmış. Taiz şehrinden İbb şehrin'e göç etmek zorunda kalan insanlar ve bu krizi yaşayan 499 insan üzerinde yapılan anket araştırmanın örneklemine oluşturmaktadır. Örneklem seçerken basit rastgele/tesadüfi örnekleme tekniği kullanmıştır. 499 kişilik örnekleme grubu Taiz'de göç zorunda kalan kişiler'den % 12 tekabül etmektedir. Anket sonuçları ve toplanan veriler, grafiklere dönüştürülerek, detaylı

analizleri ve bulguların değerlendirilmesi yapılmıştır. Bunlar dördüncü bölümde tartışılmıştır.

3.7. Verilerin Toplanması ve Analizi

Verilerin toplanması işleminin başında Anket Forum'u oluşturulduktan sonra Taiz şehrinden İbb şehrine göç etmek zorunda kalan insanlar yaşadığı okul ve göçmen kamplarına gidilerek, yüz yüze bilgisayar ve telefon vasıtasıyla anketler yapılmıştır. Elde edilen veri girişleri yapılarak verilerin toplanma işlemi gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada Yemen'in Taiz şehrinde 499 kişi ile anket yapılmıştır. Anket sonuçları SPSS programı ile değişkenler arasında basit ve çapraz ilişkilerin kurularak tabloların dökümü yapılmıştır. Daha sonra ilgili tablolar yorumlanarak konu detaylı bir şekilde ele alınmıştır. 499 kişi üzerinde yapılan anket sonucunda, insanların üzerinde oluşan psikolojik, sosyo-ekonomik olumsuzluklar gözlenmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULARIN YORUMU

Çalışmanın bu bölümünde araştırma kapsamında oluşturulan anket formunun uygulandığı bireylerden oluşan araştırma grubunun bulgularına yer verilmiş ve bu bulguların değerlendirilmesi yapılmıştır. Yedi ana başlığa ek olarak çeşitli alt başlıklara da sahip olan bu bölümde, anket sonuçları demografik, psikolojik ve ekonomik açıdan yorumlanmıştır. Birinci başlık altında sosyo-demografik özellikler ele alınmış, cinsiyet, yaş, öğrenim durumu, medeni durum ve bunlara ek olarak ailedeki çocuk sayısı ile ilgili bulgular değerlendirilmiştir. Ardından ikinci başlık altında ankete katılım sağlayan her bir bireyin göçten önce ülkelerinde nasıl bir yaşam sağladığını anlamak amacıyla hareket edilmiştir. Bu sebeple bireylerin göçten önce barındıkları evin mülkiyet durumu, aylık gelirleri ve meslekleri incelenmiştir. Üçüncü kısımda, bireylerin niçin göç ettikleri sorusu üzerine yoğunlaşmış ve bu amaçla göç etmenin en önemli sebepleri, göç edilen yerin seçimi ve aile bireylerinden kayıp verilip verilmediği sorularına odaklanılmıştır. Dördüncü başlık altında, bireylerin göç olgusunu nasıl algıladığını anlamak amacıyla göç edilen yerde insanların kendilerine yönelik tutumları, göç etmenin bireylere hissettirdikleri ve göçün ardından sık karşılaşılan sorunlar konu edinilmiştir. Daha sonra beşinci başlık altında göç sonrası barınma, sağlık ve ekonomik konularına değinilmiş, göç edilen yerde barınılan evlerin mülkiyeti, aynı evde kaç bireyin yaşadığı, göç sonrası bireylerin gelir durumu ve maaş alma sıklıkları ile faydalanılan eğitim, sağlık ve güvenlik hizmetlerinden bahsedilmiştir. Altıncı bölümde hem göç öncesi hem de göç sonrası verilen sosyal yardımların ne düzeyde olduğunu anlamak amacıyla öncelikle bireylere göç edilmeden önce kendi ülkelerinde evlerinin veya iş yerlerinin zarar görüp görmediği sorusu yöneltilmiştir. Ardından zararların giderilmesi için geliştirilen politikaların yeterliliği hakkında görüş belirtmeleri istenmiştir. Göçün ardından herhangi bir yardım kuruluşunda destek alınıp alınmadığı da sorulmuştur. Son bölümde ise göç edilen yer hakkındaki görüşlerin anlaşılması amacıyla memleketleri Taiz'e ne zaman dönecekleri, Taiz'in mevcut durumu hakkında haber alınıp alınmadığı, halen orada tanıdıklarının olup olmadığı ve Yemen'deki tarafların çatışmayı devam ettirip ettirmeyeceğine dair fikirleri alınmıştır.

4.1. Göç Edenlerin Demografik Özellikleri

Hazırlanan çalışmanın bu bölümünde anket formunun uygulandığı bireylerin cinsiyeti, yaşı, öğrenim durumu, medeni durumu ve sahip oldukları çocuk sayısı hakkında elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

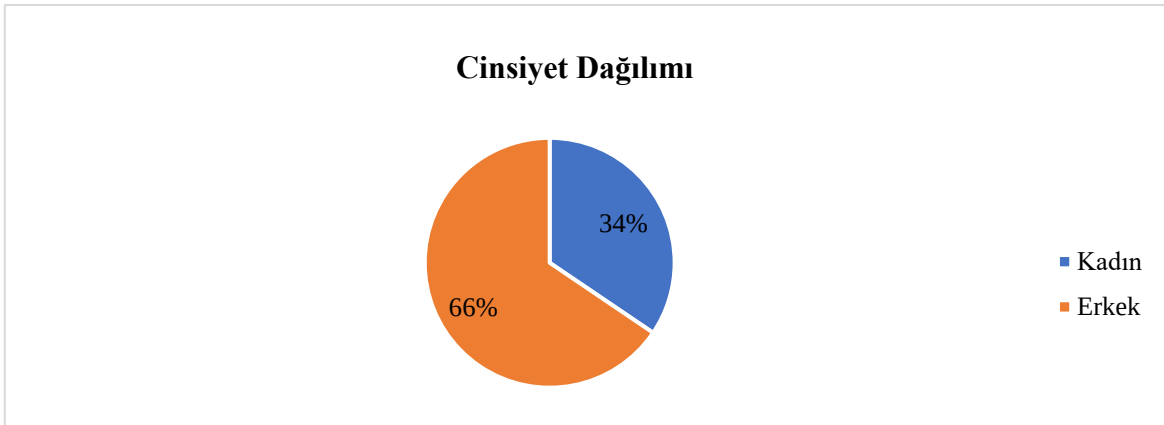
4.1.1. Cinsiyet

Bu başlık altında ankete katılan bireylerin cinsiyetleri değerlendirilmiştir. Unutulmamalıdır ki ankete katılan birey sayısı kadar cinsiyet oranları da büyük önem taşımaktadır. Cinsiyet dağılımının büyük önem arz etmesinin en önemli sebebi, erkek egemen toplumlarda araştırmaya katılan kadın bireylerin sayısının düşük olduğunun gözlenmiş olmasıdır. Cinsiyet dağılımının orantılı olması, göç öncesinde ve sonrasında gerçekleşen olayların ve bu olayların hissettirdiklerinin çoğunlukla erkek veya çoğunlukla kadın bakış açısı ile değerlendirilmiş olmasının önüne geçmektedir. Bu sebeple ankete katılan kadın bireylerin sayısının erkek bireylerin sayısının en az yarısı kadar olmasına özen gösterilmiştir.

Araştırma grubundakilerin cinsiyet dağılımını anlamamızı sağlayacak veriler aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

Tablo 2. Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	Sayı	%
Kadın	172	34,46
Erkek	327	65,53
Toplam	499	100

Şekil 2. Cinsiyet Dağılımı

Bu noktada belirtmek gerekir ki göç alan hemen her toplumda göç eden bireylerin cinsiyetinin erkek olduğu yönündeki görüşler ağır basmaktadır. Fakat göç eden kadınların ve çocukların sayısı azımsanamayacak kadar çoktur.

Araştırma sonuçlarına göre göç eden erkeklerin oranı %65,53 iken kadınların oranı %34,46'dır. Erkeklerin sayısı, kadınların sayısından 155 kişi fazladır. Bunun sebebi olarak, anket çalışması sırasında erkekler ile görüşmenin kadınlara nazaran çok daha kolay olmasının yanı sıra kadınların ön planda tutulmuyor olması da gösterilebilir. Bu sebeple erkekler araştırma grubunda sayıca üstün hale gelmiştir. Fakat buna rağmen erkeklerin en yarısı kadar kadın ile görüşme gerçekleştirilmiş ve anket çalışmasına katılmaları sağlanmıştır.

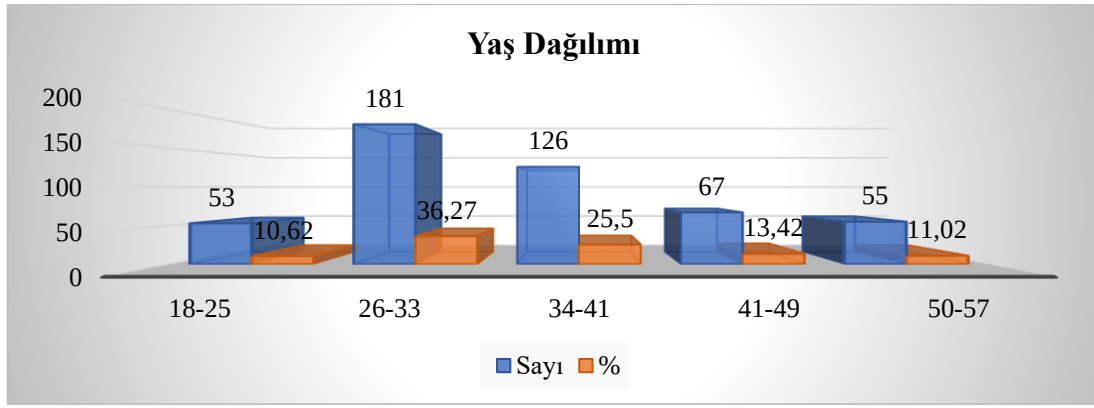
4.1.2. Yaş

Göç eden bireylerin yaşlarına bağlı olarak anket çalışmasında belirtmiş olduğu fikirler ve olayları yorumlayış şekilleri değişiklik gösterebilmektedir. Nasıl ki bir kadın ve erkek arasında fark var ise genç biri ile yaşlı birinin olayları algılama ve yorumlama düzeyi de farklılık gösterir. İnsanlar olgunlaştıkça yaşanan olayları daha iyi kavrar ve eleştirir, kendini ifade ediş düzeyleri de gelişir. Bu sebeple 18 ile 57 yaş aralığında olan bireyler ankete dâhil edilmiş ve 18 ile 57 arasındaki farklı yaş gruplarından örneklem grubu oluşturulmak istenmiştir.

Belirtilen yaş aralığında oluşturulan örneklem grubunun sahip olduğu değerler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 3. Yaş Dağılımı

Yaş	Sayı	%
18-25	53	10,62
26-33	181	36,27
34-41	126	25,5
41-49	67	13,42
50-57	55	11,02
Toplam	499	100,0

Şekil 3. Yaş Dağılımı

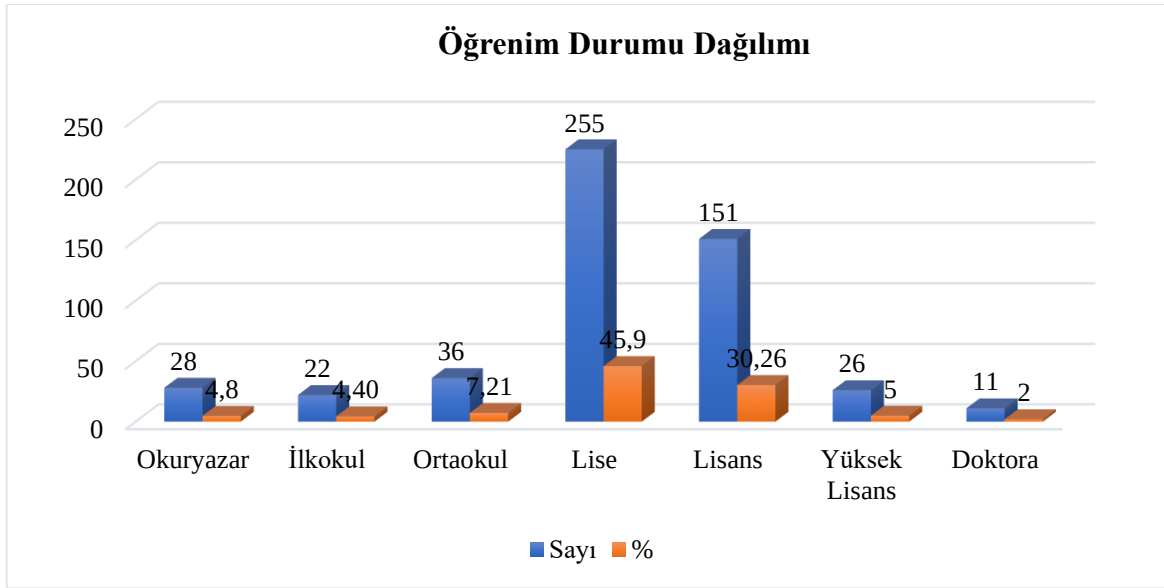
Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi araştırma grubu içerisinde %10,62'si 18-25 yaş arası, %36,27'si 26-33 yaş arası, %25,5'i 34-41 yaş arası, %13,42'si 41-49 yaş arası ve son olarak da %11,02'si 50-57 yaş arasında bulunmaktadır. Göçü tetikleyecek iç karışıklıkların, savaşın veya benzer şekilde şiddet içeren olayların ardından her yaş grubunun yaşanan kötü olaylara karşı verdiği tepki aynı mıdır yoksa farklılık göstermiş midir sorusuna yanıt aranmak amacıyla çalışılmıştır. Belirtilen yaş gruplarının cevapları incelendiğinde en küçük yaş grubu ile en büyük yaş grubu arasında verilen cevaplar yönünden değişikliğin olduğu tespit edilmiştir.

4.1.3. Öğrenim Durumu

Bireylerin yaşananlara bakış açısını değiştiren bir diğer faktör de eğitim düzeyleridir. Tahsilli insanların yaşananları birden fazla pencereden görebildiği ve detaylı analiz edebildiği söylenebilir. Bu sebeple araştırma grubunun öğrenim düzeyi de sorgulanmıştır. Ankete katılan 499 kişinin öğrenim durumu aşağıdaki tablodaki gibidir.

Tablo 4. Öğrenim Durumu Dağılımı

Öğrenim Durumu	Sayı	%
Okuryazar	28	4,80
İlkokul	22	4,40
Ortaokul	36	7,21
Lise	255	45,09
Lisans	151	30,26
Yüksek Lisans	26	5
Doktora	11	2,00
Toplam	499	100,0

Şekil 4. Öğrenim Durumu Dağılımı

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi araştırma grubunun %4,80'i yalnızca okur-yazarken, %4,40'ı ilkokul, %7,21'i ortaokul, %45,9'sı lise düzeyinde eğitim almıştır. Ayrıca %30,26'u üniversite okumuş, %5'i yüksek lisans ve %4'i de doktora düzeyinde eğitim almıştır.

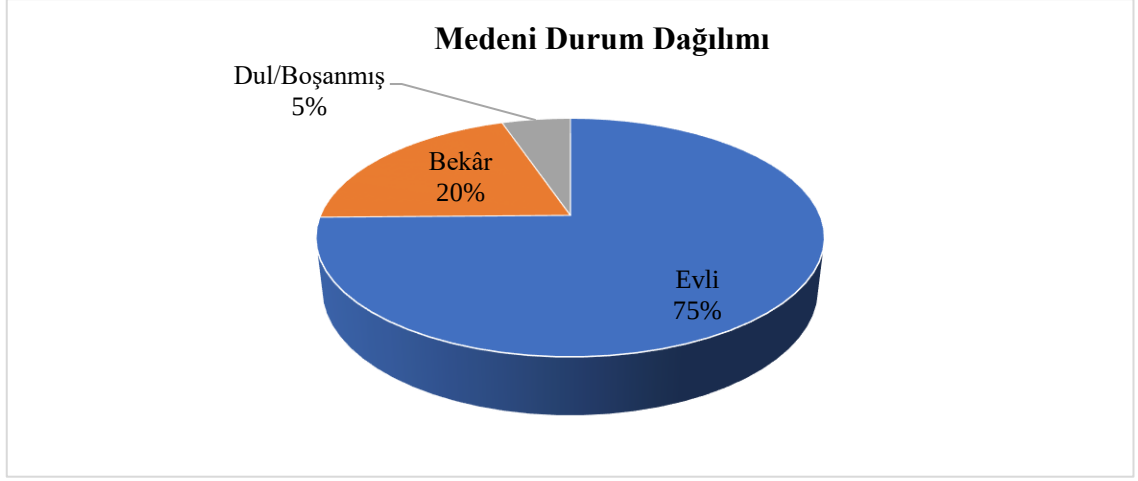
Tablodaki verilerden de açıkça anlaşıldığı gibi her öğrenim düzeyinde insan araştırma grubunda yer almaktadır. Bu sayede yalnızca okur-yazar olan bireylerden doktora düzeyinde eğitim almış bireylere kadar her seviyeden insanın bakış açısı ve olaylara getirdiği yorum anlaşılmıştır. Öğrenim düzeyinin, bireylerin olaylara getirdiği yorumları ne derece etkilediği açıkça görülmektedir.

Taiz şehri içinde çok sayıda eğitimli ve bilgili insan yaşaması ve birçok eğitim merkezi bulunması için Yemen'in kültür başkenti olarak ismi verilmiş.

4.1.4. Medeni Durum

Tablo 5. Medeni Durum Dağılımı

Medeni Durum	Sayı	%
Evli	373	74,74
Bekâr	100	20,04
Dul/Boşanmış	26	5,21
Toplam	499	100,0

Şekil 5. Medeni Durum Dağılımı

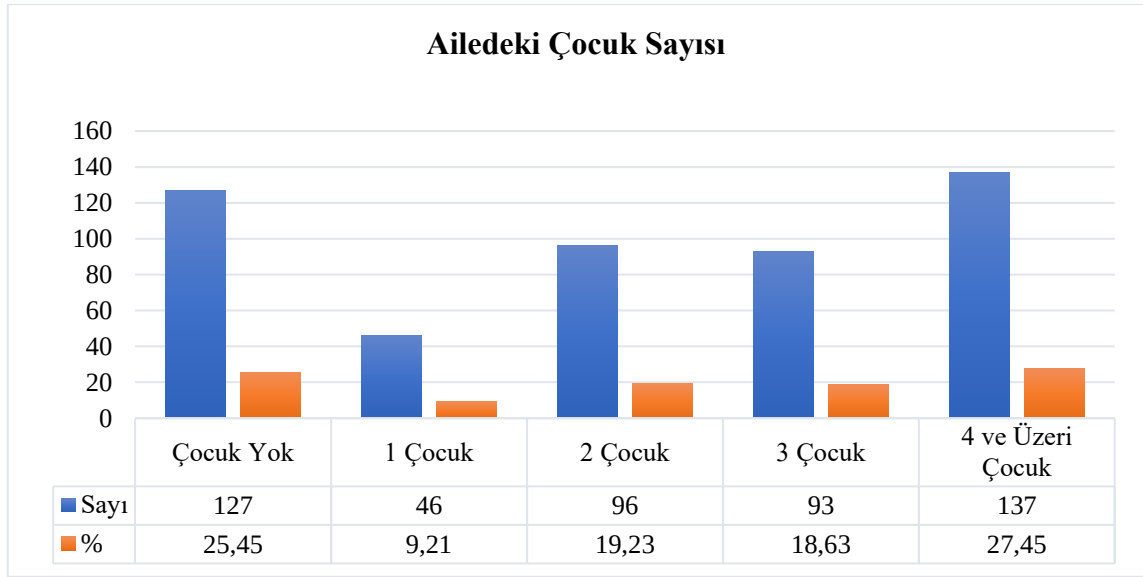
Araştırma grubunun medeni durumu incelendiğinde 499 kişinin, %74,74'ünün evli, %20'04'ünün bekâr, %5,21'inin ise dul kalmış veya boşanmış olduğu görülmektedir.

Sosyal bilimler alanında önemli bir değişken olarak görülen medeni durum, bireylerin bakış açılarını ve tutumlarını etkilemektedir (Açıkgöz, 2013,1s.42). Bu sebeple çoğunlukla evli olan kişilerden seçilen araştırma grubunun medeni durumu üzerinde durulmuştur. Fakat bekâr kişilerinde araştırma grubun içerisinde yer alması ve görüş bildirmesi ile araştırmanın nesnelliği korunmak istenmiştir.

4.1.5. Ailedeki Çocuk Sayısı

Tablo 6. Ailedeki Çocuk Sayısı

Çocuk Sayısı	Sayı	%
Çocuk Yok	127	25,45
1 Çocuk	46	9,21
2 Çocuk	96	19,23
3 Çocuk	93	18,63
4 ve Üzeri Çocuk	137	27,45
Toplam	499	100

Şekil 6. Ailedeki Çocuk Sayısı

Araştırma grubunda bireylerin sahip olduğu çocuk sayıları incelendiğinde hiç çocuğa sahip olmayan bireyler araştırma grubunun %25,45’ini oluştururken, en az bir çocuğa sahip bireyler ise %9,21’ini oluşturmaktadır. 2 çocuğa sahip olanlar %19,23, 3 çocuğa sahip olanlar ise %18,63’ünü kapsamaktadır. 4 ve üzeri çocuk sayısına sahip bireyler ise %27,45 ile en fazla orana sahiptir.

Göç ve göçten sonraki yaşam üzerinde fazlaca etkisi olduğu bilinen çocuk sayısının belirtilmesi ile araştırma grubun içerisinde yer alan bireylerin bildirdiği görüşlerin ne şekilde değişkenlik gösterdiğinin anlaşılması hedeflenmiştir.

4.2. Göçten Önce Taiz’deki Yaşam

4.2.1. Göçten Önceki Yaşam

Çalışmanın bu bölümünde araştırma grubunun; göç etmeden önce yaşadıkları evin kendilerine ait mi yoksa kira mı olduğu, aylık gelir durumları ve düzeni ile mesleklerinin neler olduğu oldukları mesleğin neler olduğu incelenmiştir.

4.2.2. Barınılan Yerin Mülkiyet/Kira Durumu

Araştırma grubunda yer alan bireylerin göçten önce yaşadıkları evin kendilerine mi ait olduğu yoksa kira mı olduğu ile ilgili veriler aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 7. Göç Öncesi İkamet Durumu

İkamet Durumu	Sayı	%
Kendilerine ait/Mülk	284	56,91
Kiralık	187	37,47
Ücretsiz	28	5,61
Toplam	499	100,0

Şekil 7. Göç Öncesi İkamet Durumu

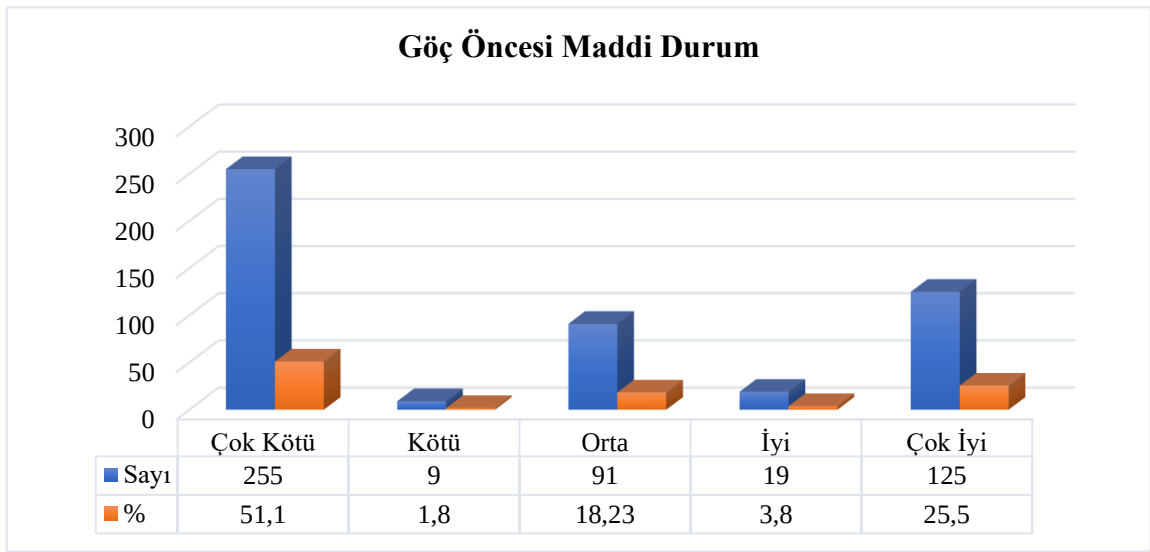
Göç edenlerin göç etmeden önceki ikamet durumları incelendiğinde %56,91'inin kendine ait bir evde yaşadığı, %37,47'sinin kiracı olduğu ve geriye kalan %5,61'inin ise herhangi bir ücret ödemediği anlaşılmaktadır.

Belirtilen veriler incelendiğinde anket grubunun yarısından fazlasının kendilerine ait bir evde yaşadığı görülmektedir. Fakat bu mülklerin bölgenin durumu genel olarak incelendiğinde birim fiyat açısından değerlendirmek gerekir ise değerli mülkler olmadığı anlaşılmaktadır. Ev sahiplerinin göç sebeplerinin bir kısmı ise, evlerinin büyük ölçüde zarar görmüş olması veya yaşanan çatışmalarda aile bireylerinin ağır şekilde yaralanması veya vefat etmesi olduğu bilinmektedir. Bu ve benzeri sebeplerle evlerini terk etmek zorunda kalan bireyler, evlerinin mülkiyetlerinin kendilerine ait olması sebebiyle daha büyük bir üzüntü yaşamışlardır.

4.2.3. Aylık Gelir Durumu

Tablo 8. Göç Öncesi Maddi Durum

Aylık Gelir Durumu	Sayı	%
Çok Kötü	255	51,10
Kötü	9	1,80
Orta	91	18,23
İyi	19	3,80
Çok İyi	125	25,50
Toplam	499	100,0

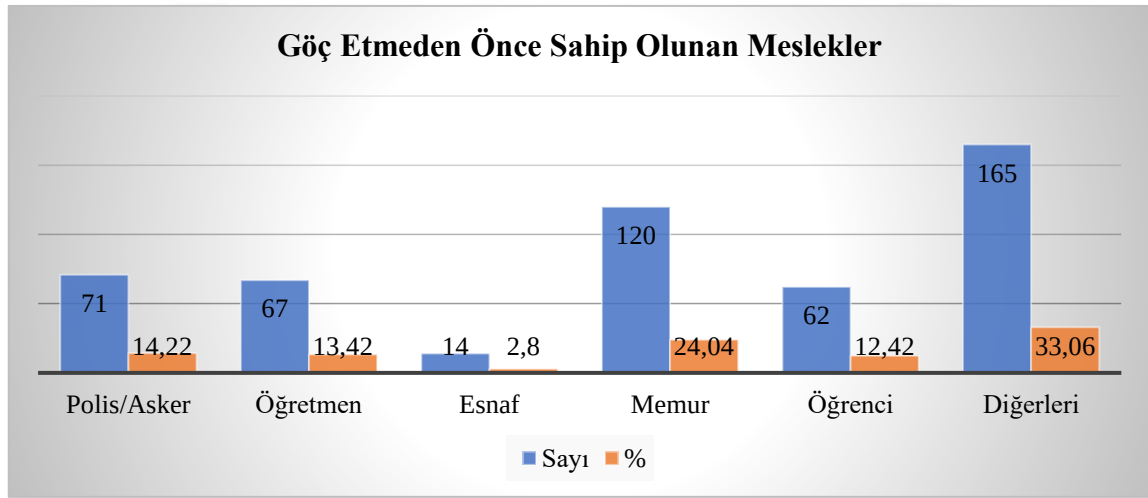
Şekil 8. Göç Öncesi Maddi Durum

Yukarıda yer alan tabloda görüldüğü gibi araştırma grubunun %51,10 gibi büyük bir çoğunluğu göç öncesindeki aylık gelir durumları çok kötüdür. Buna karşın gelir durumunu orta ve üzeri şeklinde yorumlayanların toplam oranı ise yalnızca %47,53 olmuştur. Elde edilen bu veriler doğrultunda bölgede yaşan standartlarının oldukça düşük olduğu yorumu getirilebilir.

4.2.4. Sahip Olunan Meslek

Tablo 9. Göç Etmeden Önce Sahip Olunan Meslekler

Meslek Durumu	Sayı	%
Polis/Asker	71	14,22
Öğretmen	67	13,42
Esnaf	14	2,80
Memur	120	24,04
Öğrenci	62	12,42
Diğerleri	165	33,06
Toplam	499	100,0

Şekil 9. Göç Etmeden Önce Sahip Olunan Meslekler

Araştırma grubunun mesleki dağılımları yukarıda verilen tabloda yer alan veriler ışığında incelendiğinde, sürekli bir geliri olan bireylerin sayısının oldukça fazla olduğu görülmektedir. Polis/asker, öğretmen veya memur oranı toplam %51,68'dir. Bu grup içerisinde yer alanların, aylık gelirlerinin düzenli şekilde ödendiği ya da ödenmesi gerektiği düşünülürse buna rağmen göç etmiş olmaları Taiz'deki durumun ciddiyetini gözler önüne sermektedir.

Esnaflar da %2,80 ile her ne kadar düşük bir orana sahip olsa da, kurulu bir düzene ve işletmeye sahip olmaları sebebiyle aynı şekilde değerlendirilebilir. Öğrenci oranı ise %12,42 olarak gösterilmiş, diğer kategorisinde değerlendirilen çeşitli meslek grupları veya çalışmayan kimseler ise %33,06 oranına ulaşmışlardır.

4.3. Göç ve Nedenleri

Arap Baharı'nın ardından, Yemen'in birçok bölgesinde on binlerce insan göç etmek zorunda kalmıştır. Çalışmanın bu bölümünde de Yemen'de yaşanan olaylar yüzünden yerleşim bölgelerini terk etmek zorunda kalan insanlar hakkında elde edilen veriler yer almaktadır. Bu sebeple bu bölümde, insanları göç etmeye zorlayan en önemli sebepleri, göç edilen yerin seçiminde etkili olan faktörleri ve göç etmeden önce yakın ailelerinden bir kayıp verip vermedikleri hakkındaki veriler değerlendirilmiştir.

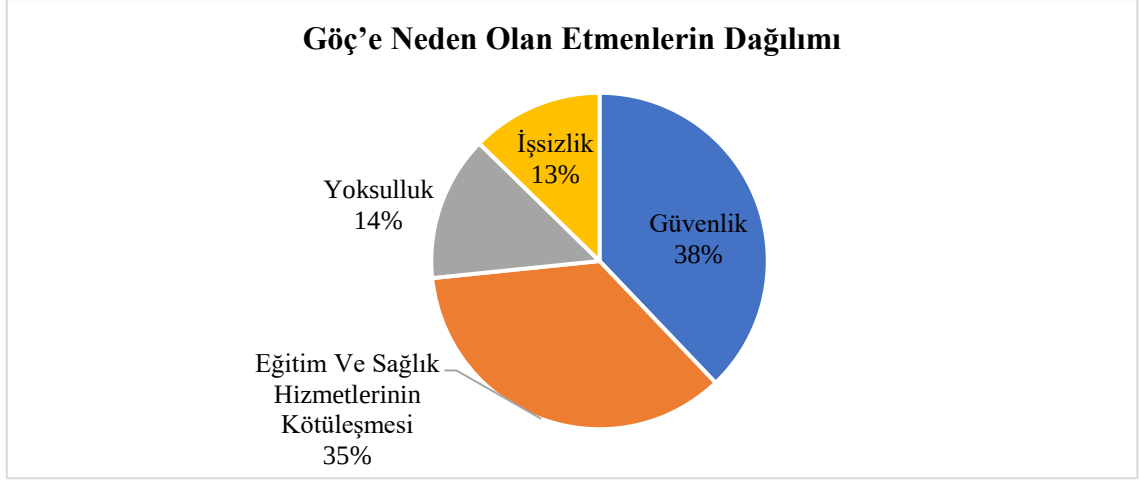
4.3.1. Göç Etmenin En Önemli Sebepleri

Göç kavramı çalışmanın önceki bölümlerinde de bahsedildiği üzere, kişilerin veya toplulukların yaşam alanlarından zorunlu olarak veya kendi rızaları ile kimi zaman belli bir süreliğine kimi zaman ise bir daha geri dönmek üzere terk etmeleri şeklinde tanımlanabilir. Yaşanan zorunlu göçler, insanların yaşanan olumsuz durumların ardından mecburen ve isteksiz bir şekilde gerçekleştirdiği göçlerdir. Elbette zorunlu göçlerin birçok sebebi olabilir. Çalışmanın bu bölümünde de zorunlu şekilde göç etmek zorunda kalan insanların, bu kararı almasına sebep olan en önemli etkenler değerlendirilmiştir.

Aşağıda yer alan tabloda araştırma grubundaki bireyleri göç etmeye zorlayan en önemli sebepler ve bunlara ait oranlar görülmektedir:

Tablo 10. Göç'e Neden Olan Etmenlerin Dağılımı

Göçe Neden Olan Etmenler (Çok Seçenekli)	Sayı	%
Güvenlik	269	53,90
Eğitim ve Sağlık Hizmetlerinin Kötüleşmesi	252	50,50
Yoksulluk	99	19,83
İşsizlik	90	18,03

Şekil 10. Göç'e Neden Olan Etmenlerin Dağılımı

Yukarıdaki tabloda insanların göç etmelerine sebep olan çeşitli etmenler görülmektedir. İnsanlar bu etmenleri göç etmelerindeki en önemli sebepler olarak nitelendirmiştir. Yemen’de Arap Baharı’nın ardından giderek kötüleşen ortamın insanları yıllardır yaşadığı yerleşim yerlerinden ayrılmak zorunda bırakması yüzünden sıralanan bu göç nedenlerini tahmin etmek zor bir durum değildir. En büyük etken tabloda da görüldüğü üzere “güvenlik” sorunudur. Ardından, bölgede eğitim ve sağlık hizmetlerinin kötüleşmesi gelmektedir. Yaşam standartlarının fazlasıyla düştüğü bölgede diğer önemli sebepler ise önce yoksulluk ardından işsizlik olarak sıralanmıştır.

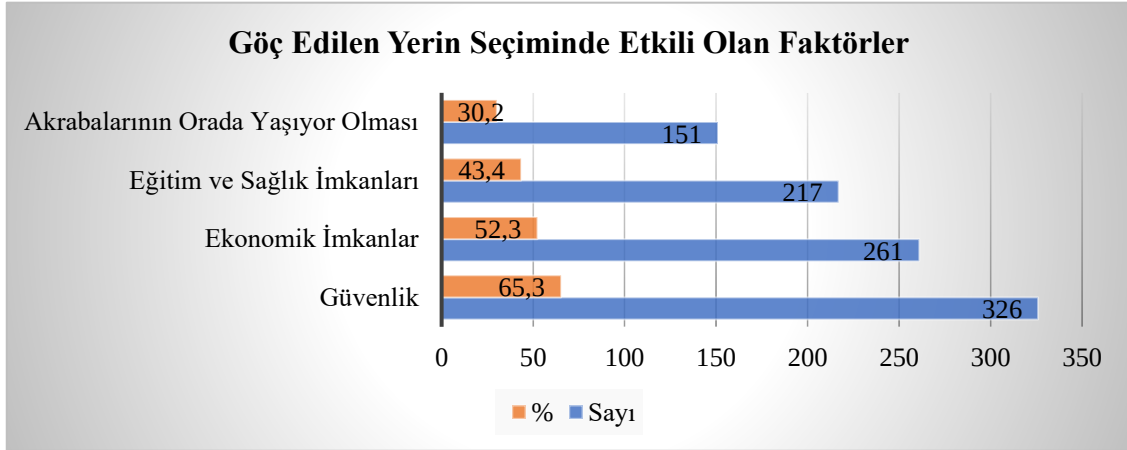
4.3.2. Göçün Edilen Yerin Seçiminde Etkili Olan Faktörler

Göç etmeye karar vermenin zor olduğu kadar göç edilecek yeri seçimi de oldukça zordur. İnsanların uzun süredir yaşadığı yeri terk etmesi ve yeni bir yerleşim yerine göç etmek zorunda kalması, yeni bir çevre, yeni bir yerleşim yeri, yeni bir yaşam ve yeni insanlara hatta yeni bir dile adapte olması hiç de kolay değildir. Bütün bunlar ele alındığında göç edilecek yerin seçiminde insanların belirli faktörleri değerlendirdiği görülmektedir. Çalışmanın bu bölümünde bu faktörlere ait veriler ele alınmıştır.

Aşağıda yer alan tabloda göç etme yerinin seçilme nedenlerine ait veriler gösterilmektedir:

Tablo 11. Göç Edilen Yerin Seçiminde Etkili Olan Faktörler

Etkili Olan Faktörler (<i>Çok Seçenekli</i>)	Sayı	%
Güvenlik	326	65,3
Ekonomik İmkanlar	261	52,3
Eğitim ve Sağlık İmkanları	217	43,4
Akrabalarının Orada Yaşıyor Olması	151	30,2

Şekil 11. Göç Edilen Yerin Seçiminde Etkili Olan Faktörler

Tablo incelendiğinde göç edilen yerin seçiminde etkili olan en önemli faktör, göç edilen bölgenin güvenliği olmuştur. İnsanların bir kaos ve çatışma ortamından kaçarak, yeni bir yerleşim yerinde yeni bir hayat kurmak istediğini düşünürsek bu oran son derece normaldir. Daha sonra, göç edilen yerin ekonomik imkânları ve eğitim ile sağlık imkânlarının değerlendirildiği görülmüştür. Burada bireylerin refah seviyesini yükseltmek, daha konforlu bir hayata sahip olmak maksadıyla bu etmenleri göz önünde bulundurduğu yorumu yapılabilir.

Kendilerini daha güvenli ve huzurlu hissetmelerinin yanı sıra ekonomik gerekçeler ise sağlık ve eğitim koşullarının ardından akrabalarının da göç edilen yerde yaşıyor olması azımsanmayacak bir orana sahiptir. Göç edilecek yerde akrabaların yaşaması, bireylerin kendilerini daha güvende ve huzurda hissetmelerine neden olacak aynı zamanda göç edilen yere uyum sağlamayı da kolaylaştıracaktır.

4.3.3. Göç Öncesi Yakın Aileden Kayıp Verilip Verilmediği

Çalışmanın bu bölümünde göç öncesi yanan yerde, yaşanan çatışmalar yüzünden yakın aileden kayıp verilip verilmediği incelenmiştir.

Aşağıda yer alan tabloda yakın aileden herhangi bir bireyin ölüp ölmediğine ait veriler yer almaktadır:

Tablo 12. Göç Öncesi Yakın Aileden Kayıp Verilip Verilemediği

Yakınlık Derecesi	Sayı	%
Evet	141	28,25
Hayır	348	69,73
Toplam	499	100,0

Şekil 12. Göç Öncesi Yakın Aileden Kayıp Verilip Verilemediği

Araştırma grubundakilerin verdiği yanıtlardan da anlaşıldığı üzere, yaşanan çatışmalarda yakın aile bireyleri arasından kayıp verenlerin oranı her ne kadar kayıp vermeyenlerin oranından düşük olsa da %28,25 ile azımsanmayacak kadar fazladır. Ne yazık ki bu oran bizlere Yemen'deki içler acısı durumun ciddiyetini bir kez daha göstermektedir.

4.4. Göçün Algılanma Durumu

İnsanların isteyerek veya istemeyerek yaşam alanlarının değişmesine neden olan göç, ekonomik, kültürel, siyasal, toplumsal ve faktörlerin de etkisiyle kimi zaman daha rahat bir yaşama sahip olmak için kimi zaman ise yalnızca içinde bulunulan kaos ortamından kurtulmak

için, gerçekleştirilen yer değiştirme hareketi şeklinde ifade edilebilir. Bu ifadeden hareketle, göçün bireylerin yaşamlarını olumlu yönde etkilemek amacı taşıdığı söylenebilir. Göçten önceki zorlu yaşam koşullarından kurtulmak, hayat standartlarının yükseltilmesi, toplumsal baskıdan kurtulmak amacıyla gerçekleştirilen bu yer değiştirme, göçün ardından kimi zaman yeni sorunların da gündeme gelmesine neden olabilir. Büyük umutlar ile gelinen yerde çeşitli sorunlar ile karşılaşılabilir.

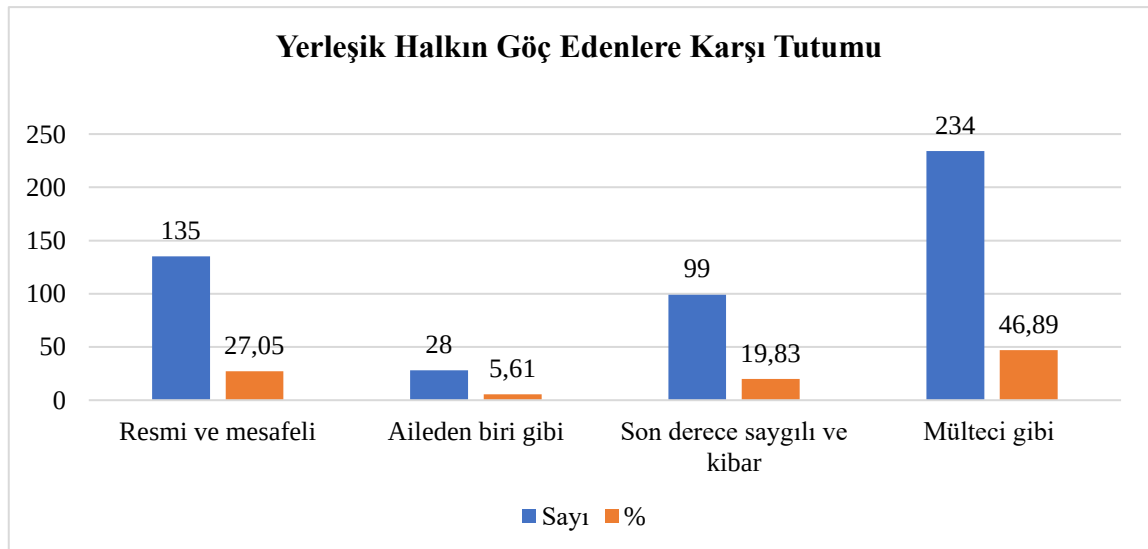
Bu sebeple araştırmanın bu başlığında, göç edilen yerde, göç edenlere karşı sergilenen tutumlar ile göç edenlerin göç ettikleri yerde bu tutumların ve daha birçok faktör etkisiyle hissettikleri ve karşılaştıkları sorunlar ve göçün ardından göç edilen yerde sık karşılaşılan sorunlar ele alınacaktır.

4.4.1. Göç Edilen Yerde Kendilerine Yönelik Tutumlar

Göç edilen yerde bulunan yerleşik halkın, göç edenlere karşı tutumu, aşağıda yer alan tabloda göç edenlerin yorumları doğrultusunda incelenmiştir:

Tablo 13. Yerleşik Halkın Göç Edenlere Karşı Tutumu

İnsanların Göç Edenlere Karşı Tutumları	Sayı	%
Resmi ve mesafeli	135	27,05
Aileden biri gibi	28	5,61
Son derece saygılı ve kibar	99	19,83
Mülteci gibi	234	46,89
Toplam	499	100,0

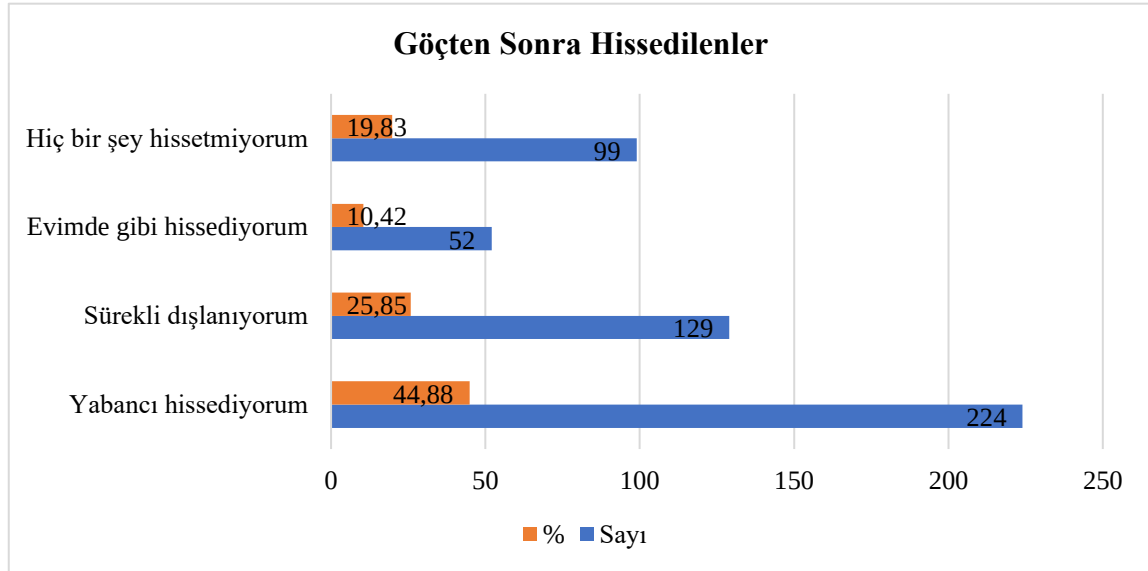
Şekil 13. Yerleşik Halkın Göç Edenlere Karşı Tutumu

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi araştırmaya katılan bireyler, göç ettikleri yerdeki halkın kendilerine yönelik tutumlarını büyük ölçüde “mülteci gibi” olarak yanıtlamışlardır. Bu oranın %46,89 olduğu göz önünde bulundurulursa durum hem göç edenler için hem de göç alan bölgedeki halk için çok da olumlu değildir. %27,05 resmi ve mesafeli davranmış, %19,83 saygılı ve kibar davranırken yalnızca %5,61 göç edenleri ailelerinden biri gibi görmüştür.

4.4.2. Göç Etmenin Hissettirdikleri

Tablo 14. Göçten Sonra Hissedilenler

Göçten Sonra Hissedilenler	Sayı	%
Yabancı hissediyorum	224	44,88
Sürekli dışlanıyorum	129	25,85
Evimde gibi hissediyorum	52	10,42
Hiç bir şey hissetmiyorum	99	19,83
Toplam	499	100,0

Şekil 14. Göçten Sonra Hissedilenler

Yukarıdaki tabloda, araştırma grubunda yer alan bireylerin göç ettikleri yerde hissettiklerine ait veriler yer almaktadır. Bu verilere göre, %44,88’i kendisini yaşadığı yerde bir yabancı gibi hissederken, %25,85’i ise toplum içerisinde dışlandığını söylemiştir.

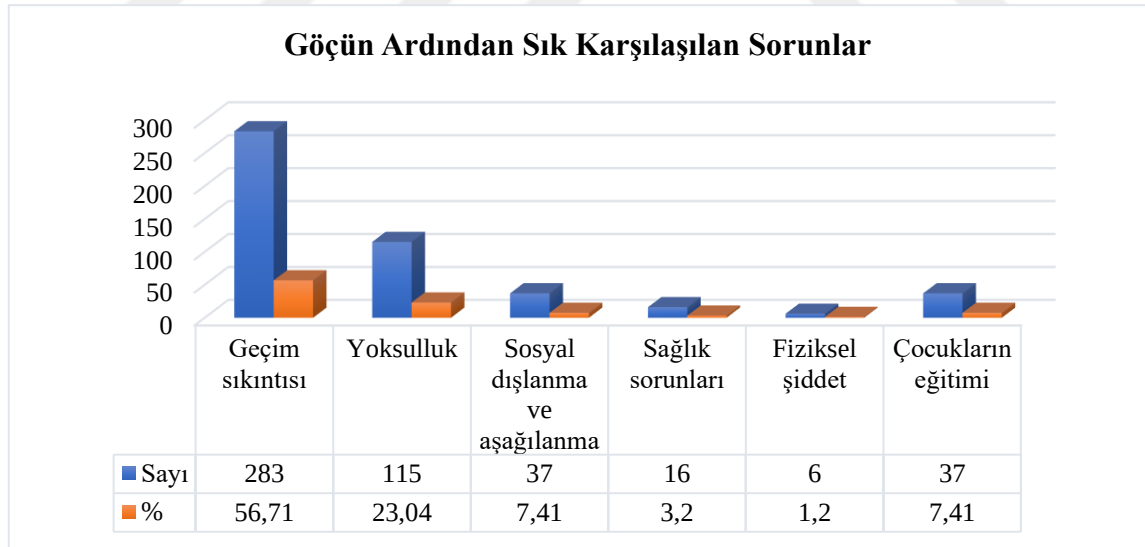
Ardından %19,83 oranı ile yeni yerleşim yerlerinde hiçbir şey hissetmediklerini söyleyenler gelmektedir. Ve kendisini evinde gibi hissedenlerin oranı ise en düşük oran olan %10,42’dir.

4.4.3. Göçün Ardından Sık Karşılaşılan Sorunlar

Araştırma grubunda yer alan bireylerin göç ettikleri yeni yerleşim yerlerinde çeşitli sorunlar ile karşıkarşıya kaldıkları bilinmektedir. Çalışmanın bu bölümünde bu sorunlar incelenmiştir. Aşağıdaki tabloda, göç edilen yerde sık karşılaşılan sorunlar hakkındaki veriler yer almaktadır:

Tablo 15. Göçün Ardından Sık Karşılaşılan Sorunlar

Sık Karşılaşılan Güçlükler (Çok Seçenekli)	Sayı	%
Geçim sıkıntısı	283	56,71
Yoksulluk	115	23,04
Sosyal dışlanma ve aşağılanma	37	7,41
Sağlık sorunları	16	3,20
Fiziksel şiddet	6	1,20
Çocukların eğitimi	37	7,41

Şekil 15. Göçün Ardından Sık Karşılaşılan Sorunlar

Tablodan belirtilen verilen incelendiğinde ilk sırada %56,71 oranı ile geçim sıkıntısı yer almaktadır. Ardından gelen %23,04 oranına sahip yoksulluk da göç edilen yerde ciddi ekonomik sıkıntıların çekildiğinin ispatıdır. Daha sonra ise sosyal dışlanma ve aşağılanma ile, çocukların eğitimi konusunda karşılaşılan güçlükler yer almaktadır. Sağlık sorunları ve

göçmenlerin maruz kaldığı fiziksel şiddet de ne yazık ki düşük oranlara sahip olsa da tabloda yerini almıştır. Bütün bunlar dikkatlice incelendiğinde, göç edilen yerde karşılaşılabilecek sorunların çeşitlilik gösterdiği rahatlıkla söylenebilir. Sosyal dışlanma, kişilerin veya toplulukların yeni yerleşim yerlerindeki toplumlara tam ya da kısmi olarak uyumunu engelleyen süreçler olarak tanımlanabilir (Dedeoğlu ve Gökmen, 2011, s.21). Aslında sosyal dışlanmanın ve ekonomik sorunların ortadan kaldırılması ile bütün bu sorunların büyük ölçüde giderileceği de aşikârdır. Bu sayede topluma adaptasyon kolaylaşacak ve iki taraf içinde olumlu gelişmeler yaşanacaktır.

Ayrıca unutulmamalıdır ki, sosyal dışlanma çok yönlü ve çok etkenli bir süreçtir ve bu olgunun ortaya çıkmasına neden olan çeşitli etkenler bulunur. Bu etkenler; konut bulma sıkıntısı, iş bulma sıkıntısı ve buna bağlı olarak yoksulluk, ayrımcılığa maruz kalma şeklinde sıralanabilir (Yükseker, 2016, s.232).

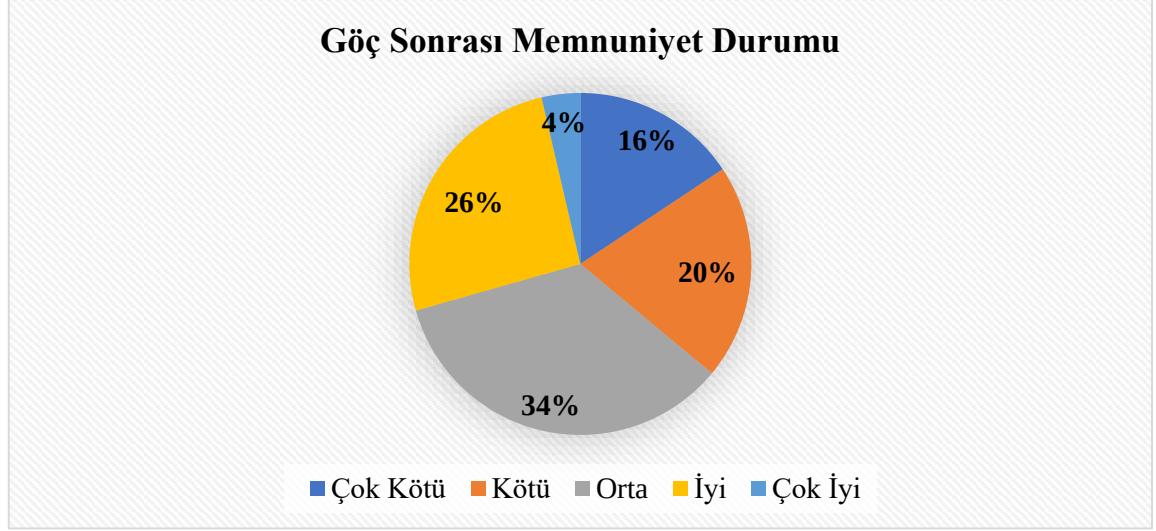
4.5. Göç Sonrası Barınma Sağlık ve Ekonomik Yaşam Koşulları

Olayların yaşandığı yerleşim yerlerinden farklı bölgelere göç edenlerin barınma, sağlık ve ekonomik yaşam koşullarında ciddi değişiklikler görülmektedir. Yemen’den göç eden bireyler, göç ettikleri yeni yerleşim yerlerinde kimi zaman geçim sıkıntısı çekmiş kimi zaman da sağlık hizmetlerinden iyi derecede faydalanamamışlardır.

Çalışmanın bu bölümünde göç edilen yeni yerleşim yerlerindeki barınma, sağlık ve ekonomik koşullardan araştırma grubunun memnuniyet düzeyi incelenmiştir. Aşağıdaki tabloda araştırma grubunun memnuniyet durumu gösterilmektedir:

Tablo 16. Göç Sonrası Memnuniyet Durumu

Aylık Gelir Durumu	Sayı	%
Çok Kötü	73	14,62
Kötü	95	19,03
Orta	161	32,26
İyi	120	24,04
Çok İyi	17	3,40
Toplam	499	100,0

Şekil 16. Göç Sonrası Memnuniyet Durumu

Tablodaki verilerden de anlaşıldığı üzere, araştırma grubunda yer alan bireylerin %32,26 oranıyla çoğunluğunun göç ettikleri yeni yerleşim yerinin eğitim, sağlık ve barınma gibi hizmetlerinden orta derecede memnundur. Bu hizmetleri iyi ve çok iyi şeklinde değerlendirenlerin toplam oranı %27,44 iken kötü ve çok şeklinde değerlendirenlerin toplam oranı ise 33,65'tir. Bu verilerden hareketle göç edilen yerleşim yeri hakkındaki görüşlerin çok da olumlu olmadığı yorumu yapılabilir.

4.5.1. Barınılan Yerin Mülkiyeti Durumu

Bu başlık altında araştırma grubunda yer alan bireylerin göç sonrası barındıkları yerin kendilerine mi ait yoksa kira mı olduğu durumu aşağıdaki tablo ile gösterilmiştir:

Tablo 17. Göç Sonrası Mülkiyet Durumu

İkamet Edilen Yer	Sayı	%
Mülk	68	13,62
Kiralık	356	71,34
Ücretsiz	31	6,21
Kamp	44	8,81
Toplam	499	100,0

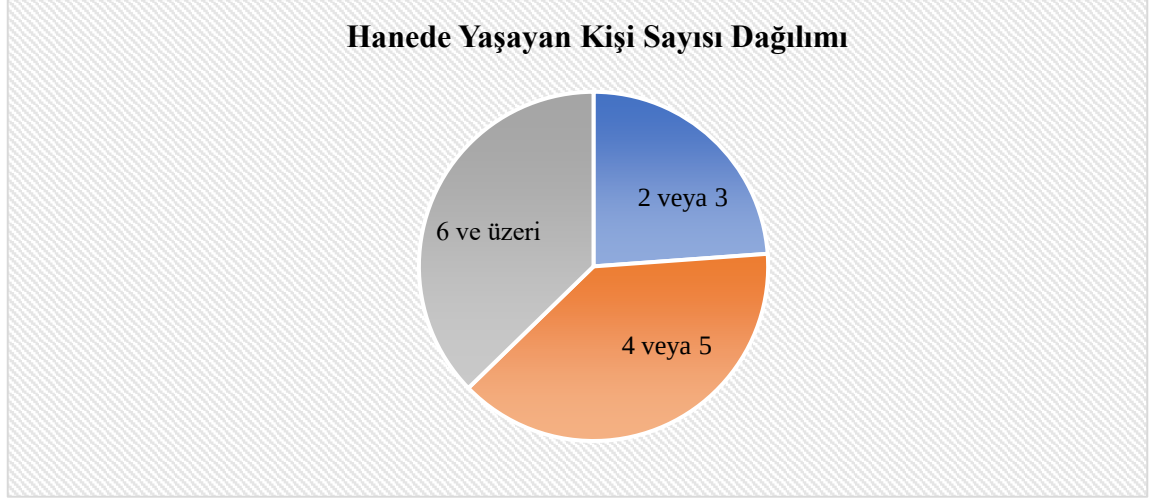
Şekil 17. Göç Sonrası Mülkiyet Durumu

Yukarıda yer alan tablodaki veriler incelendiğinde araştırma grubundaki bireylerin %71,34'ü kiralık evlerde ikamet etmektedir. Göç etmeden önce kiracı olanların oranı ile karşılaştırıldığında bu oran, maddi sıkıntıların ciddi şekilde arttığının ispatıdır. Ardından bu oranı, %13,62 ile kendi evlerine sahip bireyler takip etmektedir. Ücretsiz şekilde konaklayan veya kamplarda kalanların toplam oranı ise toplam %15,02'dir.

4.5.2. Barınılan Yerde Aynı Evde Kaç Kişinin Birlikte Yaşadığı

Tablo 18. Hanede Yaşayan Kişi Sayısı Dağılımı

Hanede Yaşayan Kişi Sayısı	Sayı	%
2 veya 3	119	23,84
4 veya 5	194	38,87
6 ve üzeri	186	37,27
Toplam	499	100,0

Şekil 18. Hanede Yaşayan Kişi Sayısı Dağılımı

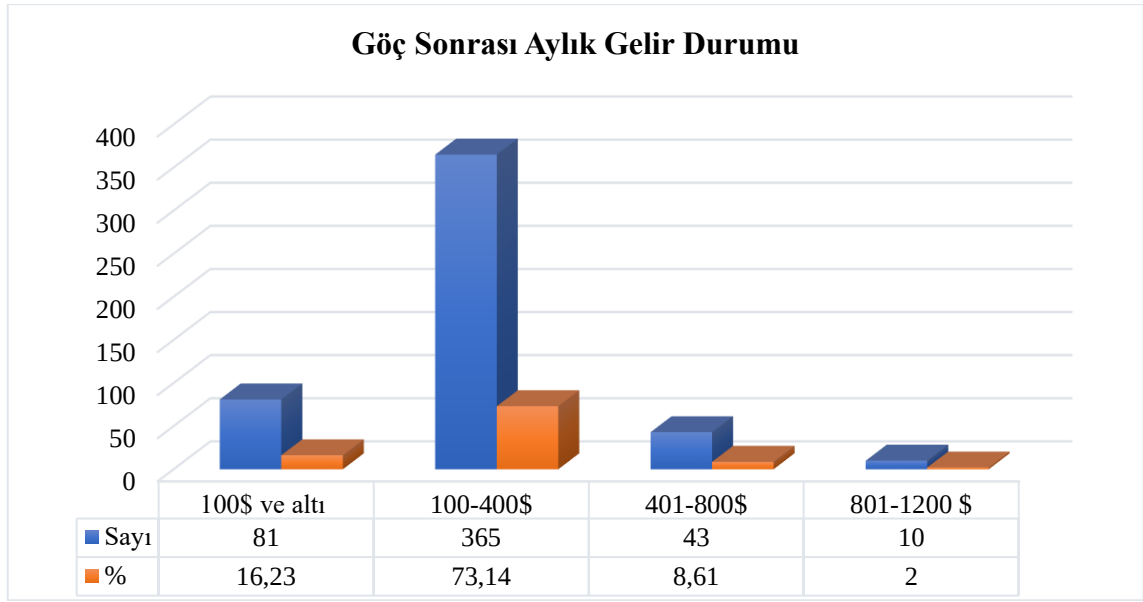
Yukarıda yer alan tabloda, araştırma grubunun %38,87’sinin tek hanede yaşayan birey sayısı 4 veya 5 kişi olarak gösterilmiştir. Bunu takip eden oran ise %37,27 ile 6 ve üzeri kişidir. Araştırma grubunun %23,84’ünün halkı ise yalnızca 2 veya 3 kişiden oluşmaktadır. Bu verilerden hareketle göçmen ailelerin çoğunlukla üç veya daha fazla çocuğa sahip olduğunu söylemek mümkündür. Bu durum hayat standartlarının düşmesine, ekonomik sıkıntıların çekilmesine neden olabilir.

4.5.3. Göç Ettikten Sonraki Gelir Durumu ve Düzeni

Araştırma grubunda yer alan bireylerin göç ettikten sonraki gelir durumları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir:

Tablo 19. Göç Sonrası Aylık Gelir Durumu

Aylık Gelir	Sayı	%
100\$ ve altı	81	16,23
100-400\$	365	73,14
401-800\$	43	8,61
801-1200 \$	10	2,00
Toplam	499	100,0

Şekil 19. Göç Sonrası Aylık Gelir Durumu

Tabloda yer alan verilen incelendiğinde, araştırma grubunun %73,14 oranla büyük bir çoğunluğu 100 dolar ila 400 dolar arasında aylık gelire sahiptir. 100 dolar ve altında gelire sahip bireylerin oranı %16,23'tür. Bu verilerden hareketle, araştırma grubu içerisinde yer alan bireylerin aylık kazançlarının çok da yüksek olmadığı hatta bir kısmının ciddi bir geçim sıkıntısı ile baş başa kaldığı açıkça görülmektedir. Yalnızca %10,61'lik kısmı 400 dolar ve üzeri maaş almaktadır.

Bu bireylerin maaşlarını ne sıklıkla ve düzenli olarak alıp almadıkları da incelenmiş, elde edilen veriler sonucunda maaş düzenin değişiklik gösterdiği görülmüştür. Bir kısmının maaşı aylık ödenirken, bir kısmının maaş ödemesinde aksaklıklar yaşanmaktadır. Bazılar ise maaşlarını üç ayda bir almaktadır.

4.6. Göç ve Sosyal Yardımlar

Yemen'de yaşanan iç karışıklıklar ve çatışmaların bir sonucu olarak gerçekleşen göç, insanların maddi manevi kayıplar vermesine neden olmuştur. Bu kayıplar olayların başlangıcından bu yana fazlaca zaman geçmiş olmasına rağmen insanların psikolojisinde de etkilerini devam ettirmektedir. Kayıpların giderilmesi, ekonomik açıdan uğranan zararın az da olsa giderilmesi amacıyla maddi ve manevi destek vermek amacıyla çeşitli yardım kuruluşları harekete geçmiştir. Hem devlet hem de yardım kuruluşları tarafından gerçekleştirilen uygulamalar ile maddi-manevi sosyal yardımlar ulaştırılmak istenmiş, bölge

halkının acıları dindirilmeye çalışılmıştır. Bütün göçmenler için maddi manevi fark etmeksizin her türlü yardım büyük önem taşımaktadır.

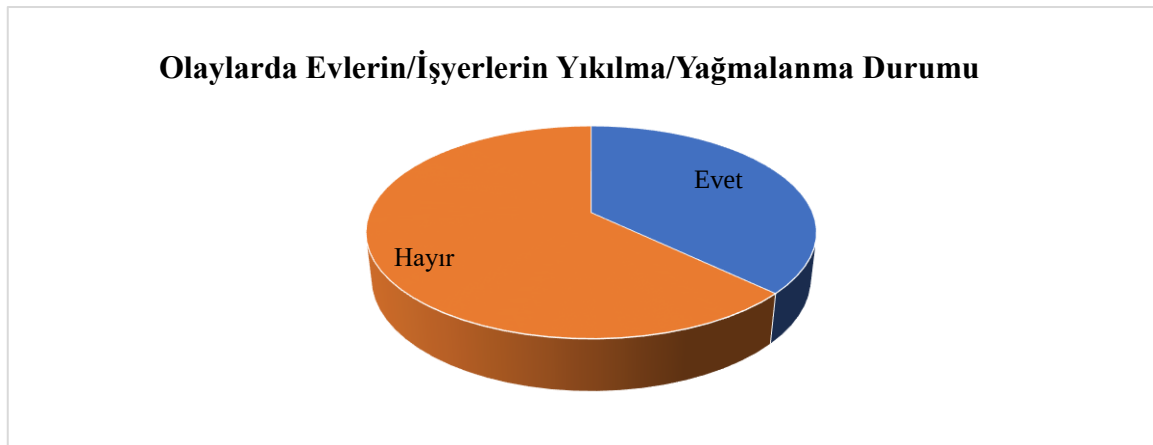
Çalışmanın bu başlığında göçmenlerin sosyal yardım uygulamalarından ne derece faydalandığı elde edilen veriler doğrultusunda ortaya konulacaktır. Yaşanan zor durumdan ne derece etkilenildiğini anlamak amacıyla ev veya iş yerlerinin zarara uğrayıp uğramadığı sorgulanmış ve ardından uğranılan zarar karşısında geliştirilen politikaların yeterlilik düzeyi açığa çıkarılmak istenmiştir. Araştırma grubundaki bireylerin herhangi bir sosyal yardım alıp almadığı ve UNICEF yardımlarından faydalanıp faydalanmadığı da araştırmanın konularındandır.

4.6.1. Çıkan Olaylarda Evlerinin/İşyerlerinin Zarar Görmesi

Yemen’de yaşanan olaylarda birçok ev ve işyeri ciddi hasar görmüştür. Araştırmanın bu bölümünde olayların etkilerini ve boyutunu anlamak amacıyla ev veya iş yerlerinin hasar alıp almadığı sorulmuştur. Aşağıda yer alan tabloda bu soruya ait veriler yer almaktadır:

Tablo 20. Olaylarda Evlerin/İşyerlerinin Yıkılma/Yağmalanma Durumu

Evlerin/İşyerlerinin Yıkılma/Yağmalanma Durumları	Sayı	%
Evet	185	37,07
Hayır	314	62,92
Toplam	499	100,0

Şekil 20. Olaylarda Evlerin/İşyerlerinin Yıkılma/Yağmalanma Durumu

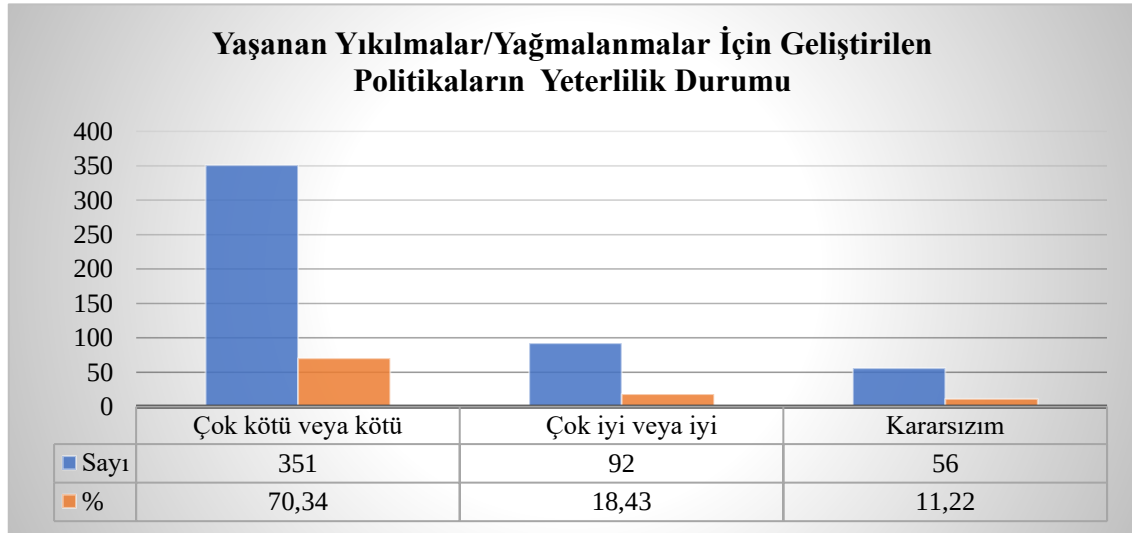
Tabloda yer alan veriler incelendiğinde araştırma grubunda bulunanların yarısından fazlasının %62,92 oran ile ev veya iş yerlerinin hasar görmediği anlaşılmıştır. %37,07 oran ise Yemen’de yaşananlar sonucunda hasar gören ev veya iş yerlerine sahip bireyleri ifade etmektedir. Yaşanan olaylar yüzünden, bu insanların yanlarına hiçbir şey almadan kurşun veya roketler ile hasar alan ya da tamamen yıkılan evlerini veya iş yerlerini geride bırakarak göç etmek zorunda kaldığı bilinmektedir.

4.6.2. Zararların Giderilmesi İçin Geliştirilen Politikaların Yeterlilik Durumu

Aşağıda yer alan tabloda hasar gören veya yağmalanan ev veya işyerleri için yapılan yardımların yeterlilik olup olmadığı hakkındaki görüşlere yer verilmiştir:

Tablo 21. Yaşanan Yıkılmalar/Yağmalanmalar İçin Geliştirilen Politikaların Yeterlilik Durumu

Yardımların Yeterliliği	Sayı	%
Çok kötü veya kötü	351	70,34
Çok iyi veya iyi	92	18,43
Kararsızım	56	11,22
Toplam	499	100

Şekil 21. Yaşanan Yıkılmalar/Yağmalanmalar İçin Geliştirilen Politikaların Yeterlilik Durumu

Çıkan olaylarda evlerin veya işyerlerinin gördüğü hasar sebebiyle Yemen devletinden yeterli düzeyde yardım alanların oranı tabloda görüldüğü üzere oldukça

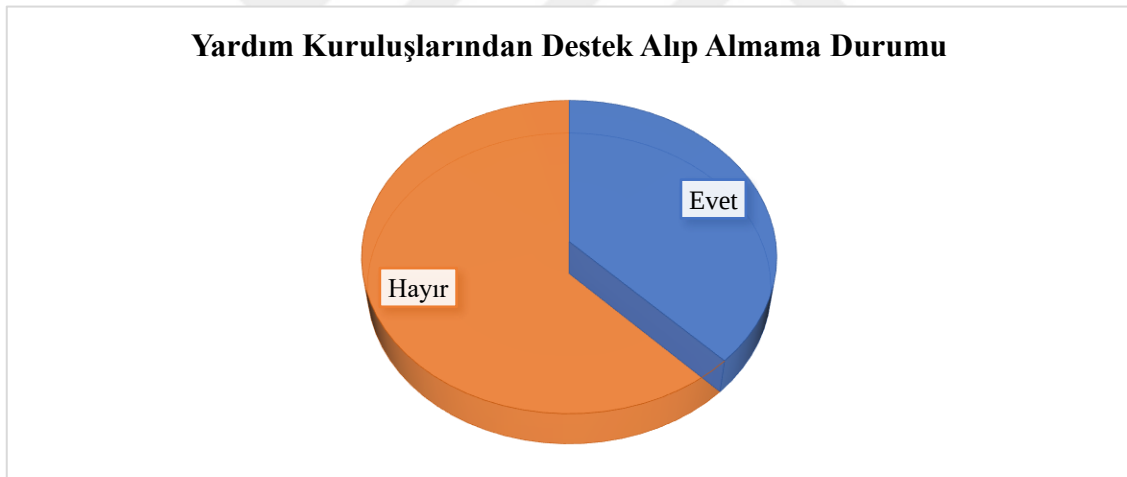
düşüktür. Yaşanan yıkılmalar veya yağmalanmalar için devlet desteğine muhtaç kalan insanların, yardımların yeterli düzeyde olmaması sebebiyle yaşadığı mağduriyet son derece büyüktür.

4.6.3. Herhangi Bir Yardım Kuruluşundan Destek Alıp Almadığı

Aşağıdaki tabloda araştırma grubunda yer alan bireylerin Yemen’de yaşanan kötü olayların ardından herhangi bir sosyal yardım alıp almadığına ait veriler incelenmiştir:

Tablo 22. Yardım Kuruluşlarından Destek Alıp Almama Durumu

Yardımlardan Faydalanabilme	Sayı	%
Evet	188	37,67
Hayır	311	62,32
Toplam	499	100,0

Şekil 22. Yardım Kuruluşlarından Destek Alıp Almama Durumu

Yukarıda yer alan tabloda belirtilen veriler doğrultusunda bir çıkarım yapmak gerekirse, Yemen’de yaşanan iç savaş ve takiben gerçekleşen şiddetli ekonomik sıkıntıların ardından yardım kuruluşlarından destek alan insanların oranı %37,67’dir. Bu oran evlerini veya işyerlerini kaybettikleri için barınma ihtiyacı duyarken aynı zamanda hiçbir gelir kaynakları da olmayan insanları kapsamaktadır. Fakat ne yazık ki %50 dahi bulmayan bu oran Yemen’deki durumun ne kadar ciddi olduğunun en büyük göstergesidir. Barınma yeme içme gibi temel ihtiyaçlarını dahi karşılanmak da güçlük çekildiği Yemen’de, hiçbir sosyal destek almayanların oranı ise %62,32’dir.

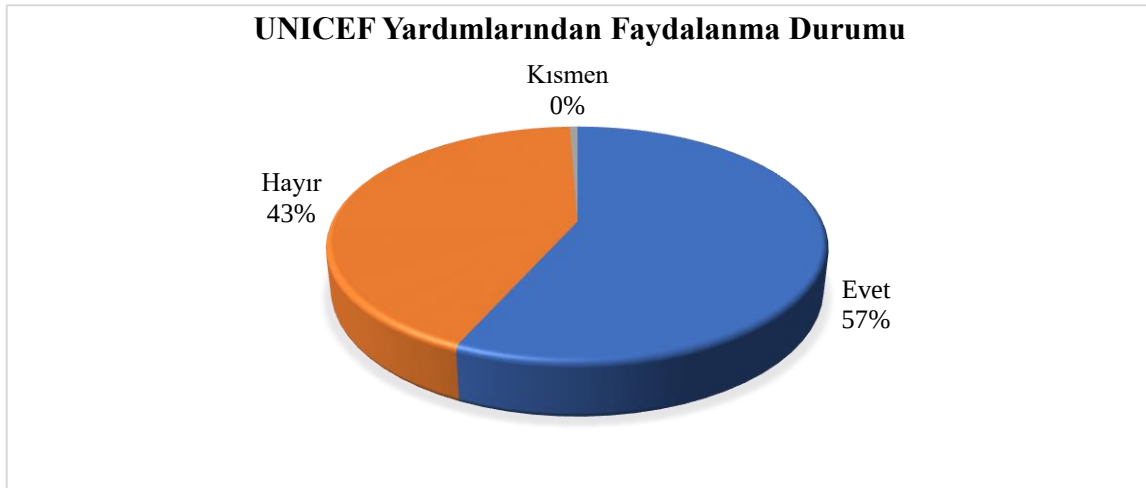
Bu verilerden hareketle iç çatışmalar sebebiyle maddi manevi zarar gören bireylerin sosyal destek alma oranlarının artırılması gerektiği ve yaşanan acı sürecin hızlı bir şekilde onarılması için öncelikle devlet desteğinin ardından da yardım kuruluşlarının ciddiyle harekete geçmesi beklenmektedir. Sosyal yardımların yetersiz kaldığı bu bölgede mağdurların hepsinin ihtiyaçlarının karşılanması mümkün olmasa da oranın yükseltilmesi Yemen'in ve Yemen halkının geleceği için son derece önemlidir.

4.6.4. UNICEF Yardımlarından Faydalanma Durumları

Çalışmanın bu başlığında araştırma grubu içerisindeki bireylerin, Yemen'de yaşanan olaylar sebebiyle UNICEF yardımlarından faydalanıp faydalanmadığı incelenmiştir. Aşağıda yer alan tabloda araştırma grubundaki bireylerin bu soruya verdikleri yanıtların oranı görülmektedir:

Tablo 23. UNICEF Yardımlarından Faydalanma Durumu

Destek ve Projelerin Yeterliliği	Sayı	%
Evet	283	56,71
Hayır	213	42,68
Kısmen	3	0,60
Toplam	499	100

Şekil 23. UNICEF Yardımlarından Faydalanma Durumu

Yukarıda yer alan tabloda da görüldüğü gibi araştırma grubunda bulunan bireylerin %50'den fazlasının UNICEF yardımlarından faydalandığı görülmektedir. Küçük bir kısmı

bu yardımlardan aralıklı olarak faydalandığını belirtirken, %42,68’lik bir kesim ise Bu yardımlardan hiç faydalanmadığını belirtmiştir. Bu tabloyu genel olarak değerlendirmek gerekirse, Arap baharı sonrası Yemen’e verilen desteğin tamamen yeterli düzeyde olmasa da yaklaşık %50’lik bir kesim için faydalı olduğu yorumu yapılabilir. Bölgede hasarların onarılması için gerekli yardım faaliyetleri sürdürülmüş ve bu konuda çaba sarf edilmiştir.

4.7. Göç Etmeden Önce Yaşadıkları Yere Dönme Hakkındaki Görüşleri

Araştırma grubunda yer alanların Arap Baharı’nın etkisini yitirmeye başlamasıyla birlikte eski yerleşim yerlerine yani Taiz’e dönmekonusundaki düşünceleri ele alınmıştır. Taiz’e tekrar ne zaman dönecekleri, Tazi’deki mevcut durum hakkında haber alıp alamadıkları ve orada halen aile bireylerinden birilerinin veya tanıdıklarının yaşıyıp yaşamadığı sorgulanmıştır. Bunlara ek olarak Taiz’de halen yaşanan çatışmalarda aktif rol oynayan grupların bu çatışmayı sonlandırıp sonlandırmak istemediğine dair fikirleri de öğrenilmek istenmiştir.

4.7.1. Taiz’e Ne Zaman Geri Dönüleceği Hakkındaki Görüşler

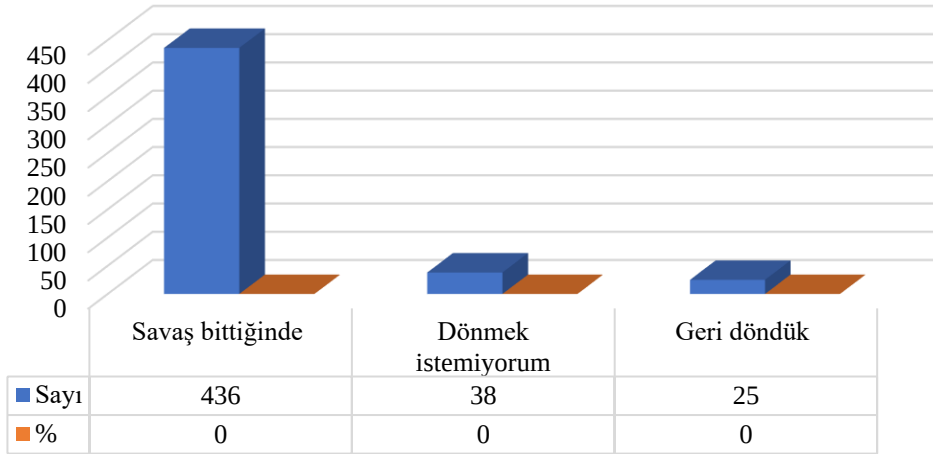
Göç her ne kadar yaşamayan için kolay ve uzak bir kavram olarak gözükse de insanların doğup büyüdüğü veya uzun süredir yaşadıkları yerleri terk etmesi hiç de kolay değildir. Göç eden ailelerin bir kısmı uzun yıllar geçse de eski yerleşim yerlerine dönme arzusuna sahiptirler.

Bu sebeple bu başlık altında, araştırma grubunun Taiz’e geri dönme isteği hakkındaki görüşleri ile elde edilen veriler aşağıdaki tablo ile incelenmiştir.

Tablo 24. Taiz’e Geri Dönmeyi Düşünme Durumu

Taiz’e Geri Dönme Düşüncesi	Sayı	%
Savaş bittiğinde	436	87,37
Dönmek istemiyorum	38	7,61
Geri döndük	25	5,01
Toplam	499	99,99

Tablo 23: Taiz'e Geri Dönmeyi Düşünme Durumu

Şekil 24. Taiz'e Geri Dönmeyi Düşünme Durumu

Yemen'de yaşananlar yüzünden yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalanların büyük bir çoğunluğu 87,37'lik bir oran ile Yemen'de günlük hayatın yeniden normal seyrine dönmesi ile birlikte yeniden eski yerleşim yerlerine dönmek istediklerini ifade etmiştir. Bu orana karşın geriye kalanlar ise ya Yemen'e çatışmaların tamamen bitmesini beklemeden dönenler ya da hiç dönmek istemeyenlerdir.

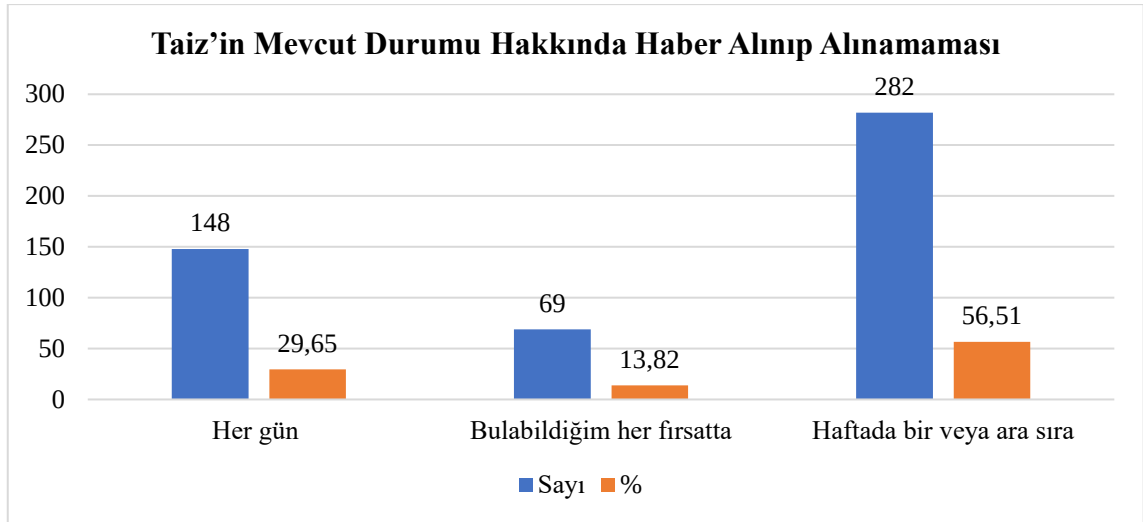
4.7.2. Taiz'in Mevcut Durumu Hakkında Haber Alınması ve Sıklığı

Araştırmanın bölümünde araştırma grubu içerisinde yer alan bireylerin eski yerleşim yeri olan Taiz'in mevcut durumu hakkında haber alıp alamadığı ve ne sıklıkla haber aldığı konusu incelenmiştir.

Aşağıda yer alan tabloda bu konuya ait ilgili veriler ve oranlar yer almaktadır:

Tablo 25. Taiz'in Mevcut Durumu Hakkında Haber Alınıp Alınamaması

Taiz'in Mevcut Durumu Hakkında Haber Alınıp Alınamaması	Sayı	%
Her gün	148	29,65
Bulabildiğim her fırsatta	69	13,82
Haftada bir veya ara sıra	282	56,51
Toplam	499	100,0

Şekil 25. Taiz'in Mevcut Durumu Hakkında Haber Alınıp Alınamaması

Tablodaki veriler dikkate alındığında anlaşılmaktadır ki, Taiz'den göç eden bireylerin büyük bir çoğunluğu eski yerleşim yerleri hakkındaki haberleri haftada bir veya ara sıra almaktadır. %29,65'lik bir oran ile Büyük bir grup ise yerleşim yerleri hakkındaki haberi her gün edilmektedir. %13,82 oranı ile küçük bir kesim ise bulabildikleri her fırsatta haber almaya çalıştıklarını belirtmiştir.

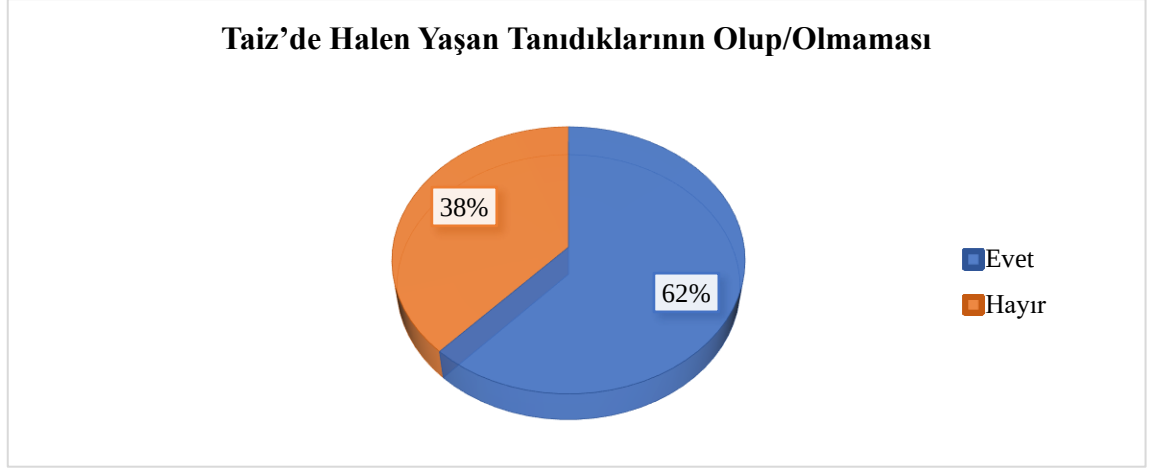
Ayrıca araştırma grubuna yöneltilen bir diğer soru ise eski yerleşim yerleri hakkındaki bilgileri en çok kimden ve nereden aldıklarıdır. Araştırma grubunun büyük bir çoğunluğu bu soruya orada yaşayan tanıdıklarından cevabını vermiştir. Geriye kalan grup ise Taiz hakkındaki bilgileri medyadan aldıklarını söylemiştir. Bu soruya cevap verenlerden bazıları ise çatışmaların bitmesini beklemeden Taiz'e Geri döndüklerini ifade etmiştir.

4.7.3. Taiz'de Halen Yaşan Tanıdıklarının Olup/Olmaması

Bu başlık altında araştırma grubuna yöneltilen Taiz'de hala tanıdıklarının yaşayıp yaşamadığı sorusu ele alınmış ve verilen cevaplar doğrultusunda ortaya çıkan oranlar aşağıdaki tablo ile incelenmiştir.

Tablo 26. Taiz'de Halen Yaşan Tanıdıklarının Olup/Olmaması

Taiz'de Halen Yaşan Tanıdıklarının Olup/Olmaması	Sayı	%
Evet	309	61,92
Hayır	190	38,07
Toplam	499	100,0

Şekil 26. Taiz’de Halen Yaşan Tanıdıklarının Olup/Olmaması

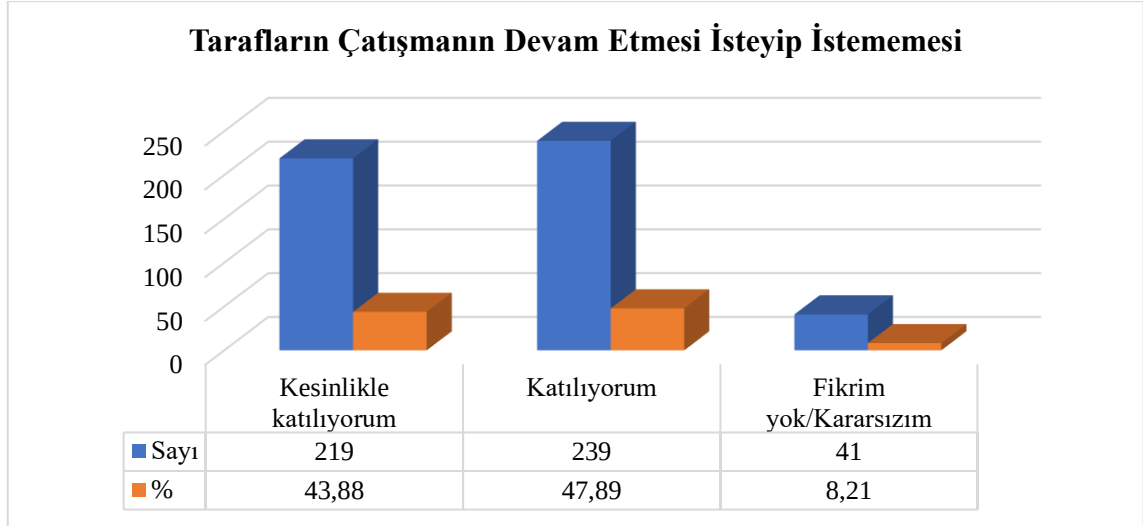
Yukarıda yer alan tabloda belirtilen veriler incelendiğinde araştırma grubu içerisinde halen eski yerleşim yerlerinde yaşayan tanıdıklarının bulunduğunu söyleyenlerin oranı %61,92’dir. Hiç de azımsanmayacak bu oran karşısında, orada hiç tanıdığı bulunmadığını söyleyenlerin oranı ise %38,7’dir. Bu oran Taiz’de süregelen çatışmaların insanların bölgeden bir daha dönmek üzere ayrılmasına sebep olduğunun ispatıdır.

4.7.4. Yemen’deki Tarafların Çatışmayı Devam Ettirmek İstemesi Hakkındaki Görüşleri

Çalışmanın bu bölümünde Yemen’den göç eden bireylerden oluşan araştırma grubuna yönetilen, Yemen’de halen devam eden çatışmalar hakkındaki sorunun cevapları ele alınmıştır. Yemen’deki bazı tarafların kendi çıkarları için yaşanan çatışmaların son bulmasını mı yoksa bulmamasını mı istedikleri sorulmuştur. Verilen cevaplar doğrultusunda hazırlanan tablo aşağıda yer almaktadır.

Tablo 27. Tarafların Çatışmanın Devam Etmesi İsteyip İstememesi

Tarafların Çatışmanın Devam Etmesi İsteyip İstememesi	Sayı	%
Kesinlikle katılıyorum	219	43,88
Katılıyorum	239	47,89
Fikrim yok/Kararsızım	41	8,21
Toplam	499	100,0

Şekil 27. Tarafların Çatışmanın Devam Etmesi İsteyip İstememesi

Yukarıda yer alan tabloda belirtilen veriler doğrultusunda Yemen’den göç etmiş olan araştırma grubunun, Yemen’de halen bulunan tarafların mevcut çatışmanın devam etmesini istediği yönündeki görüşleri ağır basmaktadır. Araştırma grubunun neredeyse tamamı Yemen’deki tarafların, çatışmanın devam etmesi için çabaladığını ve bu sayede çıkar sağladığını düşünmektedir. Bu durum ne yazık ki bizlere Yemen’de uzun süredir devam eden iç karışıklığın son bulmasının ne derece güç olduğunu gösterir.

SONUÇ

Savaş, iç karışıklıklar ve kaos ortamı geçmişten bugüne kadar ülkelerin kanayan yarası olmuştur. Tunus'ta Arap Baharının ortaya çıkması ile birlikte bölge ülkeleri de başlayan hareketlilikten nasibini almış ve kısa sürede şiddetli çatışmaların yaşandığı, buna bağlı olarak ekonomik sıkıntıların arttığı hatta insanlık dramının yaşandığı bir kadere mahkûm olmuştur. Bölge halkı üzerinde açılan derin yaraların tamamen onarılması mümkün olmasa da hafifletilmesi için maddi ve manevi yardıma ihtiyaç duyulduğu açıktır.

Yemen, yedi yıldan beri, ülkenin çoğunu kontrol eden İran bağlantılı Ensar Allah grubu (Husiler) ile güneyde uluslararası kabul görmüş hükümeti destekleyen Suudi liderliğindeki bir koalisyon arasında şiddetli bir savaşın acısını çekmektedir. Bu Savaşta yüzbinlerce can kaybına ve evlerinden uzakta yaşayan yaklaşık 3 milyon Yemenlinin yerinden edilmesine neden olmuştur. Birleşmiş Milletler'in tanımladığı gibi Yemen'in 30 milyonluk nüfusunun üçte ikisinden fazlası, dünyanın en kötü insani krizinde kıtlığın eşiğindedir. Çatışmanın devam etmesiyle birlikte Yemen riyalı tarihin en düşük seviyesini kaydet ederek bir doların 1.200 Yemen riyaline eşit haline gelmiş. Bu yüzden, güney Yemen ve Taiz'de gıda fiyatlarında artışa neden olmuştur. Açlık riski daha artırılması ve birçoğu Yemenli temel ihtiyaçlarını karşılayamaz hale gelmiştir.

Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği (UNHCR) 'nin açıkladığı istatistiklere göre; 2020 yılı itibariyle 82,4 milyon insan zorla yerinden edilmiştir. Bu insanların 48 milyonu kendi ülkeleri içinde edilenler, 20,7 milyonu mülteci, 4,1 milyonu sığınmacı kişilerden oluşmaktadır. Yemen'de devam eden savaş nedeniyle yerinden edilenlerin sayısının şu anda yaklaşık 3 milyon olduğu tahmin edilmektedir. Yemen'inin, nüfus yoğunluğu bakımından en büyük şehri Taizdir. Yemen'de yerinden edilenlerin dörtte birini temsil etmektedir. Taiz'de 2015 yılından bu yana devam eden savaş ve kuşatma nedeniyle yerinden edilenlerin sayısı 6020 bin kişiye ulaşmıştır.

Arap Baharından sonra Yemenlilerin yaşadığı sorunlar ve sosyal hizmet gereksinimlerin tespit edebilmek için Taiz şehrinde Ibb şehrine göç etmek zorunda kalan 499 kişi üzerinde yapılan anket araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Ibb'nin Al-Mashnah semtinde yerinden edilenlerin toplandığı sekiz alana (beşi rastgele ve üçü toplu) saha ziyareti yapılmıştır. Görüldüğü gibi aileler her yerde zorlu yaşam koşulları altında yaşamaktadır. Devam eden çatışmalar ve ulaşımın zorluğu nedeniyle insanlar kıyafetleri ve

az eşyaları ile evlerini terk zorunda kalmışlardır. Fakat ziyaret ettiğimiz konum bir tanesi aileler tuvaletlere ve temiz içme suyuna erişimi neredeyse zordur. Böylece, bu bölgelerde yaşamak su kaynaklı hastalıkların risklerine karşı daha savunmasızdır.

Bu araştırmanın gerçekleştirildiği Taiz örneğinde de görüldüğü gibi Arap Baharı sürecinin ardından birçok insan yıllardır yaşadığı yerleşim yerlerini terk etmek zorunda kalmış, sahip oldukları her şeyi geride bırakarak başka şehirlere göç etmiştir. Gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda elde edilen veriler incelendiğinde anlaşılmaktadır ki, bu göç hareketinden insanlar psikolojik olarak ciddi şekilde etkilenmiştir. En fazla etkilenenlerin kadınlar ve çocuklar olduğu söylenebilir.

Ayrıca can güvenliği sebebiyle gerçekleştirdikleri göçün ardından yeni yerleşim yerlerinde de çeşitli sıkıntılarla baş etmek zorunda kalmışlardır. Hayat standartları düşmüş, maddi sıkıntılar ile baş etmek zorunda kalmışlardır. Yeni bir düzen kurdukları yeni yerleşim yerlerine adapte olma konusunda da sıkıntılar çekilmiştir.

Ekonomik ve sosyal sorunların giderilmesi amacıyla çeşitli yardım kuruluşları destek faaliyetlerinde bulunsa da görüşme sonucunda elde edilen veriler incelendiğinde bu yardımların yeterli düzeyde olmadığı görülmüştür. Ayrıca yapılan yardımlarda da süreklilik sağlanamamıştır.

Araştırma grubunun büyük çoğunluğunun eski yerleşim yerlerine dönmek istediği açıkça anlaşılmaktadır. Göç edenlerin geri dönmeyi düşünmelerindeki en büyük etken doğup büyüdükleri topraklara karşı hissettikleri aidiyet duygusudur. Yemende güven ve huzur ortamının sağlanmasını isteyen bu insanlar, göçten maddi ve manevi şekilde yıprandığını belirtmiş ve tekrar Taiz'e dönebilmek için yaşanan çatışmaların son bulmasını beklediklerini söylemişlerdir.

Gerçekleştirilen bu araştırmadan anlaşıldığı üzere, Arap Baharı büyük bir yıkıma sebep olmuş, telafi edilmesi oldukça güç sorunları doğurmuştur. Bütün bunların giderilmesi için Yemen'e büyük görevler düşmektedir. Olayların bir an önce son bulması amacıyla arabuluculuk yapılmalı, ülkelerin yeniden eski düzenlerine kavuşması için gerekli bütün adımlar atılmalıdır. Ülke ekonomilerinin düzeltilmesi için destekte bulunulmalı ardından yıkılan yerleşim yerleri yeniden inşa edilmeli ve mağduriyetin giderilmesi için hem maddi hem de manevi desteklerde süreklilik sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acemoğlu, D., ve Robinson, J. (2013). *Ulusların Düşüşü*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Açıkgöz, R. (2013). *Yoksullukla Mücadele ve Üçüncü Sektör*, Ankara: Argonot Yayınları.
- Adıgüzel, Y. (2016). Göçmenlerin Kültürel Entegrasyonu. A. Esen ve M. Duman (Ed.), *Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler ve Öneriler*, içinde. İstanbul: WALD-Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı, 173- 196.
- Akbaş, Z. (2012). Ortadoğu'da Değişim ve Türk Dış Politikası, *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 3(1), 51-73.
- Aker, T., Ayata, B., Özeren, M., Buran, B., & Bay, A. (2002). Zorunlu iç göç: Ruhsal ve toplumsal sonuçları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 3(2), 97-103.
- Akman, H. (2013). *ABD'nin Ortadoğu Politikaları ve Türk Dış Politikalarına Etkileri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Al Bayan Dergisi, (2016). Halk Devriminden İç Savaşa Yemen www.albayan.co.uk/MGZarticle2.aspx?id=5076
- Al- Hidabi, Elham Mohammed Sulaiman (2016). *The Influence of Alhouthi Movement on International Relations in The Middle East Region*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Algazera Araştırma Merkezi, (2011). *Yemen'de Toplum ve Siyasi Sistem*. Algazera: <https://studies.aljazeera.net/ar/reports/2011/20117212384140934.html#2> (Erişim Tarihi: 05.05.2021).
- Algül, H. (1998). *Himyeriler*, DLA, XVIII 62; Bidwell, The Two Yemens, 4; İstanbul: Atıf Paşa Yemen Tarihi I, 1326, 10.
- Al-Harazi, S. (2011). *Special from Yemen: Regime Forces Open Fire on Protesters Rejecting GCC-Brokered Plan*, Egypt Independent News, <https://www.egyptindependent.com/specialyemen-regime-forces-open-fire-protesters-rejecting-gcc-brokered-plan/> (Erişim Tarihi: 03.04.2021).
- Alpagu, H. (2015). Göç Ekonomisi. *Sosyoloji Divanı*, 3(6), 57-68.
- Al-Rahmani A, A. M. (1992) *Yemen Cumhuriyeti Taiz Şehrinin İç Yapısı- Nüfus ve Konut Araştırmaları*, Yüksek Lisans Tezi, Ürdün Üniversitesi Yüksek Araştırmalar Fakültesi, Amman.
- Al-Sururi, M, (2009). Yemen'de Bani Rasul Döneminde Taiz Şehrinin Ortaya Çıkışı ve Genişlemesi 626-858 H/1229-1454 M, Taiz Üniversitesi, Sanat Fakültesi İçin İlk Bilimsel Konferans, Taiz, Çağlar Boyunca Yemen'in Kültür Başkenti, 25-27/5/2009, 623-624.

- Arap Baharı ve Arap Ligi'nin Ani Uyanışı, (2011). <https://www.dw.com/ar/> (Erişim Tarihi: 03.04.2021).
- Arap Ligi (AL) (2012). Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/arap-ligi.tr.mfa>, (Erişim Tarihi: 05.04.2021).
- Aras, A. (2017). *Türkiye ve Ortadoğu Bağlamında "Arap Baharı"*, SASAM, <http://sahipkiran.org/2017/11/26/arap-bahari/> (Erişim Tarihi: 03.04.2021).
- Aras, İ. (2014). Avrupa Birliği ve İngiltere'nin Arap Baharı'na Bakışları" içinde A. Gözkaman ve P. Paksoy, (Ed.), *Arap Baharı Üzerine Değerlendirmeler*. Ankara: Detay Yayıncılık, 85-114.
- Armaoğlu, F. (2007). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, 16. Baskı, İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Arslan, Z. (2012). Libya'daki Arap Baharı'na Yönelik Türk dış Politikasına Konstrüktivist Bir Yaklaşım. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 8(2), 5781.
- Asseburg, M. (2017). *Avrupa Birliği ve Arap Baharı, 2017*, s.48. <https://siyasatarabiya.dohainstitute.org/ar/issue026/Pages/Siyassat26-2017-Asseburg.pdf> (Erişim Tarihi: 05.05.2021).
- Aydoğan, A. (2016). *Türkiye'nin Göç Yönetimi ve Uluslararası İşbirliği*, Ankara: Uluslararası Göç Entegrasyon Sınır Yönetimi Araştırmaları Derneği.
- Ayhan, V. (2009). Yemen'de İç Savaş: Ortadoğu'da Şii- Sünni Gerginliğinin Yayılması, ORSAM, <https://www.orsam.org.tr/tr/yemen-de-ic-savas-ortadogu-da-sii-sunnigerginliginin-yayilmasi/> (Erişim Tarihi: 03.04.2021).
- Ayhan, V. (2012). *Arap Baharı: İsyanlar, Devrimler ve Değişim*, Bursa: MKM Yayıncılık.
- Ayhan, V. (2015). Arap Baharının ABD-Türkiye İlişkilerine Etkisi. *Middle Eastern Analysis/Ortadoğu Analiz*, 3(36), 17-22.
- Babacan, M. E., Haşlak, İ. ve Hira, İ. (2011). Sosyal Medya ve Arap Baharı, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6(2), 63-92.
- Bacık, G. (2011). Arap Baharı'ndan Ortadoğu ve Kuzey Afrika'nın Geleceğine Bakmak, *Çerçeve*, 20(57), 16-20.
- Barışık, S. (2020). Göç Kavramı, Tanıtım ve Türleri, 11-12. https://www.researchgate.net/profile/Salih-Barisik-2/publication/347388175_BOLUM_1_GOC_KAVRAMI_TANIMI_VE_TURLER_I/links/5fda6b8b299bf1408816e04e/BOeLUeM-1-GOeC-KAVRAMI-TANIMI-VE-TUeRLERi.pdf (Erişim Tarihi: 04.12.2021).
- Benford, R. D., Timothy B. G. & Danny L. V. (2000). Social Movements. (pp. 2217-2727). Encyclopedia of Sociology inside (2. Baskı), derleyen Edgar F. Borgatta, Vol: III. New York: McMillan Reference USA.

- Benlisoy, F. (2008). Savaş Karşıtı Hareket: Yeniden Vietnam Sendromu. Y.D: Çetinkaya (Ed.), *Toplumsal Hareketler: Tarih, Teori ve Deneyim*. İstanbul: İletişim Yayınları, 417-479.
- Berger, L. G., Döring, M., Fikenscher, S., Saif, A., & Al-Wahishi, A. (2012). Yemen and the Middle East Conference The Challenge of Failing States and Transnational Terrorism, *Academic Peace Orchestra Middle East-Policy Brief*, (7), 1-8
- Bonnefoy, L. (2018). The War and Humanitarian Crisis in Yemen: A Forgotten Conflict?, *Geographical Overview The Euro-Mediterranean Partnership and Other Actors*, 251-254.
- Börzel, T., Dandashly, A., & Risse, T. (2015). Responses to the ‘Arabellions’: The EU in Comparative Perspective-Introduction, *Journal of European Integration*, 37(1), 1-17.
- Buzkıran D. ve Kutbay, H. (2013). Arap Baharının Türkiye'ye olan Ekonomik Sosyal Etkileri, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1), 147-162.
- Carboni, A. (2018). Yemen: The World's Worst Humanitarian Crisis Enters Another Year, *ACLEDA Bringing Clarity to Crisis*, 1-9.
- Castaneda, G. G., & Marquez, I. (1994). Feminist Movements and Their Political Constitution as Political Subjects. *Hypatia*, 9(1), 184-192.
- Char, B. N. (2012). Historicity of Mahabharata War: Astronomical Methods Using Planetarium Software. [http://www.draupaditrust.org: draupaditrust.org: http://www.draupaditrust.org/content/International%20con/Mahabharata/Prof%20B.%20N.%20Narahari%20Achar.pdf](http://www.draupaditrust.org/content/International%20con/Mahabharata/Prof%20B.%20N.%20Narahari%20Achar.pdf) (Erişim Tarihi: 03.04.2021).
- Corcoran, M. (2015). Timeline, A Century of Conflict in Yemen. <https://www.abc.net.au/news/2015-04-15/yemen-a-century-of-conflict/6381720>, (Erişim Tarihi: 29 Haziran 2019).
- Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi, *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 6791.
- Çamyaran, E. (2017). *Yemen Within the Framework of Failed State Theory*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çavuşoğlu, H. (2006). Uluslararası Göç: Nedenleri, Tipleri, Türleri ve Göçmenler. *Folklor/Edebiyat*, 12(48), 2-4.
- Çelik, E. (2012). (2012). Latin Amerika ve Arap Baharı. *Middle Eastern Analysis/Ortadoğu Analiz*, 4(37).
- Çetiner, G. (2011). *Arapların Yalancı Baharı*, Dünya Göçmen ve Mültecileri Araştırma Cemiyeti, <http://www.haber7.com/yazarlar/profbgultekin-cetiner/784646-araplarin-yalanci-bahari> (Erişim Tarihi: 03.04.2021)
- Çetinkaya, D. (2008). *Toplumsal Hareketler, Tarih Teori ve Deneyim*, İstanbul: İletişim Yayınları.

- Çiftçi, E. (2011). Dünya Harp Traihi. Blogspot: **Hata! Köprü başvurusu geçerli değil.** (Erişim Tarihi: 05.05.2021).
- Çoban, B. (2009). Yeni Toplumsal Hareketler, Sınıf Mücadelesi ve Ütopya, Küreselleşme, Direniş, Ütopya, *Yeni Toplumsal Hareketler, Küreselleşme Çağında Toplumsal Muhalefet*, içinde (ss. 9-43), (Haz.) B. Çoban, İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Danış, A. D. (2004). Yeni göç hareketleri ve Türkiye. *Birikim Dergisi*, 184(1-2), 216-224.
- Dedeoğlu, S., ve Gökmen, Ç. E. (2011). *Göç ve Sosyal Dışlanma: Türkiye’de Yabancı Göçmen Kadınlar*, Ankara: Efil Yayınevi.
- Demirhan, Y., ve Aslan, S. (2015). Türkiye’nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 23-62.
- Demiroğlu, E. T. (2014). Yeni Toplumsal Hareketler: Bir Literatür Taraması. *Marmara Üniversitesi Siyasi Bilimler Dergisi*, 2(1), 133-145.
- Dolgun, U. (2008). *Şeffaf Hapishane Yahut Gözetim Toplumu*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Dominick, R. (1988). The Roots of the Green Movement in the United States and West Germany. *Environmental Review*, 12(3), pp.1-30.
- Dresch, P. (2000). *A History of Modern Yemen*, Cambridge University Press,.
- Durac V. (2012). *Yemen’s Arab Spring-Democratic Opening or Regime Main-tenance*. BRISMES Annual Conference 2012 Revolution and Revolt: Understanding teh Forms and Causes of Change.
- Duran, B. ve Yılmaz, N. (2012). *Ortadoğu’da Modellerin Rekabeti: Arap Baharı’ndan Sonra Yeni Güç Dengeleri*. Türk Dış Politikası Yıllığı.
- Dünya Bankası, (2016). *Savaş ve Barışın Ekonomik Etkileri*, Orta Doğu ve Kuzey Afrika için 6 Aylık Ekonomik Özet, 7, 103013,
- Edzard, D. O., Frye, R. N., & Soden, W. T. (2018). *History of Mesopotamia*. Encyclopædia Britannica: <https://www.britannica.com/place/Mesopotamia-historical-region-Asia> (Erişim Tarihi: 03.04.2021).
- Ekici, S., & Tuncel, G. (2015). Göç ve insan. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 9-22.
- El-Habashi Mohammed, (1970). *1937'den Yemen Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Kadar Siyasi ve Sosyal Olarak Güney Yemen*, 10-11.
- Etheredge, L. S. (2011). *Middle East Region in Transition: Saudi Arabia and Yemen*, Britannica, New York: Educational Publishing.
- Faist, T. (2003). *Uluslararası Göç ve Ulaşımı Toplumsal Alanlar*. (Çev. A. Z. Gündoğan ve C. Nacar). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

- Faysal, B. A., ve Turan, H. (2009, 25-27 Nisan). *Şah'ın Taiz Şehri'ni İnşa Etmesinin Nedenleri*, Taiz Üniversitesi Sanat Fakültesi'nin İlk Bilimsel Konferansı ve Al-Saeed Bilim ve Kültür Vakfı, Taiz, Çağlar Boyunca Yemen'in Kültür Başkenti, 183, s. 184.
- Fichter, J. (1994). *Sosyoloji* (Çev. N. Çelebi). Ankara: Atilla Kitabevi.
- Forsythe, J. (2011). *Chatham House. Opportunities and Obstacles for Yemeni Workers in GCC Labour Markets*. Eylül 2011, http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/0911pp_gcc_0.pdf (Erişim Tarihi: 05.05.2021).
- Foweraker, J. (1995). *Theorizing Social Movements*, London: Pluto Press.
- Gonca, A. (2002). *Dünya Savaşının Tarihçesi...* Haber Vitriini: <http://www.habervitrini.com/gundem/dunyada-savas-in-tarih-cesi-50694> (Erişim Tarihi: 03.03.2021)
- Gökarp, Y. (2013). Yemen'de Zeydi-Sünni İlişkilerinin Tarihi Arka Planı. *Mezhep Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 87-113.
- Grigg, D. B. (1977). E.G. Ravenstein and the 'Laws of Migration', *Journal of Historical Geography*, 3(1), 41-42.
- Gün, M. S. (2012). Yemen'de Arap Baharı, *Yasama Dergisi*, (22), 121-140.
- Halif, S. N. (2016). *Yemendeki Taiz* . <https://mawdoo3.com/> (Erişim Tarihi: 05.04.2021)
- Hall, S. (2008). Protest Movements in the 1970s: The Long 1960s. *Journal of Contemporary History*, 43(4), 655-672.
- Hassan, S. (2018). ABD'nin Yemen'deki Krize Bakışındaki Gelişmeler, *Arap Geleceği Dergisi* s.156
- Hill, G., Salisbury, P., Northedge, L., & Kinninmont, J. (2013). *Yemen: Corruption, Capital Flight and Global Drivers of Conflict*, Clatham House:The Royal Institute of International Affairs, 18. <https://www.mepanews.com/yemen-ic-savasinda-2-7-milyon-kisi-yerinden-oldu-6572h.htm> (Erişim Tarihi: 03.04.2021).
- IOM. (2018). *Key Migration Terms*. International Organization for Migration: <https://www.iom.int/key-migration-terms> (Erişim Tarihi: 05.05.2021).
- Işık, G. (2013). *Sanaldan Sokağa Toplumsal Hareketler*, Ankara: Nobel Yayınları.
- İçduygu, A. (2006). *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Bağlamında Uluslararası Göç Tartışmaları*, Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği Basın Bülteni, İstanbul, 12, 49.
- Karagöz, K. (2013). Yeni Medya Çağında Dönüşen Toplumsal Hareketler ve Dijital Aktivizm Hareketleri, *İletişim ve Diplomasi Dergisi*, 1(1), 131-156.
- Karasar, N. (1984). *Bilimsel Araştırma Metodu*. Ankara: Hacetepe Taş Kitapçılık.

- Katherine, Z. (2011). *Yemen Crisis Situation Reports: Update 1*, 2011, <https://www.criticalthreats.org/briefs/yemensituation-report/yemen-crisis-situation-reports-update-1> (Erişim Tarihi: 05.05.2019).
- Kaya, İ., ve Yılmaz, E. E. (2014). *Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Durumu: Arada Kalanların Hakları ve Yükümlölükleri*. SETA Raporu.
- Kaygalak, S. (2009). *Kentin Mültecileri Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu Göç ve Kentleşme*, Ankara: Dipnot Yayınları.
- King, R. (2012). Theories and Typologies of Migration: An Overview and A. Primer, E. Righard (Ed.), Willy Brandt Series of Working Papers, In *The Migration and Ethnic Relations*, Malmö: Malmö University, 1-47.
- Kirman, M. A. (2016). *Din Sosyolojisi Sözlüğü*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Knoke, D. (2000). Political Organizations. *Encyclopedia of Sociology inside* (2. Baskı), Der. E. F. Borgatta, New York: McMillan Reference USA, 3, 2147-2153.
- Koraltan, F. H. (2010). *Bir Devrim Süreci: Arap Baharı*, Yeni Ortadoğu: Toplum Siyaset ve Ekonomi Konferansı, FMV Işık Üniversitesi İdari ve İktisadi Bilimler Faköltesi, İstanbul.
- Kök, R. (2009). *ABD'nin Orta Doğu Projesi ve Enerji Koridorlarının Merkezindeki Türkiye*. <http://www.deu.edu.tr/userweb/recep.kok/ortadogu.pdf> (Erişim Tarihi: 05.05.2019).
- Laczko, F. & Rudolf, A. (2013). Introduction. F. Laczko nad G. Appave (Ed). *World Migration Report 2013*, içinde, Zwitterland: International Organization for Migration Press.
- Lee, E. S. (1966). A Theory of Migration. *Demography*, 3(1), 47-57.
- Leech, P. & Gaskarth, J. (2015). British Foreign Policy and the Arab Spring, *Diplomacy & Statecraft*, 26(1), 139-160.
- Lutskiy, B. (2011). *Arap Ülkelerinin Yakın Tarihi: 16. Yüzyıldan 20. Yüzyıla*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Mansfield, S. (1982). *The Gestalt of War*. New York: Dial Press.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü* (Çev.: O. Akınhay ve D. Kömürcü), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Memiş, E. (2002). *Kaynayan Kazan Orta Doğu*, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Miller, M. J. (2008). *Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*, (Çev: B. U. Bal ve İ. Akbulut), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Mominkulov, C. (2012). *Arap Dünyasında Yaşanan Olayların Temel Sebepleri ve Bölgeye Etkisi*, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, <http://www.orsam.org.tr/index.php/Content/Analiz/2671?s=orsam%7Cturkish>, (Erişim Tarihi: 05.05.2021).

- Muhammed El-Mücahid, M. (1997). *Taiz Ghushn Alnazir Doha'da Arap Tarihi*, (1. Baskı), Taiz: Sanatsal Baskı Merkezi.
- Münferid, Ebu'l-Hasan Halic, Bölge Devrimleri ve Türkiye'nin Rolü (Örnek Olma Çabası), (Çev.: S. Baran) Uluslararası İslami Mezhepleri Yakınlaştırma Kurulu ve Islamic Mazahep Uni. [http://www.taqrib.info/turkish/index.php?view=article &catid=1%3Aajahaneeslam&id=655%3Aboelge-devrimleri-ve-tuerkiyenin-rolue-oernek-olmacabas&format=pdf&option=com_content&Itemid=27](http://www.taqrib.info/turkish/index.php?view=article&catid=1%3Aajahaneeslam&id=655%3Aboelge-devrimleri-ve-tuerkiyenin-rolue-oernek-olmacabas&format=pdf&option=com_content&Itemid=27), 2012 (Erişim Tarihi: 08.05.2021).
- Naz, Y. (2015). *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikası ve Uluslararası Göçün Türkiye'deki Güncel Sorunları*, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- OECD, (2009). *The Future of International Migration to OECD Countries*, 54.
- Orhonlu, C. (1996), *Habeş Eyaleti*, Ankara: T. T. K. Bas.
- ORSAM, (2015). *Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri*, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, 196.
- Önder, T. (2003). *Ekoloji, Toplum ve Siyaset*, Ankara: Odak Yayınevi.
- Öner, N. A. Ş. (2015). *Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar*. S.G. İhlamur-Öner ve N. A. Şirin Öner (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar içinde*. İstanbul: İletişim Yayınları, 13-29.
- Özakan, M. (2013). *Devrim Teorileri Kapsamında Arap Baharı'nın Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Özalp, O. N. (2013). Uluslararası ilişkiler Bağlamında Ortadoğu'da Büyük Güç Politikalarını Açıklamaya Yönelik Bazı Kuramsal Yaklaşımlar, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 48, 43-59.
- Özbaran, S. (2004). *Yemen'den Basra'ya Sınırdaki Osmanlı*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Özdemir, G. (2018). Demokratikleşme Kavramı Bağlamında Arap Demokratikleşmesine İlişkin Bir Değerlendirme, *TESAM Akademi Dergisi*, 4(1), 9-54.
- Özer, İ. (2004). *Kentleşme Kentlileşme ve Kentsel Değişme*. Ankara: Ekin Kitapevi.
- Özer, İ. (2004). *Kentleşme Kentlileşme ve Kentsel Değişme*. Ankara: Ekin Kitapevi.
- Özey, R. (2009). *Dünya Denkleminde Ortadoğu Coğrafyası*. (4.Baskı). İstanbul: Aktif Yayınevi.
- Özkul, D. (2012). Ulus-Ötesi Göç: Uluslararası Göç Yazınında Yeni Bir Paradigma. S. G. İhlamur-Öner ve N. A. Şirin-Öner (Der.) *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar, içinde*. (s.483-500). İstanbul: İletişim
- Özyakışır, D. (2013). *Göç- Kuram ve Bölgesel Bir Uygulama*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

- Paksoy, S., Paksoy, H. M., ve Alancıoğlu, E. (2013). Küreselleşmenin Sosyo-Politik Etkileri: Arap Baharı, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(46), 2-17.
- Petersen, W. (1958). A General Typology of Migration. *American Sociological Review*, 23(3), 256-266.
- Petersen, W. (1996). *A General Typology of Migration, Theoris of Migration*, R. Cohen (Ed.), England: Edward Elgar Publishing Limited, 3-13.
- Pollack, K M. *Understanding the Arab Awakening*. http://www.brookings.edu/~media/press/books/2011/theArabAwakening/theArabAwakening_chapter.pdf (Erişim Tarihi: 06.05.2021).
- Posta, (2017). *Yemen Devrik Lideri Ali Abdullah Salih Öldürüldü* (04.12.2017). <http://www.posta.com.tr/yemen-devrik-lideri-ali-abdullah-salih-olduruldu-1359098> (Erişim Tarihi: 07 Ağustos 2018).
- Ravenstein, E. G. (1885). The Law of Migration. *Journal of the Statistical Society of London*, 48(2), 167-205.
- Rohrschneider, R. (1990). The Roots of Public Opinion toward New Social Movements: An Empirical Test of Competing Explanations. *American Journal of Political Science*, 34(1), 1-30.
- Salisbury, P. (2011). *Yemen's Economy: Oil, Imports and Elites*. Chatham House. Ekim 2011, <http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/> (Erişim Tarihi: 05.05.2021).
- Salmutter, K. (2017). *Why Did The Transition Process in Yemen Fail*, Sciencespo Kuwait Program, 1-16.
- Salomon, K. (1986). The Peace Movement: An Anti-Establishment Movemen. *Journal of Peace Research*, 23(2), 115-127.
- Savaş ve Siyasal Şiddette Hafıza ve Toplumsal Cinsiyet Genç Araştırmacılar Konferansı. (2014). Bildiri Özetleri, 1-31. <http://myweb.sabanciuniv.edu/genderconf/files/2014/04/GencArastirmacilarKonferansiBildiriOzetleri.pdf> (Erişim Tarihi: 06.05.2021).
- Semin, A. (2015). *Suudi Arabistan'ın Yemen Çıkmazı: Pakistan-İran Denklemi*, İstanbul: BİLGESAM, (1212), 85-104.
- Semin, A. (2015). *Yemen Krizi, Husiler ve İran-Körfez Güç Mücadelesi*, İstanbul: Bilgesam, 2-3.
- Semir, Y. (2012). Uluslararası Müdahaleler Karmaşık İç Dengeler ve Işığında Yemen Krizi, *Dış Politika*, 1(3), 247-273.
- Stephen, C., ve Mark, J. M. (2002), *Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*, (Çev. B. Uğur & İ. Akbulut), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Şen, Y. (2013). Suriye'de Arap Baharı, *Yasama Dergisi*, (23), 55-79.

- Tandoğan, A. (2013). *Arap Baharı Sürecinde Mısır*, Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tekeli, İ. (1975). Göç Teorileri ve Politikaları Arasındaki İlişkiler. *ODTÜ Mimarlık Fak. Dergisi*, 1(1), 153-176.
- Tıp Dergisi, Yemen'deki sağlık durumunun bozulması, 8 Aralık 2019, <https://alttebiah.net/tag/%D8%AA%D8%AF%D9%87%D9%88%D8%B1-%D8%A7%D9%84%D9%88%D8%B6%D8%B9-%D8%A7%D9%84%D8%B5%D8%AD%D9%8A-%D9%81%D9%8A-%D8%A7%D9%84%D9%8A%D9%85%D9%86> (Erişim Tarihi: 05.05.2021).
- Toraman, İ. (2015). *Arap Baharı ve Suriye*, Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.
- Turan, A. P. (t.y.). AB Akdeniz Politikası ve Arap Baharı, *Bilge Adamlar Stratejik Araştırma Merkezi*.
- UNICEF, (2018). *İnsani Güncelleme Raporu*, 7-17 Eylül 2018, Sayı 27.
- Uyar, T. S., (2003). Toplumsal Hareketler ve Çevre, *Toplumsal Hareketler Konuşuyor*, içinde (ss. 133-140), (Haz.) L. Sanlı, İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Ünal, S. (2014). Yeşil Teori, Şahin ve Şen. (Ed.), *Uluslararası İlişkiler Teorileri Temel Kavramlar* (s. 229-249), Ankara: Kripto Yayınları.
- Weber, S. (2001). *Yemen: Creation of the Modern Middle East*, Chelsea House Publishing.
- Wierviorka, M. (2005). After New Social Movements. *Social Movement Studies: Journal of Social, Cultural and Political Protest*, 4(1), 1-19.
- World Migration Report, IOM, http://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2015_en.pdf (Erişim Tarihi: 05.05.2021).
- Yalçın, C. (2002). *Göç Sosyolojisi*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yanık, C., ve Öztürk, M. (2014). Toplumsal Hareketlerin Dönüşümü Üzerine Bir Değerlendirme, *Mukaddime*, 5(1), ss. 45-63.
- Yanık, C., ve Öztürk, M. (2017). Toplumsal Değişme ve Toplumsal Hareketler. Z. Kızmaz ve H. Beşirli (Ed.), *Değişim Sosyolojisi*, içinde (ss. 239-266). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Yasin El Maktari, A. (2011). *Yemen'de siyasi geçiş 2011-2015*. <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/jemen/12688.pdf> (Erişim Tarihi: 03.04.2021).
- Yemen Cumhuriyeti, Taiz Sosyal İşler ve Çalışma Bakanlığı, *Genel Durum Raporu*, Taiz Şehri- Ekim 2015 [http://www.hlrn.org/img/documents/Report%20on%20the%20General%20Situation%20in%20Taiz-October%20%202015%20\(1\).pdf](http://www.hlrn.org/img/documents/Report%20on%20the%20General%20Situation%20in%20Taiz-October%20%202015%20(1).pdf) (Erişim Tarihi: 05.05.2021)

Yemen Cumhuriyeti, Taiz Valiliği- Onbeş Yıllık İnşaat ve Modernizasyon 1990-2005, Birimin kurulması için 15. Ulusal Gün Vesilesiyle, Çeşitli Baskı, Taiz, 2005 M, s.6.

Yemen Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, (2014). Yemen Ülke Bülteni.

Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, M. E. (2012). Kaddafi Sonrası Libya'da Siyasal Dönüşüm, *Akademik Ortadoğu Dergisi*, 7(1).

Yorulmaz, S. (2018). Uluslararası Müdahaleler Karmaşık İç Dengeler ve Işığında Yemen Krizi, *Dış Politika*, 1(3), 247-273.

Yükseker, D. (2016). Küreselleşme Çağında Göç-Kavramlar, Tartışmalar: Kürtlerin Yerinden Edilmesi ve Sosyal Dışlanma: *1990'lardaki Zorla Göçün Sonuçları*, S. G. İhlamur-Öner, N. A. Şirin-Öner, (Ed.), İstanbul: İletişim Yayıncılık.

EKLER

EK-1: Anket Formu

Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu:

Gerçekleştirilen çalışmada Yemen’de yaşanan iç karışıklıkların neden olduğu göç olgusu hakkındaki fikirleriniz ve deneyimleriniz oldukça önemlidir. Vereceğiniz bilgiler ise yaşanan göç dalgası incelenecektir. Gönüllülük esasına dayalı gerçekleştirilecek bu çalışma ile elde edilen veriler yalnızca bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacak ve kimliğiniz herhangi bir yerde paylaşılmayacaktır. Verilen yanıtların dürüst olması, çalışmanın güvenirliliği açısından büyük önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın ardından, araştırma grubunun kişisel bilgileri üçüncü şahıslar ile paylaşılmayacaktır. Fakat çalışmanın denetimini gerçekleştirecek görevliler tarafından gerektiğinde incelenebilir.

1- Cinsiyet

☐ Kadın ☐ Erkek

2- Yaş

☐ 18-25 ☐ 26-33 ☐ 34-41 ☐ 41-49 ☐ 50-57

3- Eğitim durumunuz nedir?

- ☐ Okuryazar
- ☐ İlkokul
- ☐ Ortaokul
- ☐ Lise
- ☐ Lisans
- ☐ Yüksek lisans
- ☐ Doktora

4- Medeni durumunuz nedir?

☐ Evli

- ☐ Bekâr
- ☐ Dul/Boşanmış

5- Ailenizdeki çocuk sayısı nedir?

- ☐ Çocuk yok
- ☐ 1 Çocuk
- ☐ 2 Çocuk
- ☐ 3 Çocuk
- ☐ 4 Çocuk ve üzeri

6- Siz dahil olmak üzere aynı evde kaç kişi yaşıyorsunuz?

- ☐ 2 veya 3
- ☐ 3 veya 4
- ☐ 6 ve Üzeri

7- Mesleğiniz nedir?

- ☐ Polis/Asker
- ☐ Öğretmen
- ☐ Esnaf
- ☐ Memur
- ☐ Öğrenci
- ☐ Diğerleri

8- Aylık geliriniz nedir?

- ☐ 100\$ ve altı
- ☐ 100-400\$
- ☐ 401-800\$
- ☐ 801-1200\$

9- Düzenli olarak maaş alıyor musunuz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Kısmen

10- Maaşınızı ne sıklıkla alıyorsunuz?

- ☐ Her ay
- ☐ Üç ayda bir
- ☐ Altı ayda bir
- ☐ Hiç almıyorum

11- Arap Baharından önce maddi durumunuz genel olarak nasıldı?

- ☐ Çok kötü
- ☐ Kötü
- ☐ Orta
- ☐ İyi
- ☐ Çok iyi

12- Arap Baharından sonra maddi durumunuz genel olarak nasıl?

- ☐ Çok kötü
- ☐ Kötü
- ☐ Orta
- ☐ İyi
- ☐ Çok iyi

13- Taiz’de yaşadığınız yer veya oturduğunuz evin durumu nedir?

- ☐ Kendilerine ait/Mülk
- ☐ Kiralık
- ☐ Ücretsiz

14- Şuan oturduğunuz evin durumu nedir?

- ☐ Kendilerine ait/Mülk
- ☐ Kiralık
- ☐ Ücretsiz
- ☐ Kamp

15- Arap Baharından sonra Taiz'den çıkıp başka bir yere taşınmak zorunda kadınız mı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

16- Göç etmenizin en önemli sebepleri hangisidir?

- ☐ Güvenlik
- ☐ Eğitim ve sağlık hizmetlerinin kötüleşmesi
- ☐ Yoksulluk
- ☐ İşsizlik

17- Göç ettiğiniz yerin seçiminde en çok ne etkili oldu?

- ☐ Güvenlik
- ☐ Ekonomik imkânlar
- ☐ Eğitim ve sağlık imkânları
- ☐ Akrabaların orada yaşıyor olması

18- Evinizden ve/ya yaşadığınız yerden ayrılmak size ne hissettiriyor?

- ☐ Yabancı hissediyorum
- ☐ Sürekli dışlanmış hissediyorum
- ☐ Evimde gibi hissediyorum
- ☐ Hiçbir şey hissetmiyorum

19- Göç ettiğiniz yerde insanlar size nasıl davranıyorlar?

- ☐ Resmi ve mesafeli
- ☐ Aileden biri gibi
- ☐ Son derece saygılı ve kibar
- ☐ Mülteci gibi

20- Arap Baharından sonra yaşanan sorundan dolayı ailenizden birini kaybettiniz mi?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

21- Göç ettiğiniz yerde (eğitim, sağlık ve güvenlik) hizmetlerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

- ☐ Çok kötü
- ☐ Kötü
- ☐ Orta
- ☐ İyi
- ☐ Çok iyi

22- UNICEF tarafından dağıtan yardımlar size ulaşıyor mu?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Kısmen

23- Herhangi bir kurumdan destek alıyor musunuz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

24- Günlük ihtiyaçlarınızı nasıl karşılaşıyorsunuz?

- ☐ Çalışıp kazandığım parayla
- ☐ Kurumlardan yardım alarak
- ☐ Akrabalarımın desteğiyle

25- Yerinden edilmiş biri olarak en çok hangi sorunla karşılaşıyorsunuz?

- ☐ Geçim sıkıntısı
- ☐ Yoksulluk
- ☐ Sosyal dışlanma ve aşağılanma
- ☐ Sağlık sorunları
- ☐ Fiziksel şiddet
- ☐ Çocukların eğitimi

26- Savaş döneminde eviniz zarar gördü veya yıkıldı mı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

27- Yemen’deki eğitimin kalitesini nasıl buluyorsunuz?

- ☐ Çok kötü
- ☐ Kötü
- ☐ Orta
- ☐ İyi
- ☐ Çok iyi

28- İşsizliğin gençleri yasadışı yollara sevk ettiğini düşünüyor musunuz?

- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kesinlikle katılıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Fikrim yok/kararsızım

29- Sizce Yemen’deki bazı taraflar çıkarları için çatışmanın devam etmesini mi istiyorlar?

- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kesinlikle katılıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Fikrim yok/kararsızım

30- Yemen Devleti tarafından yerinden edilenlerin sorunlarının çözümüne yönelik geliştirilen politikaları nasıl buluyorsunuz?

- ☐ Çok kötü
- ☐ Kötü
- ☐ Orta
- ☐ İyi
- ☐ Çok iyi
- ☐ Kararsızım

31- Şu anda Taiz’de yaşayan herhangi bir yakınınız var mı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

32- Taiz'den ne sıklıkta haber alıyorsunuz?

- ☐ Her gün
- ☐ Bulabildiğim her fırsatta
- ☐ Haftada bir veya ara sıra

33- Taiz ile ilgili haberleri en çok kimden veya nereden alıyorsunuz?

- ☐ Orada yaşayan tanıdıklarım
- ☐ Medyadan
- ☐ Devletlerin yayınladığı resmi belgelerden

34- Taiz'e ne zaman dönmeyi düşünüyorsunuz?

- ☐ Savaş bittiğinde
- ☐ Dönmek istemiyorum
- ☐ Geri döndük